

8468

—

||.

15. Ms.U. 439/A-D: Elementa Retoricae... Előadásjegyzet. 1688. 35 p.

1688

Genesii Iulianus p[ro]p[ri]e

Et manus degrotas non in se pericula potes
Quaeruntque potes in sua grandia potes

9

V. II. 12

De minimis exigis maxime
Nihil enim agi potest nisi per se

DE DISCIPULO Si tibi copia, si sapientia formata decur
Sola superbia destruit omnia si somnietur

Elementa Rhetoricae

adit in humanis Civitas potentia celes

Passiones

Prima qua vitam ledit omnia caepit

Effectus Animae

Quem dies vidit demens rpechum

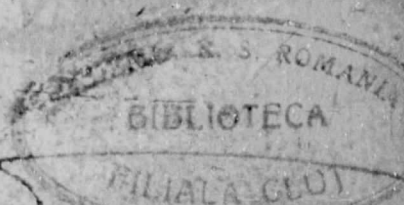
Hunc dies vidit fugiens jacentem

Nemo confidat nimium secundis

Nemo despetat meliora lapsis

XVII. 12

56. II

Salis cui Humeri p[ro]p[ri]e
Mullt s[er]vata
Derisi Indolentia

partes Philologiae: Grammatica, Poetica, etc. Et deinde deinde deinde... quae in foro Romano agere solebant.

[Facultas] Quam Aristoteles una cum auctore no[n] potius genus naturae, quam artem; quia in definitione acc[ur]at[ur]a g[en]us primum adferri debet. [Finis] Illud est finis ultimus, sive qui ordinatus ad finem ultimum... [Perfuadere] non est ultimus oratoris scopus, quia non est in potestate artificis, ut orator scilicet sit exorator.

Quaestio simplex, Theoretica & Infinita, ut plurimum sunt quae hinc incidentes; Coniuncta, Practica & finita sunt quae hinc incidentes. Ex Coniunctis magis versatur orator circa Practicam; Ex Practicis magis circa Civiles; Maxime pugnam & quae sunt singulares sive Hypotheticae.

Grammatica sunt quae artes omnes, scientia est de se. Elementa vocamus, quod ex his primum syllaba, et his dictiones, ex his vero orationes componuntur.

[Elementa] Suae Principia omnia res, quae quaedam omnia componuntur, et in quae resolvuntur. Ea a Philosophis numerantur quatuor, sicut ab A[ristote]le et Cicero. Sicut enim illa ex simplicibus omnia corpus efficiuntur.

ELEMENTA Rhetoricae, imprimis doctrinae de Tropis et Schematibus Rhetorice, quae Latini Oratoria dicunt. nomen habet a $\rho\eta\sigma$ dico, quia ut Grammaticae monstrat viam bene sive pure loquendi, ita Rhetorice docet bene dicere, sive prudenter, copiose, ornateque loqui.

§ 1. Cap. 1. § 1. Subiecti dictionis officium. § 2. Definitur Rhetorica facultas videndi in una quaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum. Cap. 1. § 3. § 3. Itaque finis oratoris ultimus est persuadere; Officium est videre, quid ad persuadendum accommodare. Materia est unaquaeque res, sed imprimis Quaestio Civilis; § 4. Quaestio ea est vel Thesis vel Hypothesis. § 5. Thesis est quaestio infinita; sive Universalis; ut: An liceat insidiatorem interficere?

§ 6. Vel Oratoris, vel Theoretici; videlicet quid ad persuadendum conducatur, et Practicum, quod dicitur simplex est. Vel Generale, pro ratione bene sive appropiate dicendi. Vel Speciale: y docendo, conciliando et permodesto. Coniunctam et pronuntiat aliis; Simplicis est temp. de Deo virtute, vel vitio aliquo. Coniuncta, ut: An ducenda sit lex. In Hypothesis, quae sunt dictiones, ut: An liceat insidiatorem interficere.

Ms

§. 7. **Causarum** Probatur in tantum de Causis generis. 1. Auditor omnis vel idem confutatur ne de facultate Oratoris...

§. 9. **Personarum** Vel quasi persona; veluti leonis, Equi, canis etc. Personarum appellatio fit deus Angelos, Homines...

Illustrat majores. Cuius generis amicitiam necesse est uti. Postquam finis, respicit in foveat eorum. Hinc Hor. lib. 1. de arte...

Patriarum Si sunt ignobiles dicemus de loca vitis sed vitis locis honorum conalari. Si in famis Negabit omnes referunt ubi quis natus sit...

Bona corporis Hanc quamvis laudat sunt suam tamen laudem merentur, et sunt plerumque iudicia animi generosi...

Ad Res referunt substantia omnis praeferat animata, et accidentia omnia praeferat facta; sed **Regiones** laudantur in his locis: Rex, situs, aer, aqua, ampla urbs, montes, insula, mores, et a fertilitate...

Causarum Hae tria causae generis differunt a modis. Offensio, honor, tempus, Auditor generis offensio de se...

§. 7. **Causarum genera** tria. **Demonstrativum**, **Deliberativum**, **Judiciale**. Cap. III. §. 1.

§. 8. **Demonstrativum** est, quo laudamus vel vituperamus. Ac praecipue respicit tempus praesens, sed; aliquando futurum...

§. 9. **Laus ac Vituperatio** omnis vel Personae est, vel Facti, vel Rej. Personae; ut: si laudes siceronem, vituperes Antonium...

§. 10. **Argumenta** in hoc genere praecipue pertinentur ab honesto ac turpi. Cap. 4. §. 2. §. 11. **Genus Deliberativum** est, quo judicamus, vel dijudicamus, ut: Si suadeas pacem vel inducias...

Ad Res praeferat referunt loca vitia et vitia. Item: Animi dabitur. Prioris qui est Regiones et vitia. Praeterea similes...

Ms

Genus Delicti Vocat hoc genus alius dicitur... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

De Ex delictis... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Genus Juris... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 18. In statu... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 19. Finitivus est... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 20. Qualitatis est... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 21. Quantitatis est... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 22. In singulis autem... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 23. Argumentis Artificialibus accedunt... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 24. Affectus... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 25. Affectus... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

§. 26. Affectus... Quod si quis... de peccato in gre delicto... De quibus et materia...

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

Ms

M

Virgilio (Aeneid) 1. Perspicua. Talis erit... Si verbis propriis, usitatis et sanctis constat... Si rebus propriis, locis...

§. 8. Propositio est duplex: Explicata et simpliciter. Illa est quae expressis et apertis verbis recitatur... An per se liceat Thana homi fugere? Haece res est...

§. 9. Contentio quasi hinc et inde orationis continetur... Partim hinc et inde cum sententiam magis...

§. 11. Epilogus est conclusio vel est specialis singularis... Quos affectus Orator in Epilogo avertit debet...

§. 12. Epilogus est conclusio vel est specialis singularis... Quos affectus Orator in Epilogo avertit debet...

§. 7. Narratio esto perspicua, ut intelligatur... Verisimilis ut credatur, suavis ut libenter audiatur...

§. 8. Propositio summam totius orationis proponit... quae si orationem in partes dividat Partitio appellatur...

§. 9. Partitio cum perspicua cum diam brevis esse debet... h. e. non major quam trium vel a 4 summam quatuor partium...

§. 10. Contentio quam Aristoteles Thesis appellat continet confirmationem & confutationem... Confirmatio argumentando eadem nostram ad huc...

§. 11. Epilogus est Latine Peroratio et totius orationis clausula... Duplex autem ejus munus est. Prius est avare galactico bis seu enumeratio notissima argumentorum...

DE ELOCUTIONE

§. 1. Elocutio alia Philosophica est, alia Oratoria, alia Historica, alia Poetica

De Elocutione... Cum Orator... ut ne de his agamus, quod quilibet in se habet... et quibus modis, ita diam Orator non tantum...

Elocutio quaevis est Poetica, prope ad Oratores, tamquam multum distat... Illa n. longius abire... antiquos Elocutio habet, argumens est, quod Joannes de... Plato vero usque ad octavum...

§. 2. Elocutio Oratoria est rerum inventarum et dispositarum per verba, sententiasque expofitio ad persuadendum idonea.

§. 3. Elocutionis praecepta vel generalia sunt vel ad hanc illamve materiam ac characterem restricta.

§. 4. Elocutio Communis dividitur in elegantiam, dignitatem & compositionem.

§. 5. Elegancia est haec, ut unum quodque tum pure tum perspicue dicatur.

§. 6. Ad puritatem opus est delectu verborum vitanda igitur verba barbara, nec indulgentum antiquitatis, aut inusitatis, sordida diam...

§. 7. Perspicuitas inter alia repugnat sermo ambiguis, nimia brevitatis, et ordo verborum perturbatus.

§. 8. Dignitas suppeditat orationi picturas sive verborum sententiarumque lumina, quae Rhetores vocant Tropos & Schemata.

DE TROPIS

§. 1. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 2. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 3. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 4. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 5. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 3. Generalia sunt de Elocutione generalia tractant... Sive illa sunt quae generaliter pertractant de iis quae orationi ornatae sunt...

§. 4. Elegancia officii Oratorij quasi fundamentum est... Verba ita contrahit, ut aequabiliter fungatur Oratio...

§. 5. Purus est homo Latinus... Purus est homo Latinus, cuius est et in aliis aliis...

§. 6. Ad puritatem opus est delectu verborum vitanda igitur verba barbara, nec indulgentum antiquitatis, aut inusitatis, sordida diam...

§. 7. Perspicuitas inter alia repugnat sermo ambiguis, nimia brevitatis, et ordo verborum perturbatus.

§. 8. Dignitas suppeditat orationi picturas sive verborum sententiarumque lumina, quae Rhetores vocant Tropos & Schemata.

§. 1. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 2. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 3. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

§. 4. Tropus est vocis a propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

Quartus modus] Super luxus sunt 6. A. sum concitatus y continente quomodo, ut Matth. 6. 22. Conspicit in tenebras exterioris

Ad. Signum & Signatus. ut: Cadunt arma a campo, concedant laurea linguas, vel laudi. Virg. Georg. Illam o populi, pascet, o purpura regum flexit. Huc refer cum nomine ponitur pro re. Sic Oceanum & vocat litora salutaris, quia eo saluti abstrahitur. Sic fides & castitas, & maiestate Caesarica. Mart. Purpura te foelix te colit omnis honores & magis trahit. Mart. Cuiusmodi est nulli veniunt nisi Marti dicitur. Et nisi certanti nulla corona dabitur. Gen. 29. 10. In recedat sepe dicitur quia & signat.

Ad. Tempus pro re que ad tempus, ut: Virg. Appare tum positus in refectis stantibus bellis. Tudes & bellicosus, homines. Quomodo. Ne Plaut. Vel arbor tua & tibi. Cui in latil. Relegit uel illam sup. eadem uocem re. rem sup. in noua paceam.

Ad. Cum nomine ponitur pro re ipsa. Virg. lib. Ad singula oppida circumferendo arma, nomina de latim domuit & latinos. Gen. lib. 11. Longe est huius pro capis. Voluit enim erat in uoluntate principis. Non Ortelius filie nomine & filia relicta.

Ad. Cum numerus ponitur pro numerata, ut: Abijt ad plures inu. Item. 5. Signatum pro Signo; ut: Iupiter pro Natua Jouis; Orpheus pro Orpheo piceo aut calato.

Ad. Cum adiuuato occupans ponitur pro Subiecto, uicem quod occupat; ut in illo Ignati, Amor meus & eruditus & Xtus quod amabam. Sic Mea lux, meli desiderio. Inuentia mea quam desidero. III. Cum locus transit ad res vel actiones, quod in loco sunt, ut: Age uisus ne semp. In uentiam, ne tra. gubellia ne. Vulgo et eodem ut: Sic. Quas res luxuries in flagitijs condituras in supplicij, auaritia in contumelias efficit, uoluntate Sed hic notandum, talia exempla magis pertinet ad signum. Formae. Luxuries non censetur adiuuato luxuriosus sed forma. Nam alia dicitur luxuriosus ea de defim' sine luxurie, quia adiuuato qd ad ea ab ee suo Subiecto, qd e absurdum. Nulla quies, sed in totum uolunt occupat orbem & gelat. V. 1. Libidinosa & intemperans adulescentia effectum corp. h' ad re bene dicitur iuuentis.

Quintus modus] Neve precor Magni subferbere Casanis uis, & appenimim. Serene. Panis illumine adiuuato an angustis. Sic scribere & dare, uel scribere & reddere. Sic. Inuimus uros, fuit illud & angeli, Gloria. Dardani dicitur de dje uicia ponuntur pro personis ipsis, ut: Ars & artifice. Mors erat in pectus Van ad uide hanc & inuere. Et hanc Dardani's transcribi ceptura uelom's & transfrasi. Luxuriosus pro luxurioso. Gen. 4. Recordati et dicitur.

Ad. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Sextus modus] Sic. Quid ad nos cum ab externis nominibus ueniunt capros querat, ad legati populi Romani redempti sunt. Et ego quod redempti sint capros fuisse intelligitur. Sic dicitur & intelligere & scire. Tolerat ad hunc beneficium uoluptate. Dices. Sic. Nichil mihi relicto pter plorare & misere. Sic. Quid qd ab aduentu tuo subscilia ista uana facta sibi ueliam. Sic. Illa quibus & quod illi contra uiam e. lex uetat & dulced. Colossus p. h' dicitur missi bus agros. Nec peritura re. nec crudeli fuit. Dido.

Alter modus] Genus est quod de pluribus specie differentiibus, Species qd de pluribus numero differentiibus affirmat in questione

qua quid sit quid sit res; ut: Quid est homo uel bestia & animal. Sp. Quid est petrus, Paulus, Seruicus & homo. Quod sit flamma, quod sit carbago, quod sit arbor. Prop. Non ica carpa & uariant. Aquilombus, undre; Conspicit, et Martyr in sulda maris, Regis. Prop. Quod sit Pollutione; ut: Iuliam, in cepit iulioe classis. Prop. Dentisq; Sabellus, & pacis qus. Sic. Proprium gradulic. Nam Aug. committit ad o. mpta, h. e. Virgine aut uicidua, quod eo ab adulteno di. pinguent. Incedunt sup. dum. Poni. Quod sit dederit. Sic. Reuinus ad sepum. Perire mandunt, quam cum Aug. redire ad suos Popularis ium dederit. Item: Magni in de. Proprium populo si en. p. e. gens & dederit. Gen. 31. R. Jacob fugit cum omnibus q; Silbar et trajecit flumen. Gen. 31. Hic secundus. P. sal. 37. 6. Non saluabitur Gigas in multitudine uirtutis sua. Gen. 31. 19. In sudore uultus tui uisceris pane tuo, & quod sit cibo.

§. 2. Primus modus, cum genus quod est totum uniuersale, ponitur pro specie, ut: Prædator ex unguibus ales, projectit flauio, uig. paguila. Sollit se arctum quadrupes, pro equo. Idem.

§. 3. Alter modus, cum Species contra usum datur pro genere; ut: Quæter vel Aquilo pro vento quolibet. Phalerum pro quodis uino prestanti. Telum, pro quibusvis armis. Mel Hymentium, pro quouis melle. Spica siliqua, pro quouis croco.

§. 4. Tertius est, cum toto & materiali, quod constat materia et forma, utitur pro materia, uel pro forma sola, ut apud Evangelistam: Susceperunt Dominum meum, nec scio ubi posuerunt eum, & Domini mei Jesu corpus.

§. 5. Quartus, cum contra pars formalis aut materialis ponitur pro toto & materiali.

§. 6. Quintus modus est, cum totum Inter forma Synecdoche est; candida anima, pro homine candido. Materia autem est, quum aurum, argentum, oleum & pecunia. Ferrum pro gladio. Avena & arundo, pro fistula ex aena et arundo, ne confecti. Sic gemma bibere, dormire ostro. vulgo metonymiam materiae appellant.

§. 7. Quintus modus est, cum antecedens pro consequente ponitur; ut: Vixerunt pro mortui sunt. Discumbere pro cenare.

§. 8. Sextus modus est, consequentis pro antecedente; ut: Junus pro morte.

Duo postremi modi à quibusdam ueteribus uocantur.

SYNECDOCHE.

§. 1. Synecdoche est, cum totum ponitur pro parte; aut pars pro toto. Ea fit 6 modis.

§. 2. Primus modus] Totum uocatur alias totum logicum, ad Potentiale; et definitur, quod partes suas potentia continet, ut in animum, sedum &c. Vocatur autem totum Mathematicum, quoniam quantitas proprie ad Mathematicam pertinet. Vocatur etiam à quibusdam, Totum Quantitativum; quia constat ex talibus partibus, quod singule partes hinc quantitates sibi proprias.

Ex. Aut Animus Partibus bibere, aut Germania sibi. Arans Gallia flauis; Fignis Armenia Majoris. Sic uerbis exat & Inferio Romano. U. Res Xides quomodo se habeat, orbem terrarum, distribuit in sibi, andere bello.

§. 3. Secundus modus] Totum Incomplete, seu Incomplete est, quod de parte extra partem. U. g. Longum ad respectu capitis, uentis, in animum, sedum &c. Vocatur autem totum Mathematicum, quoniam quantitas proprie ad Mathematicam pertinet. Vocatur etiam à quibusdam, Totum Quantitativum; quia constat ex talibus partibus, quod singule partes hinc quantitates sibi proprias.

Ex. Aut Animus Partibus bibere, aut Germania sibi. Arans Gallia flauis; Fignis Armenia Majoris. Sic uerbis exat & Inferio Romano. U. Res Xides quomodo se habeat, orbem terrarum, distribuit in sibi, andere bello.

§. 4. Tertius modus] Totum Incomplete, seu Incomplete est, quod de parte extra partem. U. g. Longum ad respectu capitis, uentis, in animum, sedum &c. Vocatur autem totum Mathematicum, quoniam quantitas proprie ad Mathematicam pertinet. Vocatur etiam à quibusdam, Totum Quantitativum; quia constat ex talibus partibus, quod singule partes hinc quantitates sibi proprias.

Ex. Aut Animus Partibus bibere, aut Germania sibi. Arans Gallia flauis; Fignis Armenia Majoris. Sic uerbis exat & Inferio Romano. U. Res Xides quomodo se habeat, orbem terrarum, distribuit in sibi, andere bello.

§. 5. Quartus modus] Totum Incomplete, seu Incomplete est, quod de parte extra partem. U. g. Longum ad respectu capitis, uentis, in animum, sedum &c. Vocatur autem totum Mathematicum, quoniam quantitas proprie ad Mathematicam pertinet. Vocatur etiam à quibusdam, Totum Quantitativum; quia constat ex talibus partibus, quod singule partes hinc quantitates sibi proprias.

Ex. Aut Animus Partibus bibere, aut Germania sibi. Arans Gallia flauis; Fignis Armenia Majoris. Sic uerbis exat & Inferio Romano. U. Res Xides quomodo se habeat, orbem terrarum, distribuit in sibi, andere bello.

§. 6. Quintus modus] Totum Incomplete, seu Incomplete est, quod de parte extra partem. U. g. Longum ad respectu capitis, uentis, in animum, sedum &c. Vocatur autem totum Mathematicum, quoniam quantitas proprie ad Mathematicam pertinet. Vocatur etiam à quibusdam, Totum Quantitativum; quia constat ex talibus partibus, quod singule partes hinc quantitates sibi proprias.

§. 19. Onomatopoeia ab orona ce noiceo facta. Verbi fabricatio. Quidam putant ita dicitur, quando cum rei abent...

§. 20. Antiphrasis ab avta contra dicitur. Ipsi modo ex grammaticis seneca haec Belli qd minime sit bellum...

§. 21. Uta xxi] Quia quanta aliquid cum Metonymia commune heat, tam non recipit grammaticorum potius Schema est...

Ca haec de tropologia, qd in dicitur, ut ad se demata gra dum capessamus.

§. 19. ΟΥΟΜΑΤΟΠΟΙΕΑ, nihil aliud est, quam nominis fictio a sono; ut: Balare, grumire, boare, himire, &c.

§. 20. ΑΝΤΙΦΡΑΣΙΣ est vox a contrario dicta; Ita vulgo ajunt bellum, qd minime sit bellum...

§. 21. ΥΠΕΡΒΟΛΗ est, cum verborum ordo invertitur, ut sic p Marcel Gladium vagina vacuum in urbe non vidimus, pro vaginam gladio vacuum...

DE SCHEMATIBUS

§. 1. Altera dignitatis Oratoriae pars in Schematibus sive figuris versatur.

§. 2. Est vero Schema forma orationis, quae haec alio quopiam modo, quam inversione significationis a vulgari consuetudine immutata in meliorem.

§. 3. Schemata sunt duplicia: Verborum & Sententiarum. Graecis λεξέως κτ̄̄ & σεντοιᾱς.

§. 4. Verborum Schemata sunt triplicia. Quaedam consistunt in subtrahendo sive defectu; quaedam in excessu; quaedam in reliquo corpore orationis.

§. 5. Subtrahendo figurant orationem, Anadiplosis, & Ellipsis.

§. 6.

§. 6. ΑΓΙΥΔΕΤΟΥ est copula defectus; ut: Virg. Frange et honos, per Vna, raras cape tinguere nardo. Certe citi flammis, date tela, impellite remos.

§. 7. Ellipsis vero est alius cujusdam partem, aut particula defectus; ut: Sen. Sed vos qui tandem? Ubi omittitur, estis?

§. 8. Excessu figurant orationem Polyptoton & Pleonasmus.

§. 9. ΠΟΛΥΒΙΒΔΕΤΟΥ est abundantia copulae; ut: Cic. in Epist. Me praeceteris et colit, et observat, & diligit.

§. 10. Pleonasmus, est alius cujusdam partis, aut particulae abundantia, ut: 4 Gen. Vocemq; his auribus hausi.

§. 11. Schemata quae in reliquo corpore orationis fiunt, vel eandem sonant vocem, vel similes?

Schemata

quibus eadem vox repetitur.

§. 1. ΑΝΤΑΝΑΚΙΑ ΑΓΙC dicitur, cum usurpatur vox eadem appellatione d'seone; ut: Cur eam rem tam studiose curas, quae multas tibi dabit curas? Item: Amari jucundum est, si curetur ne quid in sit amari.

§. 2. Huc pertinet ΠΛΟΚΗ, cum vox uno loco personam, aut rem, altero mores, aliamq; qualitatem denotat; ut: Ad illum diem Memmius erat

In mensa semper minimum tibi sunt malorum. Maxime malorum maxima, si bona sunt. Oculi ad Max. Qui mensa exiit, qui exiit, hospes utriusq; Sum multorum hospes, nullius hospes ego. Oratio. In sylvis leporem in verbis quare leporem. Oblitus est unum sed non oblitus amorem.

Multi in ista oratione sunt Xiani. Non omnes qui sunt ex Israel, sed Israel.

Me flocci facis atq; pili, nauti atq; t'anni,
Quam te faciam fore cultis nihil. O. Rom.
Aspice, clivae, vides, percurat, involveg, d'icium.

Solis militibus bellum res bella d'icunt.
Mal' h'ibus solis erat bella bona d'icunt.

Illam mihi patria est ubi pastor non ubi a pastor,
Illa ubi quod notus non ubi natus eram,
Illa mihi patria est mihi quae patriam meam
Hic ubi cunctis deo quod dicitur, habito d'icunt.
In medio consistat bellum, cunctis in summa res est
In medio d'icunt res et summa tamen.
Desperet caelum natus de pulvere nemo
Desperet coelum nemo quod umbra g'umy d'icunt.
Auro pulchra fides, auro venalia pura,
Aur' lex sequitur, mox sine lege fudo Prop.

Assumus a te, Vivimus ex te fidimus in te
S'endimus ad te, non nisi per te, optime d'icunt.

Quis eos se pulaverit? Appus. Quis eos d'icunt? Appus
2 Cor. 9. 6. Qui seminat parce, parce etiam metes, quid

Skil. feb. 3. El. 6. Illa quod metes tibi Regia n'ra d'icunt
S'p' d'icunt amores, Illa d'icunt metes.
Una dies d'icunt ad bellum m' flevat omnes
Ad illud m' nos d'icunt una dies.
Littera d'icunt agora d'icunt secula d'icunt
Dicit, est sua p'oms licem d'icunt agora. O. d'icunt
Semper avarus eget seu d'icunt p'osp' d'icunt arcam,
S'p' m' h'it est p' ea, semper avarus eget.
Phosphore d'icunt licem quid gaudia n'ra morans?
Caesare Ventura Phosphore d'icunt d'icunt.
Militat omnis amans, et habet sua castra cupido,
Atque d'icunt mihi militat omnis amans.

erat Memmius et sui similis. Simia est Simia etiam
causa g'etec insignia.

§ 3. **ΣΥΝΟΝΥΜΙΑ** est cum verba idem signi-
ficantia conjunguntur, ut: Obijt, excessit, evasit,
erupit sic. lat. 2. Promitto, recipio, spondeoq; Philip.

§ 4. **ΕΞΕΡΤΑΣΙΑ** est congregatio senten-
tiarum idem significantium, ut: sic. 8. Ligar. Quid enim
tuus ille? Subero, in acie Pharsalica gladius ageba
cujus latus ille mucro precebat? quos sensus erat ar-
mod tuorum? quae tua mens, oculi, ardor animi? quid
cupiebas? quid optabas?

§ 5. **ΑΝΑΦΟΡΑ** est repetitio ejusdem vo-
cis in initio, ut: Geor. 4. Te dulcis conjung, te solo in litore
secum Te veniente Orie, te decedente comebat.

§ 6. **ΕΠΙΦΟΡΑ**, sive **ΕΠΙΣΕΡΟΦΗ** est re-
petitio ejusdem vocis in clausulis, ut: Poenos
populus Rom. justitia vicit, armis vicit, liberalitate vi-
cit. Comif.

Quod si **ΑΝΑΦΟΡΑ** & **ΕΠΙΦΟΡΑ** concurrant
ΣΙΜΠΛΟΚΗ vocatur, ut: Quis legem tulit?
Nullus. Quis majorem partem populi suffragiis
privavit? Nullus. Quis comitijs praesuit? Idem Nullus.

§ 7. **ΕΠΑΝΑΛΗΨΙΣ** est repetitio ejusdem
vocis in initio precedentis & sine sequentis senten-
tie, ut: Ovid. Iase: Qui bibit inde furit p'cul hinc
descedite, quis est cura bronae mentis, qui bibit in-
de furit. Victus amore tui cognato sanguine d'icunt.

§ 8.

§ 8. **ΑΝΑΔΙΠΛΩΣΙΣ** est repetitio ejus-
dem vocis in fine precedentis & initio sequentis
sententiae, ut: Ecce Dionaei processit Caesaris astrum,
Astrum quo segetes gauderent fugibus. Vir. Ecl. 9.

§ 9. **ΕΠΑΝΟΔΟΣ** est, cum quae priori e-
rant posita loco, posteriori, et quae posteriori ea
priori loco reperimus, ut: Ovid. (Heroid. Epist.
Demophoon ventis, et verba et vela dediisti:
Vela quoror reditu, verba cavere fide.

§ 10. **ΕΠΙΖΕΥΞΙΣ** est, cum vox aliqua
repetitur cum vehementia, ut: Virg. Ecl. 5.
Ipsa sonant arbuta Deus Deus ille Menalca.
Cic. in Ver. 7. Crux, crux, inquam, infelici d'icunt sero.

§ 11. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 12. **ΠΟΛΥΠΤΟΤΟΥ**, cum idem verbum va-
riato repetit' casu & terminatione; ut: sic. Sed pleni
sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena ex-
plor' vetustas. Virg. 4. Aeneid. Littera litteribus con-
traria, fluctibus undas, Imprecor arma armis?

§ 13. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 12. **ΠΟΛΥΠΤΟΤΟΥ**, cum idem verbum va-
riato repetit' casu & terminatione; ut: sic. Sed pleni
sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena ex-
plor' vetustas. Virg. 4. Aeneid. Littera litteribus con-
traria, fluctibus undas, Imprecor arma armis?

§ 13. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 14. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 15. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 16. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 17. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

§ 18. **ΚΛΙΜΑΞ**, seu Gradatio, eodem verbo
connectit superiora inferioribus; ut: Africano indu-
tia virtutem, virtus gloriam, gloria amulos compa-
ravit. Cornif.

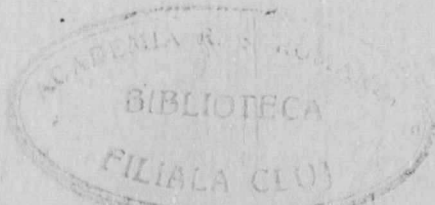
Rehides vos hac fac, etis maxima Gallo, h'ic
Gallo, cuius amor tui d'icunt crescit in horat'

Sed d'icunt de sepulchris cum sis dominusq; magis, si
felix es dominus si felix esq; miser, o. v. a.
Hec ventis nec te h'ic capianis amore
d'icunt namq; modo v'na venusq; v'cent.

Ab Corydon Corydon quae te d'icunt cecit h'ic
Sed moriamur agite sic sic j'uat sic subumbrat

Cue rosa dat florem, flos fructu fructus odorem.
Sic secula dat morem, nos censu censu honoru.
Suis censu, censu erat orans exaudis, exaudis
gratias agit. Similitz Job. 1. 2. 1. Cor. 2. 3.

Mittendi fidos Adamantes sunt ad amantes
Solo adamante g'alic duru adamante faber, o. v. a.
Non cui vis fecerit audire placebo. d'icunt et audire
nec mihi quiss; placeo. d'icunt ad seculos.
Oia quae d'icunt g'ic' tibi dicere d'icunt; Hec mihi sermonis
Vox placeo una f'ni. d'icunt in quendam Oratorem in f'ni. h'ic.
Mors mortis mortis mortem mors morte d'icunt
Mala mali mali mala contulit omnia mundo.

Quam soles ante aras niger ubi arctima lumbis
Concidit; abrupit ex quo e claudice profundi
Quam ad modum ex ovo alb. non

ooid. l. v. m. a. p. h. x.

§. 8. ΠΑΡΑΒΟΛΗ sive Comparatio est cum
ad illud mandum id, de quo sermo est, petito simila-
do ab ijs quae fuerit, sicut, aut natura, casive rebus
in sunt, ut: Virg. Quales mugibus, fugit quum saucius oram
Iaurus, et incertam excussit ceruice secundo

Ut sup. in (P)is, ita (P)is in (U)be

dominaty

§. 9. ΣΙΜΒΟΛΗ sive Collatio est, quando
substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente
conferimus, ut ex oppositione hac pateat, quanto per co-
re mane aut dixerant, ut: Si conferas Alexandr. et
Caesarem; Oleam et Artem, Alborem et Nigrorem

Non fortis sed audax
Vexillas gurgustat sed o. oppugnat
Non erravit sed peccavit

§. 10. ΠΑΡΑΔΙΑΣΤΟΛΗ Latine Sejunctio
est, cum in quibusdam ea quae eandem habere vi-
dentur, ut: Non sapiens, sed astutus. Nolo te parum
appellare ad sis avarus. Tremis aribus sed o. opprimis.

Es oportet ut vivas non v. ut edas.
Matt. 15.

§. 11. ANTIMETABΟΛΗ sive Commutatio
vocatur, quando est contrarietas sensus cum verbod im-
mutatione, ut: Corripis ut perdas, perdis ut eripias.
Et oportet ut vivas, non vivere ut edas.

Quod licet ignotum e qd non licet acrius unit
Nisi potero vincere tuis herulis qm vincam
Sic ego nec hinc de nec tecum populi digne
Indiquis ubiqz habet, ut nesciam habuit
Ne videris quod vides e. qm vides ignosces
Dilectos concessio fructum
Mec doctrina e me e. qm me nescit

§. 12. ANTIΤΕΤΟΝ est ex contrarijs constans oratio,
ut: Glutere si nequeo superos Acheronta movebo.

§. 13. ΟΞΥΜΟΡΟΝ est, cum idem negat de suppo,
ut: Jurent in Curia. Tu pol si sapias quod scis, nescis.
Ecce sum tacent, clamant.

§. 14. ΠΑΡΕΚΒΑΣΙΣ sive Digressio est ali-
cujus rei, quae tamen ad utilitatem causae perhibet
extra ordinem excurrens ^{tractatio}. Qualis e illa de laudibz
in.

in. Pompei, in Oratione pro Balbo

§. 15. ΕΠΙΛΟΓΟΣ est ad propositum reditus
ut: sic Lib. 2. de Orat. Sed ut co reverentia, unde haec decli-
navit Oratio.

§. 16. ΕΠΙΦΩΝΗΜΑ seu Declamatio est, cum
rei narratice aut probatae velut coronis adjectis promun-
crasum ex superioribus ex profum, ut: Adeo a tene. Nulla petentia loqz
cis a vivescere multum est. Virg. Nos quon tanta fides. R. de infidelit. mundi decora.

§. 17. ΑΥΞΕΤΙΣ est cum utimur verbo excedente
rei magnitudinem, ut: Tarent. Sacrilega et venefica pro
improba, Scelus pro exato. Invidat Urbem Vitis trano qz sepultra

§. 18. ΤΑΠΙΝΩΣΙΣ sive MEICOBIS, est cum
verbo humilioris quam pro re utimur, ut: Cum attigisse eum di-
cimus qui vulneravit; Sic exasum pro scelere, Severus pro
crudeli.

§. 19. ΠΑΡΑΛΕΙΨΙΣ, est cum praeter ire nos velle
dicimus, quod interim in transcurso dicimus; ut: sic pro
suentio. Mitto illam primam libidinis injuriam, mitto ne-
farias generi nuptias, mitto cupiditate matris expulsum ma-
trimonio filium.

§. 20. ΙΝCΡΕΜΕΝΤΟΝ, est cum velut gradibus
quibusdam pervenit ad summum, ut: Facinus e Princeps
re civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium
necare, quid dicam in crucem tollere; sic.

§. 21. ΠΕΡΙΦΡΑΣΙΣ, est, qua rem unam multis
ambimus verbis, ut: Romanae eloquentiae Patet qd lice
rone. Item: Ire ad requisita naturae Salub.

§. 22. Sub Eloquentia: Pa. m. f. n. e. s.
Jenimus oia rem arbitri
Inconuere poli. in chis mear ignibus dabo
Homo expertus h. e. quid d. m. e. s. l. b. e. s.
Sub Eloquentia: Pa. m. f. n. e. s.

O Corydon Corydon quid te dena hia cepit
O formose puer nemiun de corde color.
O qui h. proserpiti referet h. Iugiter amos.

§. 22. ΕΚΦΩΝΕΣΙΣ seu Exclamatio est Oratio, in qua inextinctio ex propra aut intellecta indicat animi affectum; Unde d. pronuntiatio intendi ad significandam dei magnitudinem, ut. sic. p. Marcello. O clementiam admirabilem, atq. omni laude, predicatione, litteris, monumentisq. decorandam. In Pisonem: O scelus, o peccis, o Tabes.

Quid faciam nescio repetar la dona mortuae.
Me miserum

§. 23. ΑΠΟΡΙΑ sive Dubitatio, cum dicimus nescire nos, quid dicere vel agere debeamus, ut. sic. p. Ligan. Itaq. quo me veritam nescio. Virg. Eloquar an si leam.

§. 24. ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ sive Correctio est, qua tollit id quod dictum est, et pro eo, quod magis idoneum videtur repone; ut. sic. Quas ille leges tulit si modo leges nominanda ac non faces Ulvis et gestis Reipublicae.

Hactenus Fides

§. 25. ΑΠΟΣΤΩΠΗΓΙΣ sive Retinentia est, cum ita abruptis oratio, ut vix appareat quid dicturus quis fuerit; ut. Virg. Aen. Quos ego, sed motos praestat componere fluctus.

Nona forte dixi geminorum Mater amorum
Ad vatem vulnere et ubi illa fuit.
Quid tibi ac mecum est certis modo se in amebas.
Nun venter in molli pectore vulnus habes?
Sic tu, respondi. de videret rixit. et atq.
Trochis ex illa parte serenus erat. p. 4.

§. 26. SERMOCINATIO, proprie est, cum sermo affinitur personae, quae praesentis sit in diebus. Cuius modi sunt Orationes multa apud Historicos et Poetas.

Loquar de Ajax vulnere.
Ipse licet venter in molli pectore vulnus habes?
Sic tu, respondi. de videret rixit. et atq.
Trochis ex illa parte serenus erat. p. 4.

§. 27. ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΙΑ sive personae efficitio est, cum rebus multis sermonem tribuimus, aut vita defunctos, tanquam vivos, aut absentes etiam tanquam praesentes loquentes inducimus; Ut apud sic. pro Caelio Oppius Cecus excitat ad studiam, ob libidinem, oburgandam.

Iste est

§. 28. ΕΡΩΤΗΜΑ seu Interrogatio est, quando ubi recta oratione uti liceat, sermonem inflectimus ut. Virg. in Ca.

in Eccl. 3. Nomen ego te vidi Damonis festine caprum
Excipere in sidis
hno. et / trep. he.

§. 29. ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ est, cum sermonem alio inflectimus quam in figura oratio permittit, vel requirit, ut. Vos enim Albi tumuli, atq. iuci, vos inquam implo, atq. obsecror. Orat. pro Milone
Musa mihi causas memora. Virg. 1 Aenid.

Quid non mortalia pectora cogis
Furi sacra fura.

Atq. haec de Schematibus quibus praetio exornat. f. 2

Schemata

quae ornant Dispositionem.

§. 1. ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ sive Transitus est, cum infertur aliquid orationi, ut ab eo quod diximus, transgrediamur ad illud quod superest, ut. sic. Quomiam de genere belli dicitur, nunc de magnitudine pauca dicam. Virg. in Georg.
Hactenus arbor cultus & hydra eodi
Nunc te Bacebe canam.

Audisti magna Peradimus magna

§. 2. ΑΠΟΔΙΝΕΣΙΣ sive Reiectio est, cum aliquid in alium locum vel tempus rejicimus; ut. sic. p. lege Manliam Sed de Lucullo dicam alio loco.

§. 3. ΡΕΒΟCΑΤΙΟ est cum quia longiores aliqua re fuerimus orationem ad principium revocamus, ut. haec de re quid attinet dicere? erit alias opportunum dicendi long.
De Tropis & Schematibus vidimus.

DE COMPOSITIONE

§. 1.

§. 1. Compositio est idonea verborum sententiarumque structura.
§. 2. Complectitur ea juncturam, ordinem, Periodum
& Numerum.

§. 3. Junctura praestat, ut Oratio sit lenis & mollis aut
sonora et grandis. Atque hic praecipitur ut sonus litterarum
observetur, & cavet ad creber vocalium concursus, ejusdem
litterae vel syllabae in initio aut fine frequentatio, continuatio
plurimum syllabarum brevium vel longarum.

§. 4. Ordo exigit ne inconcinnus fiat verborum trajectio;
item: ut crescat oratio, nec graviori id, quod levius est subi-
ciamus; item ne turbet naturalis ordo, eoque potius dicamus
vivos ac foeminas, diem ac noctem, ortum ac occasum; quam or-
dine in verso.

§. 5. Periodus juxta Ciceronem est oratio, in quodam
quasi orbe inclusa procurrentis, quod nisi fiat in absoluta sen-
tentia. Estque vel Simplex, vel duorum, vel trium, vel ad
summum quatuor membrorum; Qualis illa pro Cecina.

Si quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum
in foro atque in judiciis impudentia valeret, non minus in
causa cederet Aulus Cecina Sexti Caeburij impudentia,
quam tum in vi faciendae certae audacia.

§. 6. Periodi partes aliae sunt majores, quae Grae-
cis κῶλον, Latine membra dicuntur, aliae minores, quae
Graecis ἔπιμνηστικα, Latine vocantur incisiva. Sed contra quam
apud Grammaticos fit, si comma fuerit longum, ut si septem
syllabas excedat colon nominatur, & colon si fuerit breve ut
si minus sit quam septem syllabarum, commatis nomen accipit.

§. 7.

§. 7. Numerus Ciceroni est modus quidam Orationis,
qui est permixtus & confusus pedibus, et temporibus quibus constant,
apta ratione nascitur.

§. 8. Numerus hic deversus est à Poëtico, à quo ab-
horret Orator. Quod multum observat in principiis, minus
in medijs, potissimum vero in clausulis.

§. 9. Adhibetur autem hic aurium judicium, sed pra-
stantium Oratorum lectione firmatum. Atque ut negligenti-
tia, ita cura nimis anxiosa vitanda est.

DE TRIPLICI CHARACTERE.

§. 1. Quae hactenus diximus universè respiciunt
eloquutionem; Nunc videamus, ut ea variet pro mate-
ria diversa.

§. 2. Est enim triplex dicendi Character. 1. Ma-
gnificus seu Sublimis. 2. Humilis seu Jenuis. 3. Medio-
cris seu Aequabilis.

§. 3. Sublime dicendi genus potissimum locum tra-
het in rebus magnis; ut de Deo, ac Republica. Unde
in rebus Heroicis ac Tragicis praecipue adhibetur.
Instat gradum & sublimis verborum amplia atque ornata stru-
ctura. Metaphoras petit à rebus grandibus. Schemata
adhibet vehementiora, ut: Exclamations, Protopogias,
epitropas &c. Affectibus dicendis idoneum est.

§. 4. Vitium ejus est, si turgidum sit, & inflatum,
vel insolentia horridum.

§. 5.

§. 5. Contra humile genus convenit rebus tenuibus & contentum est verborum proprietate, metaphoris usitatis, acuminis ac lepore. Sententiarum Schemata rarius usurpat, abstricta amplificationibus, in significationibus numeris, et genio-
lis accuratioribus. Praecipue adhibet in Epistolis et Disputationibus Philosophicis. Videndum autem ne neglectu nimio fiat jejunum & exagere.

§. 6. Genus in edium seu mediocre in rebus medijs usurpat. Etque humiliter sublimi, sed sublimius humili, eoque nec vehementiora illa Schemata amat, nec infirma dicendi sequi rationem. Hic in primis conveniunt varia similibus, contraria contrariis reddita, & casus in exitu similes, & hujus generis alia.

§. 7. Vitium ejus est fluctuans & incertum, quomodo vocatur si nunc humile genus fugiens nunc assurgat, nunc tumidum, atque in flatum citius, humiliter patet. Haec de Eloquentia, in Perest Postema Rhetorica Pars, quae est

DE PRONUNCIATIONE sive

ut alias ita vocatur de Actione.

§. 1. Pronunciatio sive Actio est vocis gestuumque pro rebus & verbis apta conformatio.

§. 2. Ejus quasi fundamentum est Memoria, qua

quae res jam inventas, dispositas, & exornatas, firmiter ultimo comprehendimus.

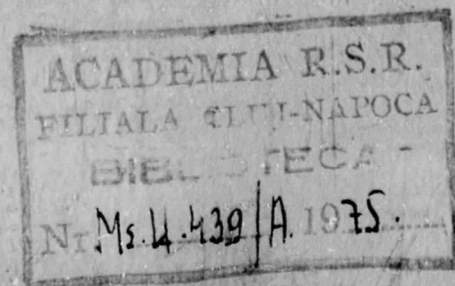
§. 3. Partes Pronunciationis sunt duae. Una vocem format. Altera corporis motum. & priori munere haec pars Pronunciatio, à posteriori Actio vocatur.

Quarum tanta est vis in Eloquentia, ut us primas secundas & tertias tribuerit Demosthenes.

Sinem inposuit 1688.

18. February h. g. v.

Semenli & Magni benedic
Deus

CHARACTER VIRTUTUM PROOEMIUM.

De Fragilitate Humana.

Valde ambig.

Quisquis Homo es, ex humo ortum dicitur, te cogita.

Domine tuo originis tuae admoneris, ne exitus tui obliviscaris.

De terra, in summo et ad sedes vili formam animalium abjecto elemento compositus es.

Platem tuam tenuis, et vix respicere eam unquam, nisi despicens, potes.

Simus ad id es facile diffluens, pulvis levi aura difflabilis.

Veri imbecillitatis exemplum, veri spoliolum temporis, veri ludus fortunae,

Inanissimum labor, miseriarum gymnasium, praedea denique mortis.

A fletu vitam ordinis, a velut in hunc lucem suscipis.

Pueritiam inter flagra, robur letatis meto dura perum exigit.

Pariter affinis rebus, ne succumbas, quod secundis, ne corrumparis mali feceris.

Nunc spe, nunc metus, nunc ira, nunc amotis ludibrium.

Quoquo te veris, modeste simul et flagella superbia reprensus.

Omni te corporis, fortunae, hinc maculae morante.

Ne dignas et mundas, Ne in caducis aeternitatem, dulcibus, ostentaturoget

Inde in factum laxeris, unde in gyrem modestia adducit. Debetas, impudenter

Aut incautus fidus in cubere, fons verus in certis, hinc et contemptor.

De Homine statu meliore ex studio virtutis.

Non totus ex humo homo es, non totus lucus et fragilis.

Ille qui de terra tibi corpus, animam de Coelo dedit DEUS.

Substantiam, factis melioribus cognata, aura divina particulam,

Inquietam corporis, vita totius Duce, atq; Imperatricem,

Stoti ne sciam, ad aeterna et aeternum beata tendentem,

Santo acris, cum luce coelesti, a firmis torpore de preceptis imbecillitatis,

Per se aliqui fieri debiliorem, quod ut per tot obicis eluctare possat.

Alit dicitur a d. keranufagara alit a d. keranufagara alit a d. keranufagara

Corporis ad sua, in profens quata, oha roiterari, fudica sapientia.

Interim contra et illa, et (impare) quidem, semper lo aligis impetu respiciat.

Co Victoria fieri, qui plus a Deo ab inruptione et exaltatio accipit.

Cum contumaci dolens, parca, post multa moventia, hinc et hinc laude donati.

Cum quem vis demis affectum facile, et quasi solus, inat spera hinc et hinc.

Quibus opori maxime mortalium, et quod unum, inanimales fuerit.

Omnia, qua in terris extra ea splendet, vel habentur, in summo, una vana apperant.

De Causis et Admuniculis virtutis.

Ut ad tantum decus pervenias, Deo propitia imperis, qua est.

Qui et nascenti melioris in malis ignavitas, et apperant, ad pulchra vana bene pot.

Ab hoc spm, ois boni auto tem, ab hoc Negatives, ac a se, hinc in hinc, non potes.

Qui bonum inmutabilis, qui subestudium em, Victoria, oha in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

Qui boni, cupia, recta, quae male, in malis, hinc in hinc, hinc in hinc.

De Objecto virtutis.

Virtus Candidato, aucta quae ipsa va se, quae a se, quae a se, quae a se.

Circa animi tui melus, et qua ex his, quae a se, quae a se, quae a se.

Genit quoq; in se affectus, velut gladius, quae a se, quae a se, quae a se.

Corpus

Corpus

Ponnit cum gnis, vitam, o quicquid: o sanguine privati, sed male fuso embersere pugnant.
 Viles sibi si, cum ostendere res jubet, quam cara sit ipsis Honoribus.
 Extrema o reformidant, dum Justitia, dum gloria Divina velificantur.
 Deo Patribus, Patria cum se impendunt, reddere sibi videtur, quod accepere.
 Cum Sanctis domesticis, munda et concivita, in fidei dimoni se existimant
 Cum Religioni, et aliena salubris spoli, letanti occasione vite tam fulentis collocanda.
 Quae Porro alia vulgo timenda occurrunt, et occide, et campo virtutis habent.
 Fortuna se offositos etati, ut geminam in ipsis frangant.
 Paupertate, Exilio, carcere in hosi, et cum ad eam respexere, etiam gloriantes.
 Animo imperturbati, Pleni fiducia, duris in facti, laborum tolerantis.
 Bello, grandi bellae, in hiantes, in illa delati, Primam cum ipsa signat, ut reddant. ^{ten}
 In ipsa Re nihil nisi in honesta reformidant, laboribus, vulnere, et nobili se offerentes leti.
 Vincere cum devore quarentes, cedere reser, etiam sum, aut melius habili necessitati.
 In victos aequi, et superis oibus, puleberrimum cumulum adiacentes, Victorem sui.

De Mansuetudine.

Quod Bilis corpon; id Virtuti, Praci suae Fortitudini, Ira est.
 Aoxus expellendus de pnaty Ignis, sed et ipse, ut maxime noxig, saepe restingendus,
 Telum arceps, et valida manu regendum, cum ex alto erupit fastigio, verum fulmen.
 Cum nodid excedit, brevis Infamiaque dicta; noxite claud hor, quose, et alios regit, excubi.
 In ea cohibenda mansuetudo occupati, cum in Imperantibus est, Clementia dicta.
 Bilis edomanda casti, ne faciliq, aut vedementiq, quam faré, efferat.
 Innocentibus irasci prohibens, et nocentiu o malum, sed emendatim jubens expere.
 Moram dans Ira, sed ut disentiati, aut misigeti, o ut accescat in odium.
 Non amans memoriam, qua recondere offensas sicut, ne sei, at oblivisi.
 Injurias Privatum o reponens, sed aliena solius ugniprom subjiens.
 Ad veniam dandam o difficultis, memor quisse, non raro, et sibi venia ojus ere.
 Qua et Publica damna sibi en hor, sine ulliq noxia amoliri optans.
 Cum Cumiri mali facta nise e, peccantia animid, et gravite peccati cum cura introspiens,
 Contumacibus, et exemplo novitatis severa, alijs placabilior.
 Poenam saepe differens et remittentia contenta, malid vero sa picipit, nunquam inultans,
 Et nemid etiam contentem sicut sicut, nisi quod pure veli epig v. Publica rei interfit.

De justitia

De Justitia Universali.

Justitia Splendissimum Sydu, et cum toto quasi orbe luce, virtutum omnium complementum est.
 Veneranda Patis et Felicitas omnia, Belli et noxia omnia e vita expulsi.
 Magna officiorum Regna, Societatis humanae Regna, Avocantia Injuriarum.
 Quae sum cuique reddere docens, Fortitudinem non invice malitiam frangit.
 Normae legum attentae et obsequens, rei aut honestate non violanda sancte.
 Sive eas Deus, sive eclytus Des Ratio, et huius ductu Vicaria Dej edens gongit.
 Cumq; illar aliae a Natura, illius mensuram; aliae a filio extensio in secula sunt Tabulis,
 Aliae toto genere humano communes, aliae sapibus certis adaptatae.
 Aliae deniq; publica, aliae parentis in liberos, Heros in servas aliaq; eymodi jura spectant.
 Omnium illa observatrix est, q; si vel alibi o extensio, multib; factis ve quis imprefras ostendit.
 Sponte faciens recta, q; ramis qui, non omnia qm fidera, tenax. non hives scite ab dactos mnt a.
 Ubi vero Leges tacet vel o quadrant casibus, ea Regno o Bono Elm modcratur.
 Non tam verba Legum seruo suo argenta, sed mente inspicit Legislator.
 Qui res variate, ultra legum q; ferita parent, q; sermo Raris scitro suscepto volvere;
 Sceptro beatissimo, nisi in manus devenerit eor, qui Justitiam artem saluat.

De Justitia Commutativa et Distributiva.

Ut natura homines arctius inter se vinceret, mutuoq; se fecit gletes.
 Ne tamen confunderet, res hominesq; certis gradibus, et dignitatibus distinxit.
 Nec actiones, hominum ita omisit, quia bonis voluptate, malis dolore de pnaty eledissequit.
 Indigentia mutua succentur Per contractus, gnanis omnia et totis confingere voluit.
 In illis regendis Justitia Commutativa, in his Distributiva est.
 Prior circa ementiu vendicatum, mutuanq; locantia, adieclufid negotia oclufat.
 Et ut recte, hoc de unflangu contrabentiam, et equitate in egra part dngit.
 Quae si inaequaliter, et parte altera mltia, vel decepta facta sint, corrigi.
 Altera qua Desiderio X or, menti alibi, candida q; imatris q;.
 Nilil indignis ex gratia addens, in fil ex odio detrahitans dignis.
 Virtutes in sanbus, sine Invidia agnosens, sine malignitate de fradens.

Honore

Honore seu beneficio supposito tuo cultum, obsequium, grata officia praestans.
 Dignitati cuiusque ex merito asurgens, benefactor minime in honore, in merito distinguantur.
 Contra etiam, nec in laudem, nec male factis praemia largiens.
 Publicis in primis, nam Privatis in iuris, sapientia admodum beneficium repone.
 Verum in vita civili factis mercedi ex parte, inter se virtutis, et humanam quae censet.
 Et mercedem quidem ex dignitate tum facinorosi, tum facientis ad meritum.
 Cetera ad verum eorumque in discrimine iudis, quae differunt, oculata.

De Beneficentia & Liberalitate.

Alius sua reddere iustitia, dare nostra Beneficentia docet.
 Co. Superior virtus, quod liberior, et assistentem alienam, sponte sua facit.
 Pulcherrima cum benefaciens, non gloria, aut lucellum, sed honestate sua respicit.
 Cum alacris est, et beneficium accipere se putat, ubi dedit.
 Consilio operave iuvare aequi facit, atque lumen de lumine suo alteri accendere,
 Domum suam, mensam, et omnia denique usui merentium suorum patere.
 Oculata nihilominus, et beneficia o. quicquid temeritate, sed regens iudicio,
 Dignisq. adeo dant, et pro modo tum copia sua, tum indigentia aliena.
 Egestatis vero ita subtrahens, ut et quae cogandi ne possent, virecundiamve auvertat.
 Hilari vultu, manu citâ, sermone modesto supplicans gratiam.
 A beneficiis intantum el movent, et data memoria accipulis delegans, sua suens effluere.
 Non exprobrans nisi insigniter ingratis, et gratos serventiam dandi reddens.
 Latè sermo cum exornat Beneficentia, et per oes necessitatis humanae facit.
 Quae maxime in opes, et munus tractat, et nomine mutato Liberalitas dicitur.
 Quae se h. s. in largiri, sed ut sit qd largiatis, parare etiam et custodire opes docet.
 Coelestem liberalitate o. respiciens, in dolore, o. labore humesto fugiens ditescere.
 Et rem quicquid angere, sed sine anxietate qua, sine querela, injuria, onere alieno iudens.
 Non parat, et in accipiendo religiofa, unq. obliget, curiose dispiciens.
 Parata vero o. ad amant, sed servans, ut hoc valetudini, honestati necessaria,
 Ut impedimenta, sine quibus nec virtutum exercitibus possit consistere.
 Ut aq. in iudici, ne senectuti tua et parenti, ne educato librori, aliorq. egestati porcata.
 Sed animum in manu parare, et possessionum suarum in possessione cavere.
 Ita suspensio Gerybidi fugiens, ne in Scylla Avaritia incidat.

Fina sunt quibus iuramus, Confisio, opera &c.

Quod illa in largiendis, haec in qua vendis, servandisq. sibus servare modum.
 Illa fontes liberalitatis ex haurit, haec claudit et coarctat.
 Illa pauperes plerumq. ex opulentiis facit, haec in medijs civitibus pauperes et,
 Utraq. multis detestabile, sed illi o. sibus, haec hominibus plerumq. est.

De Magnificencia.

Adhuc nomen mutat Beneficentia, et ubi ex magna eluxu fortuna Magnifica vocat.
 Nobiles maxime decens virtus, quos supra sortem alios opes gentilitia dextere.
 Divitias ita collocans, ut et splendcant, et splendorem conalient possidendi.
 In sumptibus faciendis, o. necessitati censum, sed honore, indulgent.
 Nec tam amorem, quam admirationem, nec necessitudines at clientelas parans.
 In res praecipue sacras, larga, et coelum, aeternamq. q. obligare sibi laborans.
 In artes q. sed q. hinc in signis salutaris, pauperibus multa gloriosam beneficia.
 Non hinc illive pauperi, sed gregi pauperum etiam honore, q. spiciens.
 Mores suens Publicas, et gerere potentati fulguris profecturas.
 Dignitatis ubiq. rebrens cultu apparatus, o. captans supbo, o. deservens tunc Antebonit.
 Sordibus, et ebrietas inimica, sed nec ostentationi, nec luxui indulgens.
 In sumpta virtutis o. per inania aut futilia assumens.
 Nec sumptus illicitos faciens, motis caa, sed nec moris regens dum longis, o. repugnat.

De Veracitate.

Mentis interpres sermo est humanae societatis magnus conalior turbator.
 Res parabilis, et in promptu exans unde ad expensam eig. plerumq. nimis faciles.
 Sed eadem inrevocabilis tantum, ad o. religiofa custodia, eadem inrevocabilis.
 Quibus res elevatum, o. o. comparat, o. sermons ratio constar et exans.
 Cum duabus sub clavis, Veracitatis et Facitum capis.
 Ex quibus Veracitas ita promit sermone, in primo sensu, respondet.
 Nichil utiq. cum veri sua spontis e. affirmans q. m. t. q. v. et s. p. posse.
 Dicto ita tenax, ut et infurata palem plerumq. molerat, semel mercator.
 Non iurans nisi summa necessitate, nec unquam mendae injurata.
 Si fucum facere sibus possit, conscientiam Deo et suam respiciens.
 Sensus quos in fraudem alienam o. obtegens, o. implicans in aliquid verba.

Tandem.

Atque si fuerit scilicet, ut si in agnitione... *et si in agnitione...*

Cardos addidit, et Veri fiduciam in stulticia etiam decore animosorum.
Non sustinens mendaciam, nisi tale sit, quod de ipse videatur probaturus.
Quale obsecrum Hebraeorum, linguam mendaciam, quae magis sanguine polluitur malentium.
Simulationis impense fugiens, in dissimulatione dantis non inibi prudentia est;
Ne amicum male iudicium temere alienae obiciat libidinis.
Ne utrum etiam prostituat, nemini profuturum, nociturum non nemini.
De proter rationem delicta sua vulget, ne propter summam necessitatem laudes suas prodicet.
Sordentes ex ore proferat, nisi res omnino postulet, majori eas calumniae sunt ori.

De Taciturnitate.

Altera linguae clavis et factiva virtus, magna tranquillitatis humanae castos.
Non iam falsa tantum arcere, sed vera recte promere ac condere docens virtus;
In eorum sermonis, cuius nunquam edigum, vix libivalem plerumque tenet, et ex profecto.
Scutum prudentiae, adeo largum, ut stulticia etiam tegenda sufficiat.
Noctis quasi beneficium consilij rectius cogendis celandisq; praestans.
Etiam qui estem vita, cui nihil infestius est oris impotentia.
De veri hac cor in lingua, ita TACTIVA NATAS linguam in corde gustare iubet.
Nunquam ad loquendum praecipit, minime coram iis, quos magis deceat loqui.
Loquens quidem, sed temperative, sed loco et audientibus accommodata.
Loquens sed quae pro praeter tacere, tacens, sed cum non excedit loqui.
Loquens sed modice, et verbis nec parvis nimis defraudans, nec multis obstruens audientem.
Secreta o servans curiose, commissa sancte et fideliter servans.
Ea parte vix se securam credens, nisi cum credidit nemini.

De Comitate et Humanitate.

Hominem homini qua conciliat, et gratum reddidit virtus, Humanitas vocatur;
Ceterarum virtutum vere cunctarum, permulcenda mortalitati astringit nectar;
Honestam amonem illecebram, mentis, quae in his composita est, index et quasi Hedera.
Ad Populum maxime necessaria, alia mensis bona illi pendente, nisi in illa esse de seant.
Ea est, quae honestis utilia, et jucunda miscet, seruitibus factisq; mis velut Graas addens comites.
Quantum integro deo favore licet, hominum quodvis studens favori.
Ut placeat fructuosusq; nullum colorem proter in honestum assumere etiam.
De sermone sermone observans, et cuiq; decente cultum, solus in animo, quod ferat exhibens.
Gravitate etiam tenens, sed in temperata, ne amorem deminuat.

Unusquisque

Virtutes aliorum commendans, ut merentibus honorem, et premium addat contentis.
Intempestive laudare fugiens, ne putidum crimen absentationis incurrat.
Merentem regredens infra, mollia fundi tempora, et verba nimis offensiva castat.
Castigatorem, ut Medicinam, o nisi ipsam afferens, et quae osequis saltem fructus cumen deo.
Libertate in alios obtinens, nisi quae Amor impleret, aut excusare possit.
Contentionem o amans, sensus quod pertraxit, non fugillatrix alienorum.
Partes loquendi non sibi soli fumens, non aliorum inter fellens sermones.
Non maledica, et ut nihil cuiquam affrigens adulando, ita nihil calumniando detradens.
Nec ferens calumniantes, ne proterviam oris obliqui, facientia audientis irascit.
Omni tristitia felle in se et alijs adversa, et quae pro remedio Quaalagma offerens.
Moestos consolans, dubios firmans, tempestatum plerumque in vita nostra serenatrix.

De Urbanitate.

Inter honeste organa oblectationis, et curarum lenimenta, dulcissima est Urbanitas.
Iudibunda Virtus, et sui, sed et contemptum, atque certe, statim o omni apta.
Interdum veritatem, quae alioquin o perventura erat, deferens.
Et salus vita aspergens, noxium aliquid, et cruentum abstergens.
Sed illa, si quicquam, tempore maxime iuvatur, tempore valet.
Ne rebus gravibus inter strepat, ne inter senia congetur.
Et moderamine eger, ne offendant, quos quaerit delectare.
Ut figat aculeum, sed dulcem; qui sentiat, sed cum voluptate;
Ut o flosculos spargat, sed nativos, minime aut foetidi gignam spiritus.
Qui veneni, sed casti, qui virginitas etiam omissis probata possint.
Nimium rufis pretium ducens, qui probitatis pudorisve confectus incendio.
Morositate quidem adversa, illi ex abis quasi umbibus detrahit.
Sed et feracitati inimica; decoctis virecundiae, lena libidinum.

De Honestate et Modestia.

Honestas satis animum sermonemve ad honesti normam habuisse compositum.
Externa quoque, et polare oportet, et virtuti bellam etiam Vestem circumdare.
Amici habitaculum confusus est, ex eo plerumque a timore habitatur solet.
Qui cultum homo, multas in recessu sordes, maculas multa in se splendida abscondit.
Non habitura honorem nisi a paucis, pavorosa etiam, et vel cuncta virtuti asurgenti.
Igitur habenda omnino cura est, saltem ut se, in quo colit aut desit. Item solet.

Idem

Idq; adeo luci publicae, et oculis hominum, non illorum, impexuræ obijci debet
Abfit quidem in antroscena nimis sollicita, virilem vim non faciem delectat,
Vix foeminae sermone, juve quidam suo, corpore plus quàm animo fidensibus,
Sed abfit quoq; negligentia, ne dissolutum & leuissimum affinis, alia fieri in omnia transmissura.
In vestitu nihil luxui, aliquid consuetudini plurimum gravitatis debet,
Vivendi aut novitate tantum offensura, sed et antiquitate, quæ et ipsa insolentia notari par est.
In motu corporis composita æquabilitas servetur, levitatis epam umbra ab sit,
A pud senes in primis, et virenda negotia tractantes, q̄q; pondere aut viciis opus est,
Insignis honoris liberales simus, sed ne artem nimis, minime verò fucum caleant.
Gesticulatio remoueat a gestibus, qui elegantia commovent, non histriomacia.
Affectus paul sibi, adultera ingenuitas, et animus majoribus q̄candū minoribus occupans fragentis.

De virtute Heroicâ.

Nimi lumina Virtus, luminis illig fulgor quidam in speculo Virtus Heroica est.
Illa bonos viros & honestos, hæc enagnos, & amplig aliqd, quæ viros dicendos efficit.
Unde & Virtus Divina, quæq; eam asecuti sunt, viri appellantur Divini.
Qui o virtum jam, sed virtute ipsa, o sortem vulgare, sed plane humanam superant.
Et si consummati sint, vix contra hostis in se hant, q̄ta figuram & mortaliem.
Sed ea ipsa eminentia Heroica, alio q̄dem semper, sed o æque lato attollit fastigio.
At ubi unius, alteriusve virtutis quasi tenui acumine, in sublime surgit,
In alijs, sacri in sacro Templo, emulcat aut oim virtutum complexu, vobis late subterditur.
Sed et alio fulgore, huc sidus Heroicum inter gentes, alio in vni De, cultoribus gemant.
In illis splendidißima quæq; Virtus quæ humani felicitati, sed tenera trivium, servit,
In sermone hominum barbarie, novissq; secum publicæ mortis edomandis occupata.
Quo in opere Achæi, et talium, præcipue vno Heroicis magnitudo emittit.
In quibus quædam ubiq; magnificentum est, antistat, congestis, Herois fringens ideam.
Sed collapsis in unum multorum deorum, hæc nisi fortitudinem Heroicam, efformavit.
Illam in arduis aggrediendis virtutibus, mortaliem sub iugum mittendo spectatam.
Ceteri plurimis simul libitudo detecora, aliord maculis deformem.
Alij eadem genitibus, diverso genere, sapientia sedit, ad gloriam Heroicam evasere.

Arthy

Arthy matris, vna hominum oranda & servis, aut mentem supra vulgi studia crederentibus,
Pæmlogatis istis legibus, societis humane nervis, refugatis flagitiorum.
Fugit ver illis, Hæc sicut, Mercurius, Pythagoras, Socrates, his Minos Solon, Zoroastri efflorerit.
Aeterna claritudine nomina, quæ et aliqua, fortuna majoris comes, adulatio vobis donavit.
Græca maxime antistat multos fecit celebravit, Heroas.
Thebanos hæc alijs Trojanosve bellatores, solentios Argonautas prædicant.
Poëta credula, et his sacerdotibus, plurimos hominum religionibus, etiam miserens.
Colendos cultosq; adeo ab æque dignis, sæpe & dignioribus vobis.
Idq; o sub tantum in tra fines, sed orbis pene toto, extra Populum Dei Almus subterditur.
Qui ex Abrahamo ortus Dei amice, Verig adeo vno Divino, vni Heroe,

Josephos, Moyses, Josias, Gedeonas, Iesayas, Samsones, Samueles, Davides, Maccabæos
Viros coelo plura, vni impudentes, et qui De, q̄ similes, hoc magis famulos et organa se agnoscerent.
Magna aggressos, sed sub coeli signis, suo penulo, sed ut Divino honore, confulerent.
Quorum virtutem, sed sermone magis luculento suscitabat, excelsissime.
Ex cogere hostes; sanguinis ipsos, et extra sanguinem, sed ejusdem Schedæ.
Illi sacrificii, qui unico De, filio, vni primo Deo, Romini, Patri illor magnæ sibi.
Genens humanæ sequens, Heroibus Angelisq; ipsis adorando Regi manifestati, anctroa figure.
Empiras sanguine ejus animas, in habitaculo Deo corpora suas.
Ut templa, vni ipsi sacra devotaq; semper, dimig, et in vicinias q̄q; oblatore.
Homines inter tormenta videntes, post flagra lapsi, mortem in luco deputantes,
Divino amore stolidi & videntes, pro salute q̄q; vni quotidie venales.
Vera sanctitatis exempla, specimina innocentiæ, vna virtutis et felicitatis dux ac magister.
Veni Heroes, vni fundatores vni Christianæ, cui de vni de certatim degentibus, q̄q; vni vni.

De Origine Causis & Effectis Virtutis Heroicæ.

Non forte aut casu, nec communi natura arbitrio in dustrina nascuntur Heroes.
Ut majores illi, cœlestis vobis, ita vobis illor vni se major summa interponit.
Deus scilicet, qui alibi natura multa q̄mittens, hoc natales cura signatis genitibus.
Unde & nascentes illos q̄dignia sæpe vel comitantur vel antecedunt.
Quosdam effecit, aut desperate saltim penitentiæ matres edidit.

Quosdam

^{in oculis mundi}
 Cedit illis in nobilitate tandem, cunctis quibus libe superbiae quis.
 Cedit quibus bet, quibus etiam a superbiae quis, cae sole gbafe ho fis.
 Cedunt concussi Orbis cardines, cum cedere concussos ipsius in test orbis.
 Cedunt in feta geneti humano mala, cedunt publica pestes mortalium.
 Subit felicitas se aulor Herod, aut auctoris, sapere et ut exipias seculas.
 Quos cum bonor, qua Deo Duce sequere, exortes gloria dicitur collis solatur.

De Amicitia.

Ut ad ignem ignis, ita ad virtutem fertur capitum Virtus.
 Se illa adamat, se lubens fructus ipsa colat, fore et sperandum qui.
 Adamat se aut, ubi auz, vider, ois ipsam dabentes amplecti, ut se amplectat.
 Inde Amicitia dicit, gulebimus Virtutis fructus, felicitis cae q pars praecipua
 Ulcus Vitae sol, vltum secundo fortuna or amulsum, aduisee Solasium.
 Omni statu, omni hominu conditio, o mims igne, q aqua necessarium bonum.
 Sed ea, o eosdem apud ois, pfectionis annuo habet, pluribus imperfecta configit.
 Perfecta, eto Divinum humanarum, gummia cum benevolentia confertio est.
 Nempse in Divinis qui summum consistant animi, col tanto sanctio firmis, vinculum est.
 Deo quippe amicum necesse e credit, cui bona fide amicus et vir bonus velat.

Deo aut amicus e, qui sit q facere satagit, q fieri firive absolute ac liquido dicitur.
 In ceteris ignorantia, aut simplex exor de amicitia o tollit, nec debet dominum.
 Confusus e ophing opifex imbecillitas humanae, et quoniam memorem deesse esse juce.
 Sed ab exantibus q dolus semper malus abet, adesse in melius pfaciend, suum debet.
 Virtutum veteras pudum immans ut an divinis rebus accerreas, parum refert.
 Dum coquet, moe q originem q abinitium suu, habere amicitias vey firmas.
 Et adulterias esse, qua parat'u non valuerunt Honore.
 Cui utile q innocuum adungere licet, sed pro sedissequis.
 Quae graviam sequentes Herd ornant malo vulgi exote Hanc ut sunt q xca.
 Ceterum amicum cum parat, sui k ipso, et ipsu tibi ante prepara.

Bonus e ois et Communicatus fuy

This requirunt ut Amicitia colatur.
 Honorem ipse iucundum.
 Sane capes am ipse bono tale pretant

Dee

^{in oculis mundi}
 Nec medicum de illo delibera, cum quo omnia mox delibentur sis.
 Qui cum peccatis qui infima, Romam prope fortuna ad communiceporus,
 Cujus allegis sollicit, confilio dubis, conspectu ipso semp cu voluptate uti velis.
 Nec multos habe tales, ne amor velut in tuos amissu flumen langrescat.
 Cum ingressus es amicitia cancellis quicquid amico contingit, tibi cura configit re.
 Desiderijs ejus honestis ne adversare, sententias appa vel for, n. corrigi vel Empora.
 Officij certa pro Divinum modo, nihil p ipso excusa, tibi, vel ipso non Judendum.
 In adversis fidei que fac, ut tanquam ab igne ex seletud escat o stantia q fides amoris.
 Libentius coram vel per literas colloquere, ut usque coisecet amicitia epia ex longinquo.
 In consuetudine suavis eto, in sermone apertus, in secretis religiose tenax.
 Non suscipi cas, o diffidens, o dicta illig non facta, in se ut capretans.
 Non querebundus, q crimina oibz amici adversus solus quam credulus.
 Lauda palam, privatim admone, defende quod licet quod potes ubiq, navos tege et tola.
 Honore preveni, consulentem audi, admonitiones liberas pro beneficii accipe.
 Deniq, in amore p'savtra, nec abice amicum, nisi is bona mentem abiecit.
 Et si cause amoris cessent, dissiui tamen neges, quam cumq, patre foedus.
 Ne q amicum perdas, et tanto acerbior post ducas inimic.

De Decoro secundum ingeniorum, etatum, q

Vitae diversa genera q.
 Habes vitibus colores, quas ut Plutimus illa, q quodis vitae in genere gait.
 Restant officia, que a his alia lex deat praesentit.
 Pro varietate nempe ingeniorum sexus abatis, conditiois.
 Haec enim omnia virtuti singularia q adjuvmenta q obfacula obijunt.
 Ac primum ingenij cuiusq, impletus q inclinationes ipse ex tendenda sunt.
 Velutque verso fuisse cogitanti quo alig adu. so, ape vel nunquam, gosa nem.
 Sed natura templi es, ut alios alio, ita ad mala magis quo bona g'iang, infellit.

Dee

Et rursus alij meretur valere alij an egrotant valere et alij...

Sente... bilis flava... Si situta... Si nigra bilis... Si sanguis...

Quisq; igitur Temperamentum suum et modum... Co melior futurus...

Jan sexus quoq; Dissparitas alia... Illis laboribus et p... Placere aut p...

Quaquam Rave, seu errore, seu lingu... Actatem si spectes, Juvenes affectibus...

Incautos experientia defectu, societate... Aetatis edigos, spes reparandis...

Senes contra, frigus suum, cuius dicitur... Suspicaces quoq; diffidentes...

Vitae in ejus fundo... Co magis et Juvenes et Senes...

Ut et illi nimio calori... Sed in primis adolentes...

Inq; eo fluxu, ubi spes ois reliqua... Sibi igit nec parant, nec blandiantur...

Tarentibus et Praeceptibus, motibus... Rectam educationem alijs...

Tandem fortuna etiam et conditio... Qui genere eminent dupliciter...

Quis genere eminent dupliciter honorari... Merito

Mentio quidem si aequi virtutis et sanguinis... Nec pariter magis, qui in animis...

Sed heu multi nimis elyptos avor... Jf' Atavis gentilibus, qly supbunt...

Sates habentes ante partu fama... Alios fastu o' abtute p're, et...

Quos equant saepe ea in re not... Quandoq; et insolentiores...

Pleramq; immodesti et jactabundi... Hoc magis nimium ostentatores.

Hand minus reliqua h'ia gra diversis... Ql'iter nempe moratos...

Aliter sapientia Judia g'festos, alij... Omnes sunt h'end campum...

Omnes isti et lapides invenunt, ad... Beati qui quaecunq; obigerit...

Beati qui quaecunq; obigerit vite Stadium... feliciter consequantur.

X nisi sis gratus, bis pulcher ter quoq; fortis... Quod sapiens; cum d'os sed sanctus...

Vertical marginal notes on the left side of the page, including 'Sibi igit nec parant...' and other fragments.

ERRATA Observatoris benignitati commissa et, quae in hoc Characteri Viri...

Ad CHARACTERES VIRI Viri CARISSIMI EXPERIENTISSIMA VIRI DOCT. JOACHIMUS PASTORII, S. R. M. Pol. & Svec. Historiographi.

Prodigium ingenui ingenii, magnus Pomaceus... Arte Characteris fuit in Orbe miror... Illi, quod ingenii arituis gloria jus sit...

In Characterem Viri Futurum VIRI CARISSIMI atq; EXCELENTISSIMI JOACHIMI PASTORII: Phil. et Med. D. et Histor. Regij. Ad Lectorem.

Cerno CHARACTEREM, spirantes undiq; vultus. Adspice, quos VERUS nichyta, LECTOR, habet: Dextera Prudens dedit hos PASTORJA Celo, Sarmatici dextrix nobilis illa Lepji...

Amo D. M. DC. LXXXVIII. xxii Septemb. In Scho. Vnt. (Laud. sub. in V. Philosophia... Et autem summum bonum, temperata anima rationalis...

SYSTEMA ETHICA Philosophia practica cum versetur circa mores, vocatur alio nomine moralis sive Ethica, quae in latitudine sua...

1. Oeconomica, quae est Prudentia dirigens hominem quatenus mes est pars familia ad felicitatem domesticam acquirendam. 2. Politica, quae est Prudentia dirigens hominem, quatenus pars Civis, sive Reipub. ad felicitatem Civilem acquirendam...

DE FINE. Finis Ethica est felicitas Ethica, sive summum bonum; (non simpliciter summum, quod est Deus, sive fructio... Dicitur autem summum bonum, quia omnia alia bona ipsius parva sunt...

AC P. BIBL. Ms. 4. 439/B. 1975

(c) Ignorantia in sua causa est, quod o tantum quis ignorat
 quod faciat in presentia, sed quod nec ante scire potuit,
 sic ut nulla ignorantia fulvit in ignorante causa.
 (d) Ignorantia antecedens est, que est causa ipsa volendi
 facienda, alioquin nec vellet, nec faceret, si sciret.
 (e) Ignorantia effectata est, cum quis o vult cognoscere pra-
 cepta vera recte in fituenda, quo libenter peccet.
 (f) Ignorantia supina est, cum quis ex tadio laboris q indur-
 itie negligit ea scire, que sui sunt munus atq officij.
 (g) Ignorantia crassa dicitur, cum quis gravissima ignorancia igno-
 rat ita, que debent esse universi, qualis est (h) ignorantia
 in iuris communis. sive Universalis ratione objecti.
 Ignorantia Invenibilis, si o tantum in se, sed q in sua causa fit
 talis; item Antecedens; Item Particularis ratione objecti
 reddit actionem invitam si sequatur peccata, et abf-
 At Ignorantia Venabilis vel in se, vel in sua causa, consequens, Affe-
 ctata, Supina, Crassa, Universalis ratione objecti minime.
 Dividitur etiam ignorantia in ignorantiam prave di-
 spositionis, Privationis et Inve negationis. Inve negationis est
 cum quis ignorat, quod nec potuit, nec debuit scire; privationis
 cum debuit scire; Prave dispositionis cum potuit scire.

Alia per Violentiam sive coacta, etq vel
 1. Pure violenta, que nihil omnino dicit in se spontaneitatis.
 2. Mixta, in qua partim vis, partim voluntas, locum hnt quo-
 ties se. homo ad aliqd agendum alioquin moveretur spe
 majoris boni, vel metu majoris mali, quod aliter nunquid
 faceret. Sic Mercator preciosas merces eiecit in mare,
 metu naufragij. Talis actio consideratur tripliciter.
 1. Simpliciter et in seipsa, et sic videtur magis
 in vita, qm voluntaria q nemo libere illam fit
 et potuit.
 2. Respectu finis ob quod fit, et sic videtur magis
 voluntaria, quam in vita.

4. Oppositum virtutis, et est vitium, alterum scilicet in defectu, al-
 terum in excessu.
 Definitur Vitium habitus electivus a mediocritate deflectens.
 Quis in se consistit.
 1. Aliud Materiale et Positivum, etq habitus electivus
 inclinans ad malum.
 2. Formale et Privativum, etq carentia respectu finis de-
 bita.

7. Divisio Virtutum Moralium. Virtus autem consideratur tripliciter:

1. Absolute et simpliciter, et sic secundum servicos et se-
 Cardinalis Virtus, quia est tanquam cardines motus
 Vita honestas. Suntq, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Secundum Aristotelem undecim
 1. Iustitia, que duplex est.
 (a) Universalis, estq virtus dirigens voluntatem et appetitum ad observationem omnium legum; Objectum eius est ius, sed ratio quod
 titum ad observationem omnium legum; Objectum eius est ius, sed ratio quod
 lex est, sive sit Naturalis, sive Positiva Gentium.
 Ad legem autem requiritur equitas, (que est forma vera iustitiae ab usura, pro
 litas legis) formalitas, autem dicitur, et Promulgatio.
 Iustitia Universalis opponitur Universalis Injustitia, ea, qualem intendit in la-
 que et vitium inclinans voluntatem et appetitum ad non observandam legem. Huius effectus est iniuria, que de-
 fitur, damnum, quod in iusto committitur a volente iniuriam.
 Injustitia Universalis opponitur Universalis Injustitia, ea, qualem intendit in la-
 que et vitium inclinans voluntatem et appetitum ad non observandam legem. Huius effectus est iniuria, que de-
 fitur, damnum, quod in iusto committitur a volente iniuriam.
 unde excluduntur iusta supplicia ob crimen aliquod a
 Iudice inflictis.
 2. Particularis, est Virtus servans mediocritatem in rebus
 distribuendis et commutandis: vel et constantis et perpetua
 tua voluntas suum cuiq tribuendi. Duplex est:
 1. Distributiva que servat aequitatem et potestas pro merito
 distribuit. Mediocritas que hac virtus servat est q
 Geometrica: in bello non plus duci dandum est, quod
 militi. Sic graeco supplicio afflicto est qui Mar-
 no succurrit, nisi si
 tribuitur interfecti quam qui plebeum.
 2. Commutativa, est Virtus servans mediocritatem in co-
 tractibus, ut nemo defraudetur: in hac virtute observa-
 da est proportio Arithmetica, que res tantum spectat
 ei debent, et res equalitas, sine ullo respectu personarum
 Ratio est quia si o est equalis merx pretio, q pretium merx, huiusmodi est in omni-
 altera pars contrahentium subito ad inopiam redigitur.
 Nec quisquam contrahentium exaltet, nisi quantum alteri datur
 tantundem recipiet.
 Ad hanc proportionem observandam duo tenenda:
 1. Modus commutationis, qui consistit in mutua retri-
 butione ut quanto una altera dignitate
 excedit, tanto ab altera magnitudine excedatur.
 2. Mensura, sive medium per quod dicitur pretia esti-
 manur. Duplex est:
 1. A natura rei, que illis debet.

Iustitia vel summa
 Theologicè et Philosophicè
 Theologicè sumpta 4. d. 1.
 in Legalem et Evangelicam
 licam.
 Philosophicè sum. 1. vel
 generaliter, prout bru-
 is etiam in brutis o seg-
 atq aliam etiam virtutem
 nomina, idq o tempus
 sed ratio quod
 secundum similitu-
 Vel ratio
 qualem intendit in la-
 qualem intendit in la-
 que et vitium inclinans voluntatem et appetitum ad non observandam legem. Huius effectus est iniuria, que de-
 fitur, damnum, quod in iusto committitur a volente iniuriam.
 unde excluduntur iusta supplicia ob crimen aliquod a
 Iudice inflictis.
 2. Particularis, est Virtus servans mediocritatem in rebus
 distribuendis et commutandis: vel et constantis et perpetua
 tua voluntas suum cuiq tribuendi. Duplex est:
 1. Distributiva que servat aequitatem et potestas pro merito
 distribuit. Mediocritas que hac virtus servat est q
 Geometrica: in bello non plus duci dandum est, quod
 militi. Sic graeco supplicio afflicto est qui Mar-
 no succurrit, nisi si
 tribuitur interfecti quam qui plebeum.
 2. Commutativa, est Virtus servans mediocritatem in co-
 tractibus, ut nemo defraudetur: in hac virtute observa-
 da est proportio Arithmetica, que res tantum spectat
 ei debent, et res equalitas, sine ullo respectu personarum
 Ratio est quia si o est equalis merx pretio, q pretium merx, huiusmodi est in omni-
 altera pars contrahentium subito ad inopiam redigitur.
 Nec quisquam contrahentium exaltet, nisi quantum alteri datur
 tantundem recipiet.
 Ad hanc proportionem observandam duo tenenda:
 1. Modus commutationis, qui consistit in mutua retri-
 butione ut quanto una altera dignitate
 excedit, tanto ab altera magnitudine excedatur.
 2. Mensura, sive medium per quod dicitur pretia esti-
 manur. Duplex est:
 1. A natura rei, que illis debet.

1. A natura et indigentia usus est. Tanto res est pretiosior, quanto usui nobis magis succurrit.
 2. Ex instituto hominum, estque numerus, cuius beneficio ad eum res pretia metimur, idque melius quam de rebus solis meritis.
- Oppositio iustitiae et caritatis. Ius est supra utilitatem salutarium tantum ex nemine, sed et caritatis iustitia, distributiva distributiva, commutativa commutativa.

2. Fortitudo est virtus servans mediocritatem in adluendis et periculis publicis utilitatis et honestatis gratia. Obiecta eius duplex:

1. Internum, quod est metus et audacia.
 2. Extremum, et est totum quod se perit sive malum arduum, quod metum incutit. Mala autem sunt duplicia:
 1. Injustitia, ut peccata, circa haec est virtus fortitudo.
 2. Metus enim illa debet viri probus.
- Species virtutis, quae sunt vel
1. STRENGTH UTROQUE, ut prodigia, terra motus &c. in his occupantur fortitudo. Iudam sunt qui huiusmodi malis intrepide se obiciunt.
 2. KAL' AVROPOY, quae est hominum terrore soleant, licet tamen eius est superant, ut morbi, exilium & malorum omnium terribilissimum mors.
- Humidiorum mala sunt obiecta Fortitudinis. Fortitudinis oppositum:
1. In excessu Ambitio, vitium quo quis omnia arroganter aggressus pericula.
 2. In defectu Timiditas, vitium quo quis impendente malo plus iusto detrahitur.

3. Temperantia, est virtus servans mediocritatem in rebus appetendis vel fruendis, quae gustu tactuque aliis voluptatibus afficiunt. Eius considerantur:

1. Extrema, quae sunt
 1. In excessu et moderata Intemperantia Vitium, quo voluptates tactus et gustus immoderate appetimus et fruimur.
 2. In defectu et moderata Stupiditas. Vitium quo voluptates etiam honestas et necessarias appetimus.
2. Species Temperantiae, quae sunt
 1. Fugacitas, quae est temperantia in cibo et potu, unde duplex est:

In

1. In cibo et abstinencia, cui opponitur
 1. In excessu voracitas.
 2. In defectu, nimia corporis maceratio.
2. In potu, et ab sobrietate, cui opponitur
 1. In excessu, Ebrietas.
 2. In defectu, vitium quoddam Anomium, nisi nominata potest nimia abstinencia.

2. Castitas, quae est temperantia in rebus venereis. Oppositum illi:

1. In excessu, Libido et Impudicitia quae est solum in animo et actu venereis, sed etiam in verbis et gestibus consistit.
2. In defectu, affectus nimis venereis coelestatio, ut in Diogel.

4. Liberalitas est virtus servans mediocritatem in pecuniis erogandis et accipiendis. Obiectum eius internum est cupiditas pecuniae, externum ipsa pecunia. Species Liberalitatis duae sunt:

1. Hostilitas est virtus quae alios praesertim servos et advenas libenter tecto mensaque exornat.
2. Eleemosyna, est virtus, quae egenos vitam famulanti-que rebus necessariis sublevamus. Oppositum Liberalitati:
 1. In excessu Prodigalitas, vitium quo in dando modum excedimus, nulla ratione habita quantitate qualitatis personae &c.
 2. In defectu Avaritia; vitium quo quis in dando deficit, in accipiendo modum excedit. Avarus non dat quae debet duci debet, et contra accipit quae non debet, unde debet, et eo modo quo non debet.

5. Magnificentia est virtus servans mediocritatem in magnis sumptibus. Unde differt a liberalitate, quae servat mediocritatem in parvis tantum, cumque est ad dare et accipere, ad magnificentiam sit tantum dare. Unde aliquis potest esse advenas se et suos magnificus, non item liberalis. Magni sumptus circa quos versatur Magnificentia, se vel sacra ut templa, vel profana, eorum vel privata, ad se suosque spectantia, ut aedes, hortus, &c. vel publica, quae ad usum Reipublicae spectant, ut Navis, Procostridia, Collegia & Opposita Magnificentiae sunt

In ex-

- 1. Ne quis se majoribus honoribus quam meretur, quibusdam honoribus ac laudibus quibusdam.
- 2. Ne eos honores ac laudes quibusdam.
- 3. Ne alios debitis honoribus ac laudibus de ulla ex parte exsuperet.
- 4. Ne in minimis vel in culis corporis vel in aliquo apparatu splendorem sectetur.

- 1. In Excessu Luxus, qui est inextinguibilis sumptibus, sicut in vestibus nec Privatim nec Publice in solis ostentatione.
- 2. In Defectu, Sordes, quando quis in sumptibus parat, qui in honoribus salubri iudicium, vel ad necessitatem opera efficienda requiruntur.

Modestia est Virtus servans mediocritatem in iudicando honoribus nostri debitis, expectandis, fruendis, vel aspernandis.

- Opponitur ei. In Excessu, Ambitio, Virtus quo honores nimios nimium expectamus, ortum ex opinione virtutis, quod non habemus.
- In Defectu, nimia animi remissio, qua honores nobis debitos spernere, modum indecenter aspernamur.

Magnanimitas est Virtus servans mediocritatem in magnis rebus appetendis, accipiendis & fruendis. Modestia ita se habet ad Magnanimitatem ut Liberalitas ad Magnificentiam. Et utriusque est objectum & virtus, sed diversa quantitas duas Virtutes.

- Opponitur Magnanimitati. In excessu, Superbia, Virtus quo ex falso exigimus, in opinione maiorem quam par est honores arrogamus.
- In defectu, Humilitas, Virtus quo honoribus, qui non nobis debentur, nos indignos iudicamus.

Mansuetudo est Virtus servans mediocritatem in irascendo, iudicando, humilando.

- Opponitur ei. In Excessu, Iracundia, Virtus quo pro modo causis irascimur, in ira indulgemus.
- In Defectu, Timor, Virtus quo pro modo causis irascimur, in ira indulgemus.

Comitas est Virtus servans mediocritatem in oblectando, alij servando.

- Opponitur ei. In Excessu, Insolentia, Virtus quo oblectando, alij servando, in oblectando, alij servando, in oblectando, alij servando.
- In Defectu, Modestia, Virtus quo oblectando, alij servando, in oblectando, alij servando.

Magnanimitas est Virtus servans mediocritatem in magnis rebus appetendis, accipiendis & fruendis. Modestia ita se habet ad Magnanimitatem ut Liberalitas ad Magnificentiam. Et utriusque est objectum & virtus, sed diversa quantitas duas Virtutes.

De Magnanimitate, quae est virtus servans mediocritatem in magnis rebus appetendis, accipiendis & fruendis. Modestia ita se habet ad Magnanimitatem ut Liberalitas ad Magnificentiam. Et utriusque est objectum & virtus, sed diversa quantitas duas Virtutes.

- 1. In Excessu Affectationis, Virtus, quo quis quibuscumque consuetudine in rebus est rationem honestatis placere studemus.
- 2. In Defectu Modestitas, Virtus in gloria conversatione, quo alacritate volumus.

Nec in qui forte fortuna aut necessitate aut ignorantia probabili, aut communi imbecillitate peccant. Insuper culpam agnoscant quam ac de peccato venia, commendationem solliciti. Non in infantibus, pueris, fatuis, aut in quibus mens non satis constat. In his sit via modus, ut neque in minimis levis neque in maximis perites in via. Demum firmus per ad vias deponendas. Nunquam quoque viam prolece esse maiorem debetis ob quod irascimur. Non irascendum quod de rebus solis agitamus, non filia: nec in contrariis, multum, spiritibus, nec est locus: nec irascendum in humilando. Quod si irascendum melius definitur nequit quod apud Epist. 4. Solus occidit supra viam videri.

Mediocritate in contrariis. Opponitur ei. In Excessu, Affectatio, Virtus quo quis quibuscumque consuetudine in rebus est rationem honestatis placere studemus. In Defectu, Modestitas, Virtus in gloria conversatione, quo alacritate volumus.

In Excessu, Affectatio, Virtus quo quis quibuscumque consuetudine in rebus est rationem honestatis placere studemus. In Defectu, Modestitas, Virtus in gloria conversatione, quo alacritate volumus.

Epistola nec pro nobis septem. In Excessu, Affectatio, Virtus quo quis quibuscumque consuetudine in rebus est rationem honestatis placere studemus. In Defectu, Modestitas, Virtus in gloria conversatione, quo alacritate volumus.

In specie, id est

- 1. Quod excessus Arogantia, Virtus quo plus nobis simulamur, quam reuera est.
- 2. Quod defectus, Diffidentia, Virtus quo illud quod nobis reuera est, vel omnino negamus vel pro se extenuamus.

Hisce undecim Aristotelis annumerati solet. Facilitas, Virtus servans mediocritatem in loquendo. Cui opponitur in excessu, Gravitas, in defectu, nimium silentium.

- 2. Comparati, sive quoad gradus, esset vel imperfectus vel eminentis. In gradu Imperfectionis, est Virtus, quo deficit. In gradu Eminentis, est Virtus, quo deficit.

Facilitas, Virtus servans mediocritatem in loquendo. Cui opponitur in excessu, Gravitas, in defectu, nimium silentium. In gradu Imperfectionis, est Virtus, quo deficit. In gradu Eminentis, est Virtus, quo deficit.

1. **Modestia** est virtus servans mediocritatem in conversatione quicquid seu Liris & jocos. **Opponitur ei**
 1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.
 1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

1. In Excessu, Am-
 timus, ortum ex o-
 2. In Defectu, ma-
 bitus praeter modum
 Magnanimitas, e-
 bus virtus nobis a
 Opponitur ei.

habitus electivus imperfectus cum difficultate mediocritatem conservans in affectibus rationis in illis reluctantiis. Tot virtutes conspici possunt, quot sunt virtutes perfectae, a quibus o specie differunt, sed gradu; Aristotelici duo tradunt.

1. Continentia generalis sic dicta, et semivirtus in voluptatibus et rebus jucundis mediocritate semper cum laeta servans.

Opponitur ei.

1. In Excessu Incontinentia semivirtus, quo homo a cupiditate sua ad illicitas voluptates quasi inlicitus trahitur, ratione interim refragante. Incontinentiens scilicet agit sciens partem ignorans. Sciens agit, quatenus in genere novit voluptates in quibus peccat esse turpes adeoque fugiendas; Ignorans autem quatenus qualem ab se eluta ista notitia applicat ad offensa negotia propter animi perturbationem et cupiditatem rationi tenebras offundentem. Damnat itaque voluptates dum eas in se intulit, et demum probat comparatas cum aliis circumstantiis quae tunc temporis se se peccanti offerunt.
2. In Defectu, semivirtus quoddam Anonymum, vel etiam minor dicitur Ignorantia, qua voluptates etiam honestas aversamus resistente ratione.

2. Tolerantia, et semivirtus in laboribus et rebus adversis mediocritatem servans cum difficultate et luca.

Opponitur ei

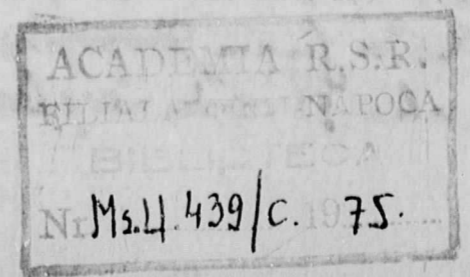
1. In Excessu, obduratio quaedam vitiosa, et obstinatio animi, qua quavis etiam indecora suscipimus.
 2. In Defectu, Mollities, qua ea quae recta ratio iudicat suscipienda suscipere recusamus.
2. In gradu eminentissime et dicitur Virtus Heroica, quo nomine appellatur gradus eminentissimus alicujus virtutis, ut Fortitudo Herculis &c. Objectum eius est idem quod reliquarum virtutum, sed majus et excellens, taleque quod ad bonum publicum confert. Opponitur ei.
1. In Excessu, Feritas, eminentissima virtus, qua homo excusso rationis iudicio horrenda patrat, iniquitatem monstruosam et inhumanam exercens.
 2. In Defectu, Ignavia sive Inertitudo ad omnem virtutem impletum praesertim in Principibus.

Finit

Finit medium felicitatis primum (scilicet virtus) addi solet a primo ortum, scilicet Amicitia, quae definitur unio duorum in virtute. Paucane enim ut melius exercetur virtus, sic jucundius possidet felicitas.

- Dicitur
1. Unio duorum, quia vix fieri potest, ut perfecta Amicitia sit inter plures quam duos. Difficile namque est multos tam exacte cognoscere, et tam impense diligere, ut necesse est amicum; Multo magis ut cum pluribus vivamus, eorumque omnium communi simul inferviamus. Deinde cum non sit omnium eadem fortuna, saepe necesse foret cum his ob res secundas laetari, cum alijs ob res adversas dolere.
 2. In virtute, unio enim duorum vel plurimum in jucundo, et vel utili, concordia solis est quam Amicitia.

Colophonem in Consuetudine Stephano Jurej Anno 1689 Die 16 Julij h. 4. f. 1.

Orator tribus rebus instructus esse debet
Inventionem, Dispositionem & Eloquentiam.

Prima docet Oratorem quid dicat, Secunda quo ordine dicat, Tertia quid venuste & ornate dicat.
De his igitur aliquid breviter tradere necessarium est.

De Inventionem.

§. 1. Scripturus aliquis Orationem, certam aliquam Propositionem invenire debet, ut ad eam tanquam ad scopulum omnia dirigat. Alias caecis oculis natanti similis erit, qui trachionum plausu multum fatigatur, & Fatum proficit, eo quod litteris quo debeat tendere non videt.

§. 2. Propositio, seu materia temporis apta est eligenda, velis aliunde, selecta, facilis, & Auditori castri accommodata. Ea, in genere Demonstrativa, sit gravis, magnifica, alias enim si de rebus humilibus, ut porco vel culice, passere, ovum, etc. etate de scribamus, scilicet, etiam apud prudentes morebitur. Aliud est si quis de talibus exercitii causa scribat.

§. 3. In deliberativo & Iudiciali talis questio accipienda est, qualem necessitas requirit, & Auditori castri accommodata.

§. 4. Huic Inventionem magno est auxilio sine Historias, gentium congruunt, fabulas, Apologos, sententias, etc. etiam glyptica, Apophthegmata, ex his enim non difficulter ad nostram eluere possumus.

De Inventionem Argumentorum.

§. 1. Inventa Propositione, debet Orator argumenta invenire quibus suam Propositionem stabilire queat apud auditores, si quis fidem faciat.

§. 2. Argumentum est Probabile intersum ad fidem faciendam, h. e. et causa, qua Orator suam Propositionem Veram esse suadet.

§. 3. Argumentorum alia sunt certa, necessaria, quae profus

continuant, ut: Homo non est ventum: quia est rationalis. Alia sunt Probabilia, habentia speciem Veri; h. e. quae videtur esse vera propter hominum opinionem; vel propter similitudinem quam habent cum veritate; vel propter eventum. Et si veri et necessarij uti potest Orator, tandem Probabilia conquirere debet, quia cum agat cum populo, facilius est movere ipsos, quae ingenio et consuetudini sua magis sunt accommodata; quae Demonstrationibus, quae difficulter a majoribus intelliguntur.

§. 4. Porro Argumenta in locis quaerenda sunt: Locis enim sunt Comitibus, et palatia eorum. Hi vero sunt Illi: Intrinseci, et Extrinseci. Extrinseci s. Assumpti & Extrinseci, et Extrinseci. Extrinseci s. Assumpti & Extrinseci, quae extra rem sunt, et extrinsecus assumuntur. Sunt hi Prajudicia, vel iudicia, testes, leges, tormenta, tabulae, auctoritas, exempla, mores gentium, antiquitas et loci Intrinseci hoc versu complectuntur.

Quid per quae? quale est? Effecta, adjuncta, Potestas. Extrinseci illo:

Contra, per testes, Leges, cum iudice, fama.

DE NOTIS LOCORUM INTRINSECORUM.

Quid res sit? Quae in hoc fonte vel loco argumenta inveniantur, vocantur Argumenta a Definitione sumpta. Definitio enim rei naturam explicando, eam quid sit demonstrat. Definitio apud Dialecticos communiter constat Genere et Differentia, ut: Homo est animal rationale. Oratores rarissime utuntur tali definitione, quia parva parit copiam, sed alios habent modos res explicandi, ex quibus hic aliquos Primus est per partes describere, quod fuisse fit et ornate, et descriptio totius, quam definitio dicenda.

Exemplum

Exemplum dat sanguis. Papilionem sic describens:
Papilio animalatum est, ut in Urbibus talium, sic in agris
frequens, corpus illi plenum, tenerrimum, molle, flexile, Jan
laticum in exigua longitudine graviter, cui super spang
gus albae sanguinis decur efflorescat etc. Vid. Beck. pg. 111

Secundus est per effecta: quae a quatuor causis pro
Ebricitatis descriptio: Et hic modus fusus est: cavendum in illis ne le-
res effectum minutim conglobent. Sic Ebricitatem deseri-
bit D. Ambrosius: Ebricitas est inclinatione in sanie, fo-
mentum libidinis, venenum sapientiae; Haec glusus homi-
num mutat & format, per hanc sunt egeri ad similitudinem
Sic forma describitur. Forma est huiusmodi compositio,
blandus raptor temporis ac quietis, perpetuus toror, tormen-
tum libidinis, & sine virtute sola, in faustum anima hominis
& tris ludibrium infigne.

Tertius est per similitudinem; non ita uti com-
mune familia tractate solemus per particulari, sicut quem
admodum de. Sed his omnia simpliciter affirmando simi-
litudinem: e.g. Quid est vita nostra? et forum in quo
venit & emittit, in quo alter fallit alter, et pugili in rem
quam atrocissimae sunt, et nemo non fuit inmensa in vigila
Et fabula in qua sua quisque peragat personam; hic Regi
ille Rustici.

Quartus est per Synonymia res explicare. Ex. Sa-
lomon dicitur quod tenet ornamentum, plantarum glori-
osus flor, factor gemma, agros fidus, quod sic tenet exor-
nat, ut coelum stella, ita floribus adflat lumen, ut Jasp
aurum, sic oculos exornat, ut Sol universum.

Quintus est per causas, a quibus fluunt effecta, quae
sunt materia, forma, efficiens, & finis. ut: Dadae ma-
teriam constructum edificium et de libro & secto lapide, forma orbis
culati, celi iniquitas & pulsar solum, sed exonerandi curia
animorum, & oblectandi gratia continet maxima; Coelum

prope tenet dicitur ita rempote d' abluat.

Sextus est, per negationem, quando primo ostendit
quid res non sit, deinde ostendit quid sit. Sic Bahufius Amicus

describit: Non ruda vox Amicus est, non cassamur,
Non amabilis visus, non blandi mectus,
Non ocelli huius etc.
Termit Amicus. Amore,
more, ore & Re.

Septimus per adjuncta & proprietates; Sic Crispus
describit: Assertor humanae libertatis, Sanctitatis
magister, absoluta perfectionis Praeceptor, fons perfectissimae vir-
tutum omnium. Sic Salomon describit: Magnum illud
sapientiae humanae oraculum & oraculum Salomon, celi di-
scipulus, orbis universi magister.

Locus 2us.

Per quae res sit? Ad hanc questionem cause exponuntur.

1. Cognita rei natura, unde vel per quae haec res exi-
tat, ac talis in sua natura sit. Venit.
Causa velgo & quae: Efficiens, Materialis, Formalis
Finis. Sic hic exemplum homo. Causa efficiens hominis
prima est Deus. Proxima, diversae quae est, salu-
ces facientes.

Materialis est corpus.
Formalis, Coniunctio animae cum corpore.
Finalis. Hominis in hac vita est, vel longus vel dele-
ratio.

2. Ex causa Efficiente sic argumentamur:
Negata causa, negamus effectum, affirmata affirmamus.
laudata, vel demonstrata laudamus vel reprehendimus.

3. Ex materiali sic: Data materia sic dati effectus
sublata ea tollit, ex meliori; vel peiori; melior, vel peior.

4. Ex formali sic: Data meliori forma, melior res
peiori, peiori, et res omnis sua forma debet proportionari;

lib. 3. Epigr.
Amicus.

Ebricitatis descriptio

Forma descriptio
a Per archa

Vita.

81

scilicet adaequatis: Sic quia animus hominis immortalis est, ho-
mo immortalia quareat debet.

§. 5. Ex finali sic: Qualis est finis talia debent me-
dia ad finem destinari. Si enim bonum quis proposuit fi-
nalem, mala autem adhibuit, talia illum assequi non
poterit. Hic locus copiosissima suppeditat argumenta.

LOCUS TERTIUS.

Quale quid res sit? Hic attributa rei exponuntur.

§. 1. Cum attributa plena quae rebus ipsis iuxta suam na-
turam consideratis notiora sint, ideo hic fortis argumentor,
amplissimam Oratorij dissecandi messem suppeditat.

§. 2. Attributa substantiarum sunt, quae ex natura proflu-
unt, ideoque naturali cum eis nexu sociantur, nec tolli sine
illarum destructione possunt: sive solis illa competant, si-
ve cum alijs communicentur.

§. 3. Hinc patet duplicis haec esse solissima quis, Alia illi
cui adderent naturae soli omnino ac semper conveniunt, ut
hominem dignitatem est. Alia omni quidem ac simpliciter, ut ta-
men soli: Ita anima hominis immortalis ac spiritalis est,
quod idem Deo Angelisque est attributum.

§. 4. Differunt haec ab adjunctis, quod illa necessaria
cum natura conexione habeant; haec vero contra eadem
rei nunc adfuit, nunc desit, citra ullam substantiae de-
structionem.

§. 5. Hinc sequitur fallere posse quae ab adjunctis ar-
gumenta conentur, ut vero quae ab attributis, ob necessa-
riam conexione.

§. 6. Praeterea sunt affectiones quaedam communes, quae
in actione, ac deliberatione solissima versantur, a quibus ac-
gens arguitur quibus, honestas omnino utilitas, ju-
cunditas, necessitas, facilitas, cum oppositis, et eorum
gradibus, h. e. magis vel minus honesto, et quae nunc sunt,
nunc

nunc actionibus ad finem quaerentibus adhaerentibus.

§. 7. Per hunc locum in exemplo posito.

Quale quid homo in se est?

R. Si animam spectes, spiritalis, immortalis, ratione na-
tens. Si corpus; mortalis, recto ad Coelum vultu, ce-
teris animantibus a Deo praeparatus, et Divina pote-
rati subjectus.

LOCUS QUARTUS.

Ad quaestionem quid efficiat? Effecta rei ponuntur.

§. 1. Sensim a natura causis et attributis rerum, certo
ordine illa quae a rebus tanquam effecta vel consequentia
dependent consideranda veniunt.

§. 2. Sola autem effecta rei tantam nunquam sicuti
copiam patiunt, quantum ceteri universi.

§. 3. Consideranda autem apud Oratores effecta plerumque
causae efficientis, utpote fecundissime et notissime sive
naturae, sive vi morum influat. Nam hoc pacto temerari-
tate laudem, ebrietas infamiam causat.

§. 4. Sic si quaeratur?

1. Quid efficiat ebrietas in bonis malisque hominis externis?
R. Offes, honores, famam, exipiationem, perdit. Con-
culcat, minuit ignominiam conciliat.

2. Quid efficiat in bonis malisque internis?
R. Cerebrum obruit, sedes, manus, oculos, acribus, universa
membra debilitat, mille morborum glabra gignit.

3. Quid efficiat ebrietas in bonis malisque internis anime?
R. Illam ratione privat, ad omnia scelera inclinat,
et ad nefandas cupiditates instigat.
His contraria sunt omnia in sobrietate.

§. 5. Effecta quoque remotiora seu consequentia ad has
quaestiones possunt referri et denominantur tam ab inter-
nis quam ab externis quae sequuntur qualis.

Locus 5.

LOCUS QUARTUS

Adjunctivum. Quo universim explicatur quid rei accidit. Adjuncti definitionem Ld. loc. III. 4.

§. 1. Adjuncta alia sunt Personae. Cicero 12 numerat, nempe: Nomina, Natura, Virtus, Habitus, Fortuna, Vita, Affectio, gaudia, Consilia, Facta, casus, orationes.

§. 2. Adjuncta rei communiter sex dicuntur. Locum, Tempus, Occasio, Modus, Facultas, Instrumentum. Nonnulli ad septem elocant hoc verbum.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Quis sciat qualitatem personae; in qua confidendum. Natura, sexus, aetas, natus, cognatio, Patria, fama, lites, forma corporis, bona animi, Virtus, ingenium &c. bona fortuna, & virtus, honor, naturales inclinationes, ut: cultus, gaudium, voluptas, mores, educatio. &c.

Quid sciat negotij quantitatem, gravem an leve, brevium, an vile, gloriosum, formidabile &c.

Ubi, locum denotat, ut: loco Publico, secreto &c.

Quibus auxilijs, sciat cum quibus socijs, instrumentis.

Cur, significat causam finalem.

Quomodo, modum indicat, facti, quod facile, quod graviter.

Quando, Tempus denotat.

MENTIO

Locorum Communium & Extrinsecorum

Veritas si a locis proprijs separantur, quod illi angusti limitibus circumscripti sua sede ac velut possessione Privata concludantur. Hi tanquam liberi per omnes evagantur reges; singuli enim locorum proprios ornare similibus et probari possunt. Quia etiam loci communes ipsi se ad commiserant, cum & simile per

contra-

contrarium, et hoc per simile illustratur, et sic porro in reliquis; LOCUS PRIMUS. Contra.

§. 1. Hac voce Contra, omnia illa quae sibi quatenus ratione opponuntur, s. late s. stricte intelliguntur. Ex hoc omnis tenet illa argute nervosae, Dictionis subtilitas, vibrantes aculeatq, sententiae eruntur.

§. 2. Nullis ante terminis hic locus restringitur, effunditur se ad reliquos omnes, seu proprios s. communes.

§. 3. Ita si quis Ebrietate uti solerit velut amplificare. Quae definitio, causas, effecta, et adjuncta Ebrietatis adhibere poterit, atq, sobrietati per singula opponere.

§. 4. Scilicet in reliquis locis communibus procedendum.

§. 5. Scilicet etiam argumenta hujus loci, cum quae hominum despicere, licet alia oia deficiant; Nam etsi non inveniatur quid sit affirmandum de aequa, quid negati. respicit unquam ceceat.

LOCUS TERTIUS. §. 1.

§. 1. Hoc amplectitur universa illa, quae aliqua cum rebus affinitatem in natura obtinent, ut si primum quaedam a rebus quibuslibet, sive naturalibus, sive artificialibus, similitudines, factorum, sicut ab historicis, ex parabola, symbola, Emblemata, enigmata, Hieroglyphica, Parabola & Aetologia.

§. 2. Sic in istis se comparatio inter Ebrium & Nativum, quae aquis copiosius & benignius, demq, caligat. semmate hic adjecto stantio & stantior.

§. 3. Aenigma autem Hieroglyphicum Elpupa, quae Aegyptijs Ebrium designavit.

§. 4. Parabola adhiberi poterit illa, quae Jambascelit in glauca irrigatq, Primum vite adhibuisse simile ferens, foris et agni sanguinem, quae diversimodum Ebrietate ingenia apposite exprimitur.

Locus 3.

LOCUS 2us. Testes

- §. 1. Testes aut praesentes sunt, qui voce, vel scripto testimonium ferunt: aut Absentes, et facti funt (quales praesertim sapientes, Viri) quorum animi sui sententiam quacumque ratione declarant.
- §. 2. In primo genere testandi: Amici, Servi, domestici, infamis, non oculati, exigua vis ad testificandum est, in alio, quo minor aut solitas, ut quod sententiae minor est.
- §. 3. A Probatissimis igitur quibusque maxime valent testimonium, quia si ad Ebrietatem fuerint, Demeriti, qui in vite tres nati totos asserunt, Primum voluptatis, alterum Ebrietatis, tertium injuriae.
- §. 4. Huc et facti pertinet Sarcinarius, qui servos fidei ebrios ad ludibrium, in conspectum filiorum proquebant, ut horum ebrietatis his mitterent. Epistomus enim facta quaedam testimonio, vni dabant.
- §. 5. Spectant hinc etiam testimonia Divina, responsa et oracula.

LOCUS 3us. Leges.

- §. 1. Legibus comprehenduntur tam Privatae, quam Publicae, ad haec illa, quae legum vim obtinent, s. Publicae, ut consuetudines, s. Privatae, ut Verba, iuramentum, Promissa, Pacta, tabulae, earumque oblationes.
- §. 2. Ita in Ebrietate Graecorum vox erat $\eta \pi \alpha \rho \iota$, $\eta \alpha \mu \rho \iota$, aut bibe, aut abi: Lex illa in Capitulationibus Sacerdotum Magni est. Neminem liceat alium cogere ad bibendum, nisi quantum sufficit.

LOCUS 4us. Cum Iudice, Fama.

- §. 1. In hoc loco iudicia expenduntur, vel publica, quae sunt hominum fama, aut tumores; vel privata, quae spectant accusationes, tormenta sive quaestiones, Praejudicia ac sententiae iurium.
- §. 2. Praeju

- §. 2. Praejudicia ex variis sumuntur; ut ad vel eadem causa, quondam in iudicio expressa et damnata est; vel certe aliquid cum ea comere.
- §. 3. Sic de Ebrietate Praejudicium illud vulgatum, quod plerumque cum aliis sit vitiis comexa, eo quod saepius aliorum scelorum rea fuerit damnata.
- §. 4. Hinc apud Hispanos receptum fuit, nec in testem quidem admittere illum, qui semel ebrietatis confectus fuisset. Solum enim Praejudicium talis animus integer habebatur.
- §. 5. Fama Publica Germanos Ebrietatis arguit.
- §. 6. Ebrietas tormentis ad veritatem extrahendam non eget, ipsa sibi ipsi multis malis incumbentibus tormentum est, et plerumque latens verum absque equivoquo prode.
- §. 7. Apud Indos Ebrii Reges publica Regum damnati sententia, a muliere edia interim poterant, eo facti. Graeco, ut successore mberet.

Hinc et Inventionis Foribus.

Rhetorice, facultas videndi &c.

Cicero Artem vocat, Lib. 1. ad Heron. & 1. de eius laude inquit. Non parum hanc in se fructus copia dicendi, et confidit orationis, si recte intelligant et definita eadem animi gubernetur. Idem officium Oratoris esse dicit, de his rebus ipse dicere, quae ad usum civilem moribus, ac legibus constituta sunt, cum assensum Auditorum quod ejus fieri potuerit.

Hinc patet Materia Oratoris, quae sicut nos vocat Quae-
stionem Civilem.

Causarum Genera sunt 3.

{	Demonstrativum	(a)
	Deliberativum	(b)
	Judiciale	(c)

- a. Illud tribuit in alicujus certe Persona laudem ac Vituperium
- b. Istud in consolatione positum, habet in se suasionem vel dissuasione
- c. Hoc positum in controversia, habet accusationem, aut Perorationem, aut cum defensionem

Orator tribus rebus instructus esse debet.

{	Inventionem
	Dispositionem
	Elocutionem

Prima excogitata res Veras aut verisimiles, quae causam Probabilem redant candum
Secunda Res ordinat, et distribuit et demonstrat, quid quibus in locis sit collocandum
Tertia Verba idonea, et sententias ad res jam inventas ad perfrendum accommodat.
Huc pertinet Memoria et pronuntiatio, quae assequi poterimus. Artes,

Artes est Praeceptio, quae dat certam viam rationemq; ^{imitatione,} exercitatione faciendi,
Imitatio, est qua impellimur cum diligenti ratione, ut aliquod simile in docendo velimus esse.

Exercitatio, est assiduus usus, consuetudoq; faciendi.
Ubi Orator novit quas ipse causas recipere, quas res habere debeat, contendit

enitendum Illi erit quomodo sua officia ad Inventionis rationem possit accommodare

Inventio in sex Partes Orationis consumitur. Exordium, Narrationem, Divisionem, Confirmationem, Confutationem, Conclusionem.

Exordium est Principium orationis, per quod animus Auditoris aut Judicis constituitur, vel apparatur ad audiendum.

Narratio est res gestae, aut Perinde ut gestae expositio

Divisio, est per quam aperimus quid conveniat, quid in controversia sit, et per quam exponimus quibus de rebus simus dicturi

Confirmatio est nostrorum Argumentorum expositio cum asseveratione.

Confutatio est contrarium locorum dissolutio

Conclusio, est artificiosus terminus orationis.

De Exordio.

1. Causa propria, quo commodius quis exordiri valeat genus cause considerare debet.

Causarum genera autem sunt:

Quatuor

{	Honestum
	Turpe
	Dubium
	Humile

Honestum est quando, id defendimus, vel oppugnamus quod ab omnibus defendi vel oppugrari debet; ut: Pro Viro forti, Contra Parricidam.

Turpe genus est, quando, aut honesta res oppugratur, aut defenditur turpis.

Dubium est, cum habet in se causa, et turpitudinis et honestatis partem.

Humile Genus est cum contempta res affertur. Secundum haec igitur con-

veniet exordiorum rationem ad omne genus accommodari

2. Exordiorum duo sunt Genera

Principium Graeci π et
Insinuatio, Graeci εγοςος nominatur.

3. Principium est, quando Auditoris animum statim nobis idoneum reddimus ad audiendum: Id ita sumitur, ut attentos laetes & benefolos eos habere possimus.

4. Si genus cause Dubium habebimus a benevolentia Principium constitue-

mus

ne quid illa turpitudinis pars nobis obesse possit.

Si humile erit Genus faciemus attentos

Si turpe Genus causa fuerit In sinuatione utemur.

Si Honestum causa Genus fuerit licebit uti vel non uti Principio. Vid. Cic. lib. 1. ad Her. de hoc Genere.

§ 5. Dociles Auditores habere poterimus summam causa breviter exponendo, et si attentos eos faciemus non ducimus est qui attentos vult audire.

Attentos habebimus si pollicebimur, nos de rebus magnis, novis, iustificatis verba facuros, aut de iis, quae aut ad rem pub. pertinent, aut ad eos ipsos qui audiunt, aut ad Deum immortalium religionem, aut ad pietatem, et si rogabimus ut attentos audiant.

Benevolos Auditores quatuor modis facere possumus.

1. A nostro, ab adversario et auditor persona, et a rebus ipsa.
A nostra persona benevolentiam paramus, si nostrum officium sine arrogantia laudabimus, quales vel erga parentes, temp. amicos, vel auditores se fuerimus. Item nostra incommoda recensendo, et auxilium ab eis implorando.

2. Ab Adversario. Ipsos in odium, invidiam et contemptum adducendo.
2. In Odium adducemus proferendo si quid spurcè, superbe, perfidiose fecerunt.
3. In invidiam trademus, si vim, potentiam factionem, divitias, clientelam, nobilitatem, sodalitatem, affinitatem adversario proferemus, disserimus, suis adiutoribus potius quam Veritati confidere.

4. In Contemptum, adducemus Inertiam, luxuriam, desidiam, ignaviam eorum exponendo.

3. Ab Auditor persona benevolentiam capere, si res eorum fortiter, sapienter, mansuece, magnifice iudicatas proferemus, et si quae de eis existimatio, quae iudicij expectatione sit aperimus.

4. Ad rebus ipsis benevolam Auditorum efficiemus si nostram causam laudando extollemus adversario personam temerem deprimemus.

De Insinuatione

§ 1. Triasunt Tempora quibus Principio ubi non possumus.

1. Cum turpem causam habemus et cum res ipsa animam a iudicis a nobis alienat.

2. Cum animus Auditoris persuasus videatur ab eis, qui ante eorum dixerunt.

3. Cum deservus est eos audiendo, qui ante dixerunt.

§ 2. Si causa turpitudinem habeat, Exordiri poterimus his rationibus: rem non hominum

sed deorum curam esse.

aut deorum

aut hominum non rem spectari oportere;

Non placere nobis ipsis quae facta dicantur ab adversariis, et esse indigna aut nefaria. Deinde cum rem diu audivimus, nihil simile a nobis factum ostendemus, aut aliquod iudicium de simili causa, aut de eadem, aut de minore, aut de maiore proferemus.

Deinde ad nostram causam pederentim accedemus, et similitudinem conferentes.

Item si negabimus, nos de adversariis aut de aliqua re eos dicuros, et tamen occulte dicemus interjectione Verborum.

§ 3. Si persuasus Auditor fuerit et si ratio adversario Auditoribus fidem fecerit his nos rebus insinuabimus ad causam. Si de eo, quod adversarij firmisimum sibi adiumentum putaverint, primum nos dicuros pollicebimur, aut ab adversarij dicto exordiemur, et ab eo maxime quod ille maxime dixerit: aut dubitatione utemur, quid potissimum dicamus aut cui loco primum respondemus cum admiratione.

§ 4. Si depressi erunt audiendo: ab aliqua re quae visum movere possit exordiemur, ab apologo, a fabula Verisimili, imitatione, depraetatione, inversione, abiectione, ambiguo, suspitione, iriptione, stulticia, literarum mutatione, expectatione, similitudine, historia, verbi et caetera. Et si promiserimus aliter, ac parati fuerimus, nos de dicuros: nos non eodem modo, ut caeteri sollant verba facuros, quid alij, quid quos soleamus facere, breviter exponemus.

§ 5. Inter Insinuationem et Principium hoc inter est: Quod Principium huiusmodi debet esse, ut statim apertis rationibus, quas praescripsimus, aut benevolam aut attentam, aut docilem faciamus Auditorem. At Insinuatione ejusmodi debet esse, ut occulte per dissimulationem eadem illa omnia conficiamus, ut ad eandem commoditatem indicendo pervenire possimus.

PASSIONES, SIVE REFLECTUS ANIMAE,

Prima Pars.

DE PASSIONIBUS IN GENERE.
Et ea occasione de tota hominis Natura.

ARTICULVS I.

Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper
est Actioem respectu alterius.

Nulla in re magis apparet quam manca & deficientes
sint, quas a Veteribus habemus, Scientia, quam in
illis qui de Passionibus scripserunt. Nam ergo talis
haec sit materia ut ejus cognitio admodum curiose semper fuit in-
uestigata, & primo obtutu nimis operosa & obdeat, eo quod unoquoque
eas in se ipso sentiente, non opus sit ullam aliunde peti observationem
ad naturam earum explorandam: Attamen ea quae de his docuit Ute-
res tam parvi momenti sed maxima ex parte tam parva probabilia, ut
sperare o' debeat, ne ad Veritatem rei perventum, nisi plane ab ipsis quas insperant
vix recessero. Idcirco eo hic modo me oportebit scribere, ac si haecstem
de materia quam nemo ante me attingisset. Et uti dicere i' invidiam
animadvertito, id omne quod fit aut recenter accigit, generaliter a Philo-
sophis appellati Passionem respectu subjecti cui accidit, & Actionem
respectu illius qui in eam est ut contingat. Ita ut quodvis Actus & Pa-
tiens sint saepe numero valde diversa, Actio & Passio tamen manent
una eademque res, quae haec duo sicut nomina ratione quod dixerunt sub-
jector ad quae referri potest.

ART. II. Ad cognoscendas Passiones Animae
ejus functiones a corporis functionibus distinguendas esse.
Iam si iam confidit, nos o' animadvertit esse nullum subjectum quod in
anima

animam nostram agat magis immediate quam corpus cui juncta est, & per
consequens cogitandum illud ipsum quod in ea passio vocatur, in hoc
et actionem esse, ita ut nulla inter se sit differentia in cogniti-
onem nostram passionum, quod si finis expendantur differentia que e-
st inter animam & corpus, ut cognoscatur utriusque functionis que in
nobis sunt sit attribuenda.

ARTICULVS III

Qualis regula eum in finem sit sequenda.

Qua in re non magna reperitur difficultas, si animadvertatur, quod omne quod
experimus esse in nobis, & quod videmus etiam posse in eis corporibus plane
inanimatis, soli nostro corpori tribuendum esse; Et e contrario quod omne quod
nobis inest & quod nullo modo concipimus posse alicui corpori contineri, no-
stra anime tribui debere.

ART. IV

Calorem & motum membrorum, procedere a
corpore, & cogitationes ab anima.

Ita, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus
omnes species cogitationum que nobis insunt pertinere ad animam. Et quia
non dubitamus dari corpora inanimata que se se movere possunt in
tot imo plures motus que nostra, & que habeant tantum aut plus caloris
& motus (quod experientia ostendit in flamma, que sola se multo plus
caloris & motus quam ullum ex nostris membris) credere debemus omni ca-
lorem & motum qui nobis insunt, quatenus dependant a cogitatione, & lig-
et esse corporis.

ART. V

Emouera esse uedere animam
dare motum & calorem corpori.

Qua ratione declinabimus errorem notatum dignissimum, in quem
quidam lapsi sunt, ita ut putent eum esse primam causam que impe-
ditur quo minus huc usque bene explicari potuerint passionibus siue aff-
fectibus, & alia que ad animam pertinent. In vero in eo consistit quod cum
omnia cadaveris motus ac quidem caloris conspiciantur expertia, crepitum sit
absentia anime causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic imme-
rito persuadere sibi homines nostri calorem naturalem, & motum nostrum cor-
poris, pendere ab anima; cum e contrario cogitandum potius fuisset, animam
cum motum & discendere nisi quia ille calor cessat, et organa que in-
ferunt nobis corporis corrumpuntur.

ART. VI

ARTICULVS VI.

Quelnam differentia sit inter corpus uivens & cadaver.

VI igitur utemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vi-
tio anime, sed solum modo quod quedam ex principalibus partibus corporis
corrumpitur; & iudicemus corpus hominis uivens consistere tantum a corpore
hominis mortui, quantum differunt horologium aut aliud automaton sid-
et alia machina que sponte motetur cum recte sit dispositum est, & in se
habet principium corporale motuum quod graua elaboratum est, cum oibus
que ad eius actionem requisita sunt, ab eodem horologio, vel alia machi-
na, cum cumpitur & principium motus ipsius agere cessat.

ARTICULVS VII

Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus.

VI intelligibilis hoc loco, explicabo hinc paucis totum ordinem quo
machina uiri corporis composita est. Nemo est qui iam nesciat nobis
ingere cor, cerebrum, stomacum, musculos, nervos, arterias, Venas, & similia.
Comperitur et quoque alimenta que comeduntur descendere in stomachum & in
intestina, unde eorum succus fluens in iecur, & in omnes Venas, se se miscet san-
guini quem continent, & de pacto quantitate illius augent. Illi qui vel
furore de medicina qui quidam audiuerunt, sciunt insuper quomodo cor sit
compositum, & quod facile omni sanguis Venarum possit ex Vena cava fluere in de-
xtram illius partem, & inde transire in pulmonem in sinistra eius partem, per
illas que nominantur arteria Venosa, & tandem inde transire in magnam arteriam,
cujus rami per totum corpus distendantur. Quia etiam nunc cor quos Aucto-
ritas Veterum non quid plane excoccat, et qui oculos aperire voluerunt ad
examinandam Herihei opinionem de circulatione sanguinis, dubitas, omnes Venas
& arterias corporis esse instar uirorum, per quos sanguis manat, & quidem citissime,
cuius sumum exorsus a cavitate dextra corporis per Venam arteriosam, cuius ra-
mi per totum pulmonem distendantur, & juncti ramis arterie Venosae, per quos
transit ex pulmone in sinistrae partis corporis, tum inde fluit in magnam arteriam,
cujus rami per reliquam partem corporis sparsi, juncti sunt ramis Venae cavae,
qui iterum referunt eundem sanguinem in cavitate dextra corporis: Ita ut de
quod cavitate instar catenarum, per quas unamquamque fluit omnis san-
guis singulis circulationibus quas per corpus absoluit. Quia factum, omnes
membrorum motus a musculis pendere: & hos musculos ita sibi mutuo opponi,
ut cum quis eorum contrahit, trahat secundum partem eam corporis cui impletur,
qua ratione musculus illi oppositus simul extenditur. Tum si accidat alio tem-
pore, hunc ultimum contrahit, efficit ut firmus extendatur & ad se trahat
partem

partem cui imexi sunt. Tandem notum est, oēs hos motus musculorum, ut et oēs
sensus pendere à nervis, qui sicut filamenta aut instar partis
cum tubo qui ex cerebro oriuntur. & continent, ut ipsorum cerebrum, certum
quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine ex-
primuntur.

ARTICULUS VIII

Quodnam sit principium harum cum functionum.

Verum nescit vulgo quomodo hi spiritus animales & hi nervi, nesciant
motibus & sensibus, & quale sit actio eorum principium corporale. Id-
circo et si aliquid de hac re attigerit, in alijs scriptis, dicam tamen sic
succincte, calorem continuū quomodo vivimus inesse corporibus nostris,
qui species est ignis quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse prin-
cipium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

ARTICULUS IX. Quomodo fiat motus cordis.
Primum ejus effectus est, dilatare sanguinem quo calidiores corporis re-
sistere sunt. Inde fit ut cum hic sanguis debeat majorem occupare
locum, transeat cum impetu ex caliditate dextra in venam arteriosam, & eadem
in magnam arteriam. Tum hac dilatazione cessante, statim notus sanguis
ingreditur ex vena calida in caliditate dextram cordis, & ex arteria venosa in si-
nistram. nam sicut pellicula quadam in orificijs horum quatuor vasorum sic
disposita, ut efficiant ne sanguis possit cor subire nisi per duo potentia-
ra, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Notus sanguis cor ingressus
statim ibi rarefit, eodem modo quo precedens. Et in hoc solo consistit
pulsus cordis & arteriarum, ita ut sic pulsus reiteret toties, quoties notus
sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & ef-
ficat ut fluat indefinenter & citissime in oēs arterias & Venas. Qua ra-
tione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes de-
fert, & eandem sibi in se servat.

ARTICULUS X.

Quomodo perveniunt spiritus animales in cerebro.

Sed id magis hic considerandum est, nempe vividiores & subtiliores
omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefit, ingredi indefinenter
& maxima cum copia caliditates cerebri. Idcirco autem eo potius committitur quod
alio, quod oēs sanguis qui e corde egreditur per magnam arteriam, dirigat
cum consuetudine recta linea in illum locum; & cum non possit totus ingredi,

quia

quia via valde angusta est, partim ejus magis agitate & subtiliores
transeant, sola, dum reliquae se se diffundunt per oēs corporis partes.
Haec autem partes sanguinis subtilissime componunt spiritus animales, nec
cum in speciem aliam ullam egerit mutatione in cerebro, nisi quod ibi separantur
ab alijs sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hic nomine spiritus,
nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem debent nisi quod sunt cor-
pora tenuissima, & quae motibus celerissime instar partium flammulae ex se
excurrentis, ita ut motibus consistant, & quando in ingreditur quodam ex illis
in cerebro caliditates, similiter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius
sunt substantia, qui per ea deducunt in nervos, & inde in musculos; hanc
ratione corpus motibus tot & tam diversis motibus quod motui potest.

ARTICULUS XI. Quomodo fiant motus Musculorum.

Sola enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam muscu-
li contrahantur & qui ex adverso respondent eis extendantur, ut jam di-
ctum fuit. Et sola causa quare hic musculus potius contrahatur, quam
qui illi opponitur, est quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus
quam ad alium. Non quod spiritus qui in vena veniunt ex cerebro suf-
ficiant soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spi-
ritus qui jam in his duobus musculis sunt, ad celerissime egrediendum
ex uno eorum, & transeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediatur
sit longior & remissior, & ille quem ingreditur celerissime ab ipsis infla-
tus contrahitur, & solum membrum cui impletur trahitur. Quod facile conti-
gi potest, modo sciat paucissimos spiritus animales esse qui perpetuo ex
cerebro veniant versus unumquemque musculum; sed esse semper plures
quos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerissime moventur.
quandoque solummodo in circuitu se movendo in loco in quo sunt, nimirum
cum nullas vias apertas per quas exeant, repetunt, & aliquando fluen-
tes in musculum oppositum, quia partem trahit, & in unoquoque eorum muscu-
lorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, et qui sic ori-
spostiti sunt, & cum spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis
habent paulo majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia onfi-
cia per quae spiritus alterius muscoli possunt in hunc transire, & simul claudant
omnia illa per quae spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione oēs spiritus
antea contenti in his duobus musculis, confluant celerissime in unum eorum
& sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTICULUS XII.

ARTICULVS XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

Hic restat adhuc investigare causas, quae efficiunt ut spiritus o' semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & rariis plures veniant ad hos quam illos. Nam praeter actionem animae, quae cetera (sive circa inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duae aliae, quae pendunt solum à corpore, quas notare oportet praeter praeteritum est. Prima consistit in Varietate motuum, qui excitantur in organo sensuum per ipsorum objecta, quam satis late iam explicavi in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant alijs, sic repetenda est in nervis confideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam internam, quae se se extendit in partem terminum filamentorum à cerebro unde originem suam habet usque ad extremos aliosque membra quibus haec filamenta imeshuntur. Deinde per huiusmodi quae eos circumdant, & quae ad sunt continua cum illis quae cerebro in solvuntur, partem tubos componunt quibus haec tenuia filamenta in clauduntur. Denique spiritus animales, qui cum serantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut haec filamenta plane libera maneat, & tali modo extensa ut vel minima res quae movet partem eam corporis, cuius extremum aliquod eorum imeshuntur movere faciat simul partem cerebri ex qua veniunt, ut cum extrema funiculi parte tracta, simul alia ei opposita movetur.

ARTICULVS XIII.

Hanc objectorum externorum actionem

diversimode spiritus in musculos deducere posse.

Explicui etiam in Dioptrica quomodo oia visus objecta nobis per id solum communicentur quod localiter movetur, in extensa corpore diaphanorum quae inter nos & illa sunt, tenuia filamenta nervorum optico quae in fundo oculi nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri unde si nervi veniunt, quod ea, nimirum tot & tam diversis modis moveantur quod ostendunt nobis Varietates in rebus. Nec immediati motus qui fiunt in oculis, sed qui in cerebro peraguntur, animae haec objecta representant. Cuius ad exemplum facile concipi potest, sonos, odores, saporos, calorem, dolorem, famem, sitim, & in genere oia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quam nostrorum appetituum interni, excitare quod aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et praeterquam quod hi diversis motus cerebri in anima nostra existant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quam ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod sic solum uno exemplo probabo: Si quis cito extendit manum in oculos nostros

tangit

tangam nos verberatulus, quamvis faciamus, cum nobis amicum, & non nisi propter id facere, abstinendum ab omni malo nobis inferendo, vix tantum possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit, eos & clausi animae non sua opera, cum ipsi fiat contra voluntatem nostram, quae sola aut saltem praecipua illius est actio: Sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut motus illius manus ad oculos nostros, existat aliud motum in nostro cerebro, qui deducat spiritus animales in eos musculos qui palpebras deprimunt.

ARTICULVS XIV.

Varietate quae est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursum.

Altera causa quae in seculo deducendis diversimode spiritibus animalibus in musculos, est inaequalitas agitatio eorum spirituum, & Varietas partium quibus constant. Nam cum quaedam ex illis partibus crassiores & conatiores se alijs, transierint ulterius in ea recta in cathetes & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minor vim haberent.

ARTICULVS XV. Quae sint cause varietatis illius.

Et haec inaequalitas procedere potest ex diversis materijs ex quibus compositi sunt; ut in ijs qui multum vini bibunt videmus, vapores illius vini ingredientes a hysim sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores ijs qui originatio ibi gen sunt, corpus plurimum minus motus possunt movere. Haec inaequalitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, iecoris, stomachi, hepatis, & aliarum omnium partium quae ad eorum productionem aliquis conferunt. Nam praecipue hic observandi sunt partem quae dicitur nervi inserti cordis basi, qui in seculum explicandis & contrahendis orificijs concavitatem eius; qua ratione sanguis illic se se plus aut minus dilatabat, spiritus diversimode dispositos peragat. Notandum quoque, quod et si sanguis qui ingreditur cor eo veniat ex reliquis partibus corporis partibus, saepe tamen accipit ut copiosius impellatur a quibusdam partibus quam ab alijs, quia nervi & musculi qui respondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: et quod secundum partium varietatem à quibus magis manant, se se in corde diversimode dilatat, & consequenter peragat spiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratia, is qui à parte inferiore iecoris venit, ubi plerumque se se dilatat alio modo in corde, quam qui ex hepate venit, & hic alio modo quam qui venit ex venis braehiorum aut crurum,

& denique

Et denique hic aliter quam alimentorum succus, cum recentiter egestus ex Stomacho & Intestinis, transiit celeriter per jejunum usque ad cor.

ART. XVI. Quomodo omnia membra possint moveri per objecta sensuum, & per spiritus, absque opera anime.
Denique notandum est machinam nostri corporis ita constructam esse, ut omnes mutationes quae accidunt motibus spirituum efficere possint ut aperiant quosdam poros cerebri magis quam alios; & recipere, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus solito est apertus per actionem exteriorum qui sensibus inseruntur, hoc movet aliquid in motu spirituum, & efficiat ut deducantur in musculos qui inseruntur movendo corpori, eodem modo quo ordinatio motus occasione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis extemunt, voluntate nostra nihil ad eos conferente (ut saepe extemunt nos respirare, ambulare, & denique omnes actiones facere quae nobis cum bestiis communes sunt) & aliunde procedant quam a conformatione ipsorum membrorum, & cursu quibus spiritus excitati per calorem cordis naturaliter sequuntur in cerebro, in nervis, & in musculis: Eodem modo quo motus automati movetur sola virtute manuum, & figura suarum rotularum.

ART. XVII. Quenam sunt functiones anime.
Postquam ita consideravimus omnes functiones quae fieri videntur ad solum corpus, facile est cognoscere nihil in nobis restare quod debeamus tribuere nisi animae, exceptis nostris cogitationibus, quae proprie duntaxat generantur; quaedam enim sunt actiones anime, aliae ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus actiones voco, sunt omnes nostrae voluntates, quia experimur eas directe venire ab anima nostra, et videntur ab illa sola pendere. Sicut e contra ratio possunt in genere vocari ejus Passiones, omnes species perceptionum sive cognitionum quae in nobis reperuntur; quia saepe accidit ut anima nostra eas tales & faciat quales sunt, et semper eas recipiat ex rebus per illas representatis.

ART. XVIII. De Voluntate.
Rursus nostrae voluntates sunt duplices. Nam quaedam sunt actiones anime, quae in ipsa anima terminantur; sicut cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto quod est materiale. Aliae sunt actiones quae terminantur ad nostrum corpus, ut cum ex eo solo quod habemus ambulandi voluntate, sicut nostra cura movetur et egrediamur.

Art. XIX De Per.

ART. XIX. De Perceptione.
Perceptiones nostrae sunt duae species; et quaedam animam pro causa habent, aliae corpus. Et quae animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrae voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quae ab ea pendunt. Nam certum est nos esse posse quicquid velle, quia percipiamus simul nos id velle. Et quidam respectu nostrae anime sicut Actio aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem percipere quod velle. Attamen quia haec perceptio & haec voluntas revera idem sunt, denominatio semper fit ab eo quod nobilior est; & sic non solet appellari Passio, sed solummodo Actio.

ART. XX. De Imaginationibus & alijs cogitationibus quae per animam formantur.
Cum anima nostra se se applicat ad imaginandum aliquid quod non est, sicut in concupiscenda Basilica quadam, Magica, aut Chimera, vel etiam cum se se applicat in consideratione alicujus rei quae solummodo intelligibilis est, non vero imaginabilis. Exempli gratia, in consideranda sua ipsius natura, perceptiones quae sunt illarum rerum procedunt proprie a voluntate; quae afficit ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quam ut Passiones.

ARTICULUS XXI.
De Imaginationibus quae pro causa habent solum corpus.
Inter perceptiones quae corporis opera producuntur maxima pars earum pendet a rebus; sed quaedam etiam sunt quae ab illis non procedunt, et quae nominantur Imaginationes, ut ille de quibus supra loquutus sum; a quibus tamen existunt in eo, quod voluntas nostra, in illis formandis non occupatur, unde & possunt reperiri in numero actionum anime. Nec aliunde procedunt quam ex eo quod spiritus diversimode agitati, & experiences vestigia diversarum impressionum quae praecedunt in cerebro, cum sum eis dirigitur fortuito per quosdam poros potius quam per alios. Tales sunt illusiones nostrae somniorum, & Phantasiae quae nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei se se applicans. Et si autem quaedam harum imaginationum sunt Passiones sive Affectus anime, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possunt ita omnes nominari, si in significato generali idem nomen sumatur; attamen quia non

Sabbat

habent causam tam notabilem & tam determinatam, ac perceptiones quas anima recipit opera nervorum; & quia videntur eandem tantum esse umbra & figura, antequam quodammodo eas commode distinguerentur; consideranda est que inter illas alias intercedit differentia.

ARTICULUS XXII.

De differentia quæ est inter alias Perceptiones.

Omnes Perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam opera nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa que sensus nostros forunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus partes, & demum alias ad nostram animam.

ARTICULUS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta que sunt extra nos.

Perceptiones que referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio falsa non est) ab his objectis que excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quosdam nonnullos motus opera nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa sentiat. sicut enim videmus lumen tædæ, & audimus sonum eadæ tædæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diverse actiones, que per se solum quid excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensationes, quas sic referimus ad subjecta que supponimus esse earum causas, ut sentimus nos videre ipsam tædæ, & audire campanam; non verò solum sentire motus qui ab ipsis procedunt.

ARTICULUS XXIV.

De Perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus.

Perceptiones quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ quas habemus à fame, à siti, & ab alijs nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alij affectus quos sentimus quasi in membris nostris, & non ut in objectis que sunt extra nos. Sic eodem tempore & opera eorundem nervorum sentire possimus frigiditatem

nostram

905
nostram manum, & calorem flammæ ad quam accedit, aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadvertens differentiam inter actiones que efficiunt ut sentiamus calorem aut frigus quos in nostra manu est, & eas que patiuntur ut sentiamus id quod extra nos est; nisi quod unâ hæc actionum succedente alteri judicamus frigiditatem esse in nobis, & supervenientem non solum ad se, sed in objecto à quo proceditur.

ARTICULUS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus.

Perceptiones que solummodo ad animam referuntur, sunt illæ quæ effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quæ nullâ vultu cognoscitur causa proxima ad quam referri possint. Tales sunt sensus letitiæ, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta que movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Et si autem omnes nostræ Perceptiones, tam eæ que referuntur ad objecta que extra nos sunt, quam que referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sunt veræ Passionibus respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significatione usurpatur; aliam enim id solet restringi ad eas solummodo comotandas que referuntur ad animam ipsam. Et hæc solum ultimas hic explicandas suscepimus, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

ARTICULUS XXVI.

Imaginationes que solum pendent à motu fortuito spirituum, posse omnino veras Passionibus esse, quam perceptiones que pendent à nervis.

Super et hic notandum, omnes easdem res quas anima percipit opera nervorum, ipsi quoque posse representari per cursum fortuitum spirituum, absque ullâ aliâ differentia, nisi quod impressiones que veniunt in cerebro per nervos soleant magis vive & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dictum in articulo 21 hæc esse instar umbræ & figuræ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hæc figuram ita similem esse rei quam representat, ut possit dici si quis ab ea quodam Perceptiones que referuntur ad objecta que

sunt extra nos

sunt extra nos, aut quoad eas, quae referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad Passiones, quia tam Proprii quae in anima nostra sunt, ut ei sit impossibile ebas sentire, quia verba sunt tales quales eas sentit. sic saepe cum dormimus, imo quandoque vigilantibus, nobis tamen vehementer imaginamur quaedam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo infint. Verum et si dormiamus ac somniamus, tristes nosmetipsos vel commotos alia aliqua Passione sentire non possumus, quia verisimiliter anima in se habet hanc Passionem.

ARTICULUS XXVII.

Definitio Passionum animae

Postquam sic consideratum fuit in quo Passiones animae differant ab omnibus alijs eius cogitationibus, mihi videtur eas in genere posse defini, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animae, quae ad eam specialiter referuntur, quaeque producuntur, conservantur & corroborantur per aliquem motum spirituum.

ARTICULUS XXVIII

Explicatio prima partis huius definitionis. Posunt nominari Perceptiones, cum hoc vocabulum usurpatum generalius ad significandas omnes cogitationes quae non sunt actiones animae aut Volitiones: Verum non cum adhibetur semel ad significandas notiones evidentes. Nam experientia docet eos qui magis a Passionibus suis agitantur, non melius illas nosse quam alij suas, easque esse ex numero Perceptionum, quas archi solemus quod inter animam & corpus est recipit confusas & obscuras. Posunt quoque vocari sensus sive sensationes, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta sensuum externorum, nec aliter ab ea cognoscuntur. Sed adhuc melius dicitur quae commotiones animae, o solum quia hoc nomen potest tribui omnibus mutationibus quae in ipsa fiunt, id est omnibus & Veris cogitationibus quae ipsi obtinentur, sed specialiter quia ex omnibus specialibus cogitationibus quas habere potest, nulla alia eam adeo agitant & quatiunt ac istae Passiones.

ARTICULUS XXIX.

Explicatio alterius partis.

Adoo

107
Quoad eas specialiter referi ad animam, referi ad illas distinguendum ab alijs sensationibus, quatum alia referuntur in objecta externa, ut odores, sonos, colores; alia in nostro corpore, ut famel, sitis, dolor. Quoad quoque eas effici, mirari, & corroborari per quendam motum spirituum, ad eas distinguendum a nostris Volitionibus, quae nominaliter possunt commotiones animae quae ad illam referuntur, sed quae ab ipsa met ipsa utuntur, sicut dicitur ad explicandam eandem ultimam & magis proximam causam, quae eas rursus distinguit ab alijs sensationibus.

ARTICULUS XXX

Anima esse unitam omnibus corporis partibus conjunctam.

Sed ut haec perfectius intelligantur, oportet scire, animam esse reuera partem totum corpori, nec posse proprie dici eam esse in quodam parte eius, exclusive ad alias: quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quae omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato regebat totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipsa eius natura est quae nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensionem, aut alias proprietates materiae ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compaginem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod anima primitiva vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quae extensionem occupet, & quod minor non sit diametri reserum aliqua pars corporis, sed ab eo integra separari cum compages organorum eius dissolvit.

ARTICULUS XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas funciones specialius quam in alijs partibus exercat?

Sciendum quoque, quod licet anima sit juncta toti corpori, in illo tamen est quaedam pars in qua exercet suas funciones specialius quam in ceteris omnibus. Et vulgo creditur, hanc partem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor, quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur. Sed rem accuratius examinando, mihi videtur evidenter cognovisse, partem eam corporis in qua anima exercet immediate suas funciones nullatenus esse cor, neque

cor, neq[ue] etiam totum cerebrum: sed solummodo maxime infra an[te] partem
ejus, quae est circa quoddam glandula admodum parva, sita in medio sub-
stantia ipsius, quae suspensa supra canallem per quem spiritus caritatem ce-
rebrum anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut
minimi motus qui in illa sunt multum possint ad mutandum cursum h[uius]
spirituum, & recipere minima mutationes quae accidunt cursum spirituum
multum insidiant mutandis motibus huius glandulae.

ARTICULVS XXXII.

Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse praecipuam
animae sedem.

Ratio quae me movet ut credam, animam non posse habere in toto corpore aliud
aliquem locum praeter hanc glandulam, ubi immediate exerceat suas functi-
ones, haec est; quod confiderem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse,
sicut etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & deniq[ue] omnia or-
gana nostrorum sensuum externorum sunt duplicia. Et quia non nisi unam
& simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessario oportet
dari aliquem locum, in quo duae imagines quae a duobus oculis veniunt, aut
duae illae aliae impressiones, quae ab unico objecto veniunt per duplicia organa
aliorum sensuum, possint conferre in unum antequam ad animam partemiant,
ne ipsi representent duo objecta loco unius. Et facile conipere est, has ima-
gines aut alias impressiones uniri in hac glandula, opera spirituum qui re-
gunt caritates cerebri; sed nullus locus alius in corpore est, in quo ita pos-
sint uniri, nisi quatenus in hac glandula unire fuerint.

ARTICULVS XXXIII.

Sedem affectuum non esse in corde.

Quoad sententiam eorum qui putant, animam recipere suas Passiones
in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo semper fundatur quod
Passiones in illo existunt quandam alterationem. Et facile est animam
vertere, hanc alterationem o[mn]i sentiri tanquam in corde; nisi opera nervu-
li, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur quasi in pede ope-
ra nervorum pedis, dextra nobis apparene tanquam in coelo, opera luminis sui
& nervorum optico; ita ut magis necessarium non sit, animam nostram exerceat

in media

109
immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas Passiones sentit, quae
eam esse in coelo ut ibi videat astra.

ARTICULVS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

Conspiciamus igitur hic, animam habere suam sedem principalem in glan-
dula quae est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus,
opera spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum
spirituum eos defendere potest per arterias ad omnia membra: Et memores ei-
quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, mirum quod tenuia
filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas eius partes, ut
occasione diversorum motuum qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, ape-
riant utriusque poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales, qui conti-
nentur in caritatibus illius, ingrediantur utriusque musculos; qua ratione
possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt;
quin etiam quae alia o[mn]i causa quae possunt diversimode movere spi-
ritus, sufficiant ad eos deducendos in utriusque musculos. Addamus
hic glandulam illam quae est praecipua sedes animae, ita suspensam
esse inter caritates quae continent h[uius] spiritus, ut possit moveri ab il-
lis totis variis modis quos sunt diversitates sensibiles in objectis: Sed
etiam posse utriusque moveri ab anima, quae talis est natura, ut in se tota
varias impressiones recipiat, id est tota habeat varias perceptiones,
quos accipiunt utriusque motus in hac glandula: prout etiam recipere ma-
china corporis ita composita est; ut haec glans, ex eo solum quod utri-
usque moveatur ab anima, aut qualicumq[ue] alia causa, impellat spiritus
qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos
in musculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICULVS XXXV.

Exemplum modi quo impressiones objectorum se se uniant
in glandula quae est in medio cerebri.

Sic, exempli gratia, si visumamus, aliquod animal ad nos venire, lu-
men reflexum ab eius corpore pingit duas illius imagines, singulas
in singulis

in singulis nostris oculis; & haec dicitur imagines efformant duas alias operā
nervos opticonum in superficie interiori cerebri, qua spectat ejus concavita-
tes; tum inde opera spirituum quibus haec caliditas plena sunt, haec ima-
gines ita radios suos emittunt versus glandulam quam hi spiritus ambi-
unt; ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, ten-
dat versus idem punctum glandis, versus quo tendit motus qui format
punctum alterius imaginis, qui representat eandem partem hujus ani-
malis; qua ratione ambae imagines quae sunt in cerebro, unicam quā-
taxat componunt super glandem; quae agens immediate in animam,
ostendit ipsi figuram hujus animalis.

ARTICULUS XXXVI

Exemplum modi quo Passiones excitantur in anima.

Et praeterea si haec figura sit valde inusitata & horrida, id est
si multum similitudinis habeat cum rebus quae ante fuerunt noxiae
corpori, excitat in anima Passionem Metus, et consequenter
Audaciam vel Ferociam & Lavorem, secundum Naturam temperamen-
tum corporis aut robur animae, et sicut quisque antea se se minime
vit defensio vel fuga contra res noxias, quarum praesens impres-
sio similitudinem referat. Nam id videtur cerebri ita dispositum in
quibusdam hominibus, ut spiritus reflexi ab imagine sic formata super
glandem, inde se se conferant partim in nervos illos qui inseruntur ver-
tendo tergo & movendis artibus ad fugam capessendam, & partim in eos
qui dilatant aut contrahunt ita officina corporis, aut qui agitant tra-
alias partes ex quibus sanguis ad ipsum mittitur, ut sic sanguis, rari-
factus alio modo quam solet, mittat spiritus ad cerebrum qui apti sunt
nutriendae & potendae Passioni Ferociae; id est qui idonei sunt ad aper-
torem tenendos, aut ad aperiendum rursus poros cerebri, qui illos deprimunt
in eosdem nervos. Nam eo ipso quoque hi spiritus inveniuntur hos poros,
excitant specialem motum in hac glande, qui a natura ad id institutus
est, ut anima hanc Passionem sentiat. Et quia hi pori referuntur
Principaliter

Principaliter ad nervos qui inseruntur dilatandis vel contrahen-
dis officiis corporis, inde fit ut eam anima sentiat Principaliter, tan-
quam in corde.

ARTICULUS XXXVII

Quomodo appareat, eas esse effici a quodam motu spirituum.
Et quia simile quippiam accidit in omnibus alijs Passionibus, ni-
mirum quod Principaliter oriuntur a spiritibus contentis in cavita-
tibus cerebri, quatenus cursu suum dirigunt versus nervos, qui in-
seruntur dilatationi vel contractioni officiorum corporis, aut impellen-
do varie ad ipsum sanguinem qui in alijs partibus est, aut quo-
cumque alio modo potendae eidem Passioni; Hinc clare intelligi
potest, quare superius posuimus in illarum definitione, eas pro-
duci per motum aliquem specialem spirituum.

ARTICULUS XXXVIII

Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones,
quae ab anima non pendunt.

Ceterum eodem modo quo cursus quem capiunt hi spiritus versus
nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulae, per quem Ter-
ror animae inducitur. Sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eo-
dem tempore tendunt versus nervos, qui inseruntur movendis artibus
ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope
anima sentit & apprehendit hanc fugam; quod hoc modo excitati
potest in corpore, per solam dispositionem organorum ejus, absque
ulla ope animae.

ARTICULUS XXXIX

Quomodo eadem causa possit excitare diversas
Passiones in varijs hominibus.

Eadem impressio quam praesentia objecti terribilis efficit in gla-
de, & quae movet Terrorem in quibusdam hominibus, potest excita-
re in alijs Animam & Audaciam: cujus rei ratio haec est, quod
omnia

omnia cerebra o sine disposita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibusdam excitat tenorem, efficiat in alijs ut spiritus subeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nidos qui in se habent manibus movendis ad se se tendendum, & partim in illos qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuanda huic sui defensionem, & retinenda illius voluntati.

ARTICULVS XL

Quis sit precipuus affectus Passionum.

Primum observandum, precipuum effectum in hominibus omnium Passionum esse, quod incitent & dissonant eorum animas ad volendum ea quibus sua corpora preparant: Ita ut sensus terrensus eam ad voluntatem fugiendi incitet, audacia vero ad voluntatem certandi, & sic de alijs.

ARTICULVS XLII.

Quae sit potentia animae respectu corporis.

Sed voluntas adeo libera est sua natura, ut nunquam possit cogi: Et ex duabus speciebus cogitationum quas in anima distinguit, quarum alia ad eius actiones, nimirum eius voluntates, alia ad voluntates, alia eius passionem, sumendo illud vocabulum in latiori illa significatione quae complectitur omnia perceptionum gradus, prima ad absolute in illius potestate, nec possunt nisi in virtute mutari a corpore; ut e contra ratio ultimate absolute procedat ab actionibus quae eas producunt, nec possunt aliter quae a virtute ab anima mutari, nisi cum ipsamet eam causa est: Et omnis actio animae in hoc consistit, quod eo ipso solo quod vult aliquis, efficiat ut glandula cui archipivis iuncta est, se moveat modo convenienti ad producendum affectum qui huic voluntati respondeat.

ARTICULVS XLIII.

Quomodo repetiamus in memoria ea quae meminisse volumus.

Sic

413
Sic cum anima vult recordari aliquis rei, hanc voluntas efficiat ut glandula se se inclinans successively horum & illorum, impellat spiritus ad varias partes cerebri, usque ad inveniendum eam in qua est memoria quae reliquit objectum cuius volumus recordari. Nam illa memoria nihil aliud se quod quos pori cerebri, per quos spiritus antea ceperunt suum cursum, propter sententiam huius objecti acquiescunt eo pacto in hunc maiorem quam alij, se se rursus aperienti eodem modo spiritibus qui ad se veniunt: Adde ut hi spiritus, repentes illos poros, eos partim subeant quae alios: qua ratione excitant motum specialem in glandula, qui representat animae idem objectum, & ipsi in gicat, idem illud esse cuius recordari volebat.

ARTICULVS XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

Sic cum imaginari volumus aliquis quod nunquam vidimus, hanc voluntas vult habet motum glandulae modo contenti ad impellendum spiritus versus eos poros cerebri quos a perceptione hoc potest representari. Sic cum quis suam attentionem fixere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, hanc voluntas per illud tempus retinet glandulam inclinatum in eandem partem. Sic cum quis vult incedere volumus, aut alio modo movere corpus, hanc voluntas efficiat ut glandula impellat spiritus ad musculos qui huic rei subserviunt.

ARTICULVS XLIV.

Unamquamque voluntatem naturaliter iunctam esse alicui motui glandulae, sed vel industria vel habitu eam alijs posse iungi.

Attamen o semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium alium effectum, efficiere potest ut eum excitemus: sed contentio in eo consistit prout natura vel habitus valde unicuique cogitationi unumquemque motum glandulae coniungit. sic, exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad videndum objectum remotissimum, hanc voluntas efficiat ut pupilla se dilatet. & si velit eos ad videndum objectum valde propinquum, hanc voluntas facit ut se contrahat: sed si solum cogitatur de pupilla dilatanda, nihil proficit nisi rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non iungit motum glandulae, qui nisi hanc impelleret spiritibus versus

nerve

neritum opticum modo contenti dilatandi vel contrahendi pupil-
 lae, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; sed demum cum vo-
 luntate intulendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquen-
 dum solum cogitamus de sensu illius rei quae movere volumus, id fa-
 cit ut moveamus lingua & labra longe celerius & melius quam si co-
 gitavimus ea movere omnibus modis requisitis ad profrenda eadem ver-
 ba. Quia habens quem acquisivimus cum visceremus loqui, officit ut
 jungetur actionem animae, quae opus glandis potest movere linguam
 & labra, cum significatione verborum quae ex his motibus sequuntur, po-
 tius quam cum motibus ipsis.

ARTICULVS XLV.

Que sit animae potestas respectu Passionum suarum.

Passiones nostrae nequeunt iam directe excitari vel auferri per acti-
 onem nostrae voluntatis, sed demum indirecte per representationem rerum
 quae solent jungi passionibus quas habere volumus, & quae contrarie se-
 ipsas quas volumus rejicere. Sic ad excitandam in se audaciam, & metum aufer-
 endum, & sufficit ejus rei habere voluntatem; sed incumbendum est con-
 siderationi rationum, objectorum aut exemplorum quae persuadent, periculum &
 asse magnum; plus semper securitatis est in depressione quam in fuga; gloriam
 & gaudium otiosi ex letitia, ex fuga vero nihil foret agitandam & pu-
 gorem, ac similia.

ARTICULVS XLVI.

Quid impediat quominus anima possit omnino de suis
 Passionibus statuerre.

Et sane datur ratio specialis quae impedit quominus anima possit cito
 mutare vel sistere suas Passiones, propter quod supra posui in eandem desin-
 tione, quod est solum producentur, sed etiam conservantur & confirma-
 rentur ab aliquo motu speciali spirituum: haec vero ratio est, quod
 ferè semper eas comites aliqua commotio quae sit in corde, & per conse-
 quens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset haec commotio,
 praesentes nostrae cogitationi maneat, eodem modo quo objecta sensibilia
 illi praesentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quomodo
 anima, cum habeat attentam et avidam aliam rei, potest se continere ab audiendo

facto

facto percipitur, aut facto colore sentiendo, sed potest pari ratione
 officere quin audiat tonitruum, vel sentiat ignem qui comburit manum;
 sic facile potest superare minores passionem, sed vehementiores vel
 fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit.
 Id quod voluntas ad summum facere potest, dum viget haec commotio, est
 non consentire illius affectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos
 quis non consentit. Exempli gratia; si via aspiat ut manus ligatur ad
 operentem eandem, voluntas originatio eam continere potest; si metus inci-
 tet cura ad fugam capevandam, illa sistere voluntas potest, & sic de alijs.

ARTICULVS XLVII.

In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur
 inter partem inferiorem & superiorem animae.

Nec in alio quam in repugnantia, quae est inter motus quos corpus
 per suos spiritus, & anima per suam voluntatem, simul excitare amittit-
 tur in glande, consistunt oes conflictus quos vulgo imaginantur inter
 partem inferiorem animae, quae est sensitiva nominata, & superiorem quae
 rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim
 nominati una inest anima: quae in se nullam varietatem partium habet.
 Eadem quae sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus
 volitiones sunt. Error est quem ei imponuntur quasi in scena diversi-
 se personae; quae prae se semper sibi mutuo contrariae sunt, inde solim
 proceperit, quod bene distincte prae se ejus functiones à functionibus cor-
 poris, cui soli tribuendum est id omne quod in nobis potest observari;
 repugnare nostrae rationi: A deo ut nulla hic alia lucta sit, nisi quod
 cum glandula quae est in medio cerebri, possit impelli ex una parte ab ani-
 ma, & ex alia à spiritibus animalibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra
 dixi, saepe eveniat ut haec duae impulsiones sint contrariae, & ut fortior
 impugnet effectum alterius. Possunt autem distinguere duae species mo-
 tuum excitatorum à spiritibus in glande; alij representant animae ob-
 jecta quae movent sensus, aut impressiones quae repetuntur in cerebro,
 & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alij vero utuntur, nimirum illi
 qui efficiunt passionem vel motus corporis qui eas comitantur. Et quomodo
 primum, et si impediant actionem animae, aut impediantur ab illis, attamen
 quia o directe contrarii sunt, nullat in illis observatur lucta; sed de-
 mum inter ultimos & voluntates quae illis repugnant; exempli gratia,
 inter

inter conatum per quem spiritus impellunt glandem ad impuendum
 animae cupiditatem cupidam rei, & illum per quem anima eam
 repellit voluntate qua sibi eandem rem fugit. Et id quod
 Sane lucta demonstrat, quod cum voluntas o habeat potestatem
 directe excitandi Passiones, ut iam dictum fuit, cogatur uti ante,
 & se se applicare successively considerandi Variarum rer. unde si ac-
 cidat, aliquam ex illis habere vim conuulsi ad momentum cui sum
 spirituum, contingere solent, ut quae sepe ea h. careat, & ansem su-
 um illico resumant, quia dispositio quae praesertim in nervis, in cor-
 de, & in sanguine, non est mutata; quo fit ut anima eodem p. tem-
 pore se impelli sentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et
 inde sumpta fuit occasio imaginandi in illa duas potentias quae inter
 se pugnant. Attamen potest ad huc quidam conflictus concipi, in eo qui
 saepe eadem causa, quae excitat in anima aliquam Passionem, excitat
 etiam quosdam motus in corpore, ad quos anima nihil conferit, & quos
 sicut aut sistere conatur quod firmo eos observat. Ut ex experientia con-
 stat, cum id quod excitat metum, afficit quoque ut spiritus ingrediatur mu-
 sculos qui inseruunt motendis cruribus ad fugiendum; & ut voluntas
 audacia exercenda eos sistat.

ARTICULVS XLVIII

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animarum; &
 quodnam infirmior sit vitium.

Ex eventu autem huius conflictus quisque potest cognoscere robur
 aut debilitatem suae animae: nam illi in quibus naturaliter voluntas pa-
 cilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis qui eas com-
 tantur, procul dubio sunt animas fortiores. Sed nonnulli sunt qui in-
 quam possunt explorare suas vires, quia nunquam fugare faciunt su-
 voluntatem propriis armis, sed solum ipsae quae ipsi praebent aliqui aff-
 ctus ad resistendum quibusdam alijs. Tunc si propria ipsius arma dicuntur
 Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundum quae
 decrevit actiones huius generis dirigere. Et anima videtur maxime imbecille
 sunt, quando voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quaedam

judicia

7. ubi dicitur: Passio semper abduci
 ut sepe sibi mutuo contrarij sint, eam
 ipsa utentes ad ipsam nec debellandam, in
 nam constituent. Sic cum Metus representat mortem ut summum
 malum, & quod vitari potest nisi fuga, si ambitio ab alia parte
 praesentet infamia huius iugae, ut malum peius morte; hi duo affectus
 agitant Variam voluntatem, quae obtemperans modo huius, modo illi, sibi
 ipsi perpetuo repugnat, & sic anima serva & miseranda regit.

ARTICULVS XLIX

Animae vim non sufficere absque cogitatione veritatis.

Verum est, paucos dari homines tam imbecilles & hesitabundos,
 ut nihil velint nisi quod sua praesens passio ipsis dicat: pluri-
 mi habent iudicia determinata, secundum quae componunt partem suam
 actionum. Et quamvis saepe haec iudicia sunt falsa, imo imitantur qui-
 busdam Passionibus, a quibus voluntas antea passa est se vinci aut
 sequi, attamen quoniam ea sequi cogit, etiam ad abesse Passio quae illa
 propulsit, considerati possunt ut propria illius animae, & cogitati, animos ro-
 bustiores vel imbecilliores esse, prout possunt plus vel minus haec iudicia
 sequi, & resistere Passionibus praesentibus quae illis contrariae sunt.
 Verumtamen magna differentia est inter secreta quae procedunt ex fal-
 sa quadam opinione, & ea quae non nisi cognitione Veritatis nituntur:
 quia ultima haec sequentes nunquam procul dubio istius consilij poeni-
 tentia vel dolor subibit, cum e contra semper poenitentia sequatur
 propria, postquam eorum error detectus est.

ARTICULVS L

Nullam tam imbecilem esse animam, quae non possit cum bene fini-
 quibus acquirere potestatem absolutam in suas Passiones.

Prodesse vero hic fuit, quod ut jam supra dictum fuit, etsi unusquisque
 motus glandulae videatur comexus esse per naturam singulis ex nostris
 cogitationibus ab initio nostrae vitae, alijs tamen per habitum iungi pos-
 sunt: Ut experientia ostendit in Verbis quae excitant motus in glande

quae

quæ secundum institutionem naturæ nihil animæ representant præter suum
sonum cum voce proferuntur, aut figuram secundum litterarum cum scribuntur
& quæ tamen per habitum qui fuit acquisitus cogitatio de eo quod signi-
ficant, postquam auditus fuerit eorum sonus, aut eorum litteræ inspectæ, so-
lent efficere ut concipiatur hæc significatio potius quam figura litera-
rum aut sonus syllabarum. Prædestinatum est scire, quod etsi motus tam glan-
dis quam spirituum & cerebri, qui representant animæ certam quædam
objecta, sint naturaliter juncti cum ijs qui excitant in illa quædam
Passiones, possunt tamen per habitum inde separari, & iungi alijs val-
de differentibus. Imò quod hic habitus possit acquiri per unam
actionem, nec longum usum postulet. Sic cum repetitur ex opinato-
res quædam valde serena in cibo qui magno cum appetitu comede-
batur, inopinatus ille casus ita potest mutare dispositionem cerebri
ut postea nequeat videri talis cibus nisi cum dolore, cum antea co-
mederetur cum delectatione. Quin idem in bestijs potest observari:
nam etsi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus
spirituum & glandis qui excitant in nobis Passiones, in illis quoque
sunt, & insistent conservandis & confirmandis, non ut in nobis, Affe-
ctibus, sed motibus nervorum & musclicorum qui eos comitantur solent.
Sic cum canis videt perniciem, naturaliter fertur ut in eam incur-
rat; & cum videt scelopetum discedit, ille spiritus naturaliter
eum ad pugnam incitat; at tamen ordinatio ita instituitur canes ve-
natici, ut his a pernice subsistant, & ad dispersionem spiritum, quem
postea audiunt, ad eam currant. Hæc autem scire referunt, ut quisque
concedat regere suos Affectus. Nam cum haud ita magna industria
mutari possint motus cerebri in animalibus ratione destitutis, videtur
est, id melius in hominibus posse fieri, & eos ipsos qui imbecilliores ani-
mas habent posse acquirere impetum absolutivum in omnes suas
Passiones, si sat industria adhiberetur ad eos institutos & di-
ligendos.

Pass. Animæ 2a pars

119
PASSIONES ANIMÆ;
Secunda Pars.

De numero & Ordine Passionum, & explicatio
sex Primitivarum

ARTICULUS LI.

Quædam sunt primæ Passionum cause.
Constat ex superioribus, ultimam & proximam causam Passi-
onum animæ, non aliam esse quam agitationem quæ spiritus movet
glandulam quæ est in medio cerebri. Verum id sufficit eis a
se mutuo distingueris: Inquirendum in earum origines, et examinandum
sunt primæ illarum cause. Quamvis autem quandoque possint effi-
ci ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda;
quin etiam solo corporis temperamento, aut impressionibus quæ casu
occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel tristes vel lætas senti-
mus, ut causam huius tristitiæ vel lætitiæ nequeamus assignare: Ap-
paret tamen ex prædictis, easdem res posse excitari ab objectis
quæ movent sensus, et hæc objecta esse earum causas frequentiores &
magis principales. Unde sequitur quod, ad eas res referendas, suffi-
ciat configerare omnes effectus horum objectorum.

ARTICULUS LII.

Quinam sint earum usus: et quomodo enumerari possint.
Ab hoc observato, objecta quæ movent sensus, non excitare in nobis
varios Affectus ratione vniuersali valentiam quas habent, sed solum
ratione variis modis quibus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad
nos spectare possunt: Et usum omnium Passionum in eo solo consistere, quod
eis ponant animam ad res eas expectandas, quas natura nobis præstat
esse utiles, & persistendum in ea voluntate, prout dicitur eadem agitur
spiritum.

Spirituum, quae solet eas Producere, disponit corpus ad motus qui in
sentiant earundem rei executioni. Ideo qui illas enumerat, debet
debet duntaxat ordine examinare quod Vatis nobis, qui ad nos spe-
ctant, possunt nostri sensus nosse a suis objectis. Hic igitur enumer-
to praedictas Passiones, sequitur originem quo ita possunt reperiri.

Ordo, Ordo & enumeratio Passionum.

ARTICULUS LIII.

Admiratio.

Quamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, id quod
num esse iudicamus, aut valde differens ab eo quod antea notera-
mus, vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur
de eo percellamur. Quia hoc contingere potest antequam ulla motus
cognoscamus num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, Admi-
ratio mihi videtur esse prima omnium Passionum. Nec habet contra-
rium; quia si objectum quod se se offert, nihil in se habeat insoliti, eo
nullo modo commoveamur, & illud absque Passione consideramus.

ART. LIV.

Existimatio & contemptus, Generositas aut Super- bia, & Humilitas aut Abiectio.

Admirationi juncta est Existimatio vel contemptus prout vel ma-
gnitudo, vel parvitatem objecti admiramur. Eodemque modo pos-
sumus nosmetipsos vel existimare, vel contemnere: unde oriuntur
Passiones, & consequenter Habitus Magnanimitatis, aut superbiae,
et Humilitatis, vel Abiectionis.

ARTICULUS LV.

Veneratio & Despectus.

Verum cum magnificamus, vel parificamus alia objecta, quae con-
sideramus ut liberas causas capaces bene vel male agendi, ab
Existimatione procedit Veneratio, et a simplici parva estimatione
Despectus.

Articulus LV.

ARTICULUS LVI.

Amor & Odium.

Omnes autem praedictas Passiones possunt ita in nobis ex-
citari, ut nullomodo deprehendamus utrum objectum quod eas
excitat, bonum sit vel malum. Verum cum aliquid ut bonum re-
prehen- tum, id est ut nobis conveniens, nobis se praesentat, id huius
Amorem excitat. Et cum nobis offertur ut malum aut nocivum,
id nos stimulat ad Odium.

ART. LVII. Cupiditas.

Ab eadem consideratione boni & mali nascuntur ceterae Passiones,
sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas
multo magis nos ferre in futuro, quam praesentis vel praeteriti conside-
rationem, ordior a Cupiditate. Non solum enim cum appetit acquisitionem
boni quod adhuc abest, aut eliditio mali quod iudicatur evenire pos-
se, cum hanc solum exoptat, conservatio cujusdam boni aut ablen-
tia cuiusdam mali, quo demum extingui haec Passio potest, liquet, eam
semper futurum respicere.

ARTICULUS LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas & Desperatio.

Sufficit cogitare, acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse,
ut illius cupiditas excitemur; sed cum praeterea consideramus fa-
cile vel difficile sit rem cupitam obtinere, id quod nobis magna rei con-
sequenda facilitatem representat, excitat Spem, et id quod ejusmodi
potentia difficultatem representat excitat Timorem, cuius Zelotypia
a species est. Et ad spes summa est, mutat natura, et vocatur Securitas,
sive Fautia; prout est contrarium extremum metus sit Desperatio.

ART. LIX.

Animi fluctuatio, Vanitas, Audacia, Aemulatio, Pusillanimitas, & Constantia.

Atque sic possumus sperare & metere, licet eventus rei expectate
a nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut gladius a nobis
excitatus

excitatus

Difficultas sub esse potest in electione melioris aut in executione. A prima procedit animi fluctuatio, quae opponitur ad deliberandum, & Consultandum. Ultima sese opponit animi impulsus seu Audacia cuius amulatio specis est. Et quae in minimis, contraria Animositas est, sicut Leontis aut Cori.
Item natus Audacia.

ART. LX. Synthesis

Ubi vero, quis se determinavit ad quampiam actionem prout cum animi fluctuatione, sive hesitatione deposita ad procedit Synthesis, sive consuetudo mensura, qui cum respicit futurum, ut affectus placida est, se ad praesens aut placida.

ART. LXI.

Gaudium & Tristitia
 Et Consuetudo placida bene excitat in nobis gaudium.
placida malis Tristitia: Cum bonum vel malum ab his propositum est ad nos spectans.

ART. LXII.

Invidia, Invidia, Commissio,
 Sed cum nobis propositum ut periculosum ad alios homines, eos laesuros, vel indignos illius existimare possimus, Ubi laesum illius a nobis reputatur, a nullum in nobis alio passum, laesum laesum excitat, quod nos nobis propositum est, videtur esse evenire ut concordat, solummodo concordat diffidentia, quod laesum quod concordat ex bono sequitur, et concordat quod concordat ex malo, comitatur Invidia. Sed si eos indignos aliter laesum existimamus, bonum excitat Invidia Commissio laesum, quae sunt species Invidia; quia laesum laesum, laesum, laesum laesum quae referuntur a bona vel malo laesum.

praesentia, possit saepe etiam referri ad futura, quatenus prout concepta opinio de eorum futuritione illa representent ut praesentia.

QRT. LXIII

Acquiescentia in se ipso, et Poenitentia.
 Poenitentia quoque considerare causam boni aut mali, cum praesentis quatenus praesentis. Et bonum quod a nobis ipsis praesentum fuit, dat nobis acquiescentiam interiorum, quae omnium Passionum aliorum dulcissima est; cum e contrario malum excitet Poenitentiam, quae omnium amarissima est.

QRT. LIV

Favor et Gratitude
 Sed bonum quod praesentum fuit ab aliis, efficit ut illos favore prosequamur, quatenus id nobis factum non sit: Ac si nobis, favori iungimus Gratiam laesum officium.

QRT. LV.

Indignatio et Ira.
 Simili ratione malum ab illis praesentum, cum ad nos non refertur, efficit solum ut illis indignemur; sed cum refertur ad nos, movet etiam laesum.

QRT. LVI.

Gloria et Pudor.
 Bonum insuper quod est vel quod fuit in nobis, si referatur ad opinionem quam alij de eo concipere possunt, excitat in nobis laesum; et malum laesum.

QRT. LVII.

Fastidium, Desiderium, et Hilaritas.
 Et quandoque duratio boni gignit laesum sive laesum, cum mali duratio minuat laesum. Denique ex bono praesentis nascitur laesum, quod species laesum est; et ex malo praesentis laesum, quae est species laesum.

ARTICULUS. LXXIII.

Cur haec enumeratio Passionum differat ab ea quae vulgo recepta est. Cuius modo

Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur. Pa-
rim ee ratione, quo facit ut cum Plante nostrae pedum
aspuete sint tacti satis aspero, ob gravitatem corporis quae
portant, parum sentiamus hunc tactum cum incedimus.
Cum e contra alius longe mollior et lenior quo titilla-
tur, nobis ferre intolerabilis sit, ideo solimus quia nobis or-
dinatus non est.

ARTICULUS LXXIII.

Quid sit Stupor?

Haec Occasione repentina tantum potest ad efficiendum
ut spiritus, qui sunt in caliditate cerebri, suos cursus capiant
versus locum in quo est impressio objecti quod miramur, ut
eos omnes grandaeque impellat, et efficiat ut adeo sint occu-
pati in conservanda hac impressione, ut alij nulli in se in-
masculis transeant, aut ullo modo deflectant a primis ve-
stigis, quae sequuntur se in cerebro: unquam sit, ut totum corpus
immobile maneat instar statuae, et non nisi prima quae se
obtulit objecti facies possit observari, neque per con-
sequens acquiri specialior eius cognitio. Quod istud
est quod vulgo dicitur stupere, vel attonitum esse. Estque
stupor excessus admirationis, qui nunquam nisi malus esse
potest.

ARTICULUS LXXIV.

Cui usui inserviant omnes Passiones, et cui noceant.

Facile

127
Facile a. est cognoscere ex his, quae supra dicta fuerunt
utilitatem omnium Passionum in eo seminum consistere, quod
confirmant et per se servare faciunt in anima cogitatio-
nes, quae ei bonum est conservare, et quae alioquin facile
possent obliterari: Prout etiam omne malum quod est
cere possunt in eo servare, quod confirmant et conservant
has cogitationes plus quam expedit, a. alias confirmant
et conservant, quibus immanente bonum non est

ARTICULUS LXXV.

Ad quid specialiter inserviat admiratio?

Haec specialiter de admiratione potest dici, cum ee utile
in eo quod efficit ut figamus et retineamus in memoria
omnia ea quae antea ignoravimus. Nihil enim miramur, mi-
ni quod nobis videtur esse et extra ordinarium. Est mi-
hi quod nobis videtur, nisi quia ignoravimus, aut
etiam quia videtur ab alijs quae scimus: sed ex hac dif-
ferentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem
id quod antea nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro
intellectui, aut nostris sensibus, non ideo tamen illud in nostra
memoria retinemus, nisi Idea quae eius habemus corroborare-
tur in nostro cerebro per aliquam Passionem, a. etiam per
applicationem nostri intellectus, qualem voluntas nostra desiderat
ad attentionem et reflexionem specialem. Et a-
lic Passiones eo facere possunt, ut ea observentur, quae
apparent bona vel mala; sed sola illa a admiramus, quod
rara videntur. Quare

Quare videmus eos, qui nullam inclinationem naturalem
ad hanc passionem ferunt, vulgo valde invidiosos esse.

ARTICULUS LXXVI. *In quo illa nocere possit. Et quomodo eius defectus
possit suppleri, et corrigi excessus.*

Sed sapius evenit ut potius nimis miremur et percellamus
vis debet observari quam vel nulla, vel sine nulla consideranda.
rationem mentis, quam, ut non satis admittimus: Quod sane in
omnino potest auferre, aut pervertere in sua clarioris.

Idcirco dicitur, quod sit, natura est cum aliqua inclinatione ad
hanc passionem, quod sic disponamus, ut acquisitionem scilicet
hanc, debemus tamen moderari tam ex parte quam
in nobis est. Nam facile est sufflere eius defectum
et per reflectionem et attentionem specialem, ad quam
voluntas sua fertur. Potest obligare intellectum nostrum,

cum iudicamus illam, quo se se offert id exigere.
Sed nullum aliud remedium est praeter hanc nimiam
acquisitionem, quam acquirere cognitionem plurimam re-
rum, et se se exercere, in theoria omnium earum, quae ta-
ciores et magis immitata possunt videri.

ARTICULUS LXXVII.
Quod nec stupidiore, nec doctiores in admira-
tione magis ferantur.
Reter dicitur soli debet stupidi non ferantur natu-
raliter in admiratione, non tamen sequitur sapientio-
res in eam procliviores esse: sed idcirco magis com-
munitur.

129
fugit, qui dicitur ingenio suo sine digne non tamen magni-
ficentis se sua emptione sentiant.

ARTICULUS LXXVIII.
Quis excessum posse abire in habitum, ubi eius
correctio negligitur.

Quasi vero hoc dicitur in dicitur usu communi, quia quo plura
occurrunt circa quo committitur, eo magis assuescimus desinere
la militari, et cogitare cetera omnia que postmodum offerri
possunt esse vulgaria; Accidit enim excessus, et efficit ut si-
ad adhibere in sola prima imagine obiectorum quo se se obtule-
ant, nulla ulteriori cognitione eorum comparata. Post se te-
lingit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem
modo in omnibus aliis obiectis quae se se offerunt, si modo si-
aliquantulum nova affateant. Atque id est quod so-
ret dicitur morbum eorum qui eorum curiosi sunt, et qui ingui-
ant in circa ea solum sicut ut mirantur, non autem ea cognoscunt;
nam parvum ita sunt mirationes, ut nulli momenti res
non minus possint eos detinere, quam ille, quod inquit sicut
longe utilior foret.

ARTICULUS LXXIX.
Definitiones amoris et odij.

Amor est commotio animae, producta a nobis spiritu, qui
tam incedit ad se voluntate in quodam obiectis, quae ipsi con-
venientia videntur. Et odium est commotio producta a spiri-
tibus, quo animam ad id incedit, ut velit separari ab ob-
iectis, quae illi offeruntur ut noxia. Dico has com-
motiones productas esse a spiritibus, quo distinguam Amorem et Odium,
quo

qua se Passiones et pendunt a corpore, tam a Ingi eius, qua
a lo sunt anima, ut se ultio inungat cetus, quas existimiet
bonas, et se separet ab eis quas existimiet malas, quam a con-
notionibz illis, quas hoc sola Judicia existant in anima.

ARTICULUS LXXX.

Quid sit, se iungere vel separare voluntate.

Actus vocat Voluntas non hic intelligo Cupiditatem, que
e. specialis Passio, et futur respicit, sed consensum, per quem
nos consideramus ceu iam in eos rei amate, concepto quodam ve-
luti solo, cuius nos non nisi Partem amam ee arbitramur, et ceu
amatum aliquid. Ut e contrario in ois nos consideramus
solos ut totum, semper separatim a re qua aversamus.

ARTICULUS LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem concu-
piscencia et Benevolentia.

Distingunt autem vulgo duas species Amoris: Quam pri-
ma vocatur Amor benevolentia, is est qui imitat ab benevolentia
sem rei quod amamus; Altera vocatur Amor concupiscencia, et
qui efficit, ut ceu amatum Cupiamus. Sed cum videatur hoc
distinctio respicere solum effectus Amoris, non eius essen-
tiam. Nam quam Primum quis se voluntate iungat cui sam
objecto, cuiuscumqz Primum natura fuerit, benevolentia quo-
que potest in illis, et si quoque voluntate adiungat res
quas ipsi condonantes credit: qui unus est ex quibus
Amoris effectus. Et si videtur bonum fore illud et
potest esse, aut ipsi associati alio modo quod vo-
luntate, afficitur: et etiam inter frequentiores Amoris effe-
ctus censeri debet. Thom.

ARTICULUS LXXXII.
Quomodo Passiones valde differentes conveniant
in eo, quod Amoris participes se.

Nec etiam opus est distinguere hoc species Amoris,
quod sunt varia obiecta que possunt amari. Nam, exem-
pli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus potest ad gloriam,
avarus ad opus, ebrius ad vinum, libidinosis ad muliorem
quod vult confermare, vir honestus ad amicum suum, vel suam
familiam, et bonus Pater ad suos filios, inter se multum differant,
tamen in eo quod ex amore participant similes sunt. Sed
quod prior amor non aliter spectat, quod possessione obje-
ctor, ad quo ipse potest Passio, quibus participat amoris p-
obiectis ipsius, sed Cupiditatem quod ambitiosus
yis specialibus Passionibus commixta. Sim e contra-
rio Amor quo potest bonus Pater in suos liberos a se in-
vens sit ut quod ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter
possessione velit, quod iam habet; vel illis iungi archi-
qua iam est; sed eos conferans tanquam alios se ipsos, que-
rit bonum ut suum officiu; quia non ambitiosus cum
cura, ut potest cum concupit, se et illos non totum conspi-
cuisse, cuius melior Partis ipse non sit, sapere non utilita-
tem quo quod, conferent se possessione ut eos servet. Di-
lectio qua honesti vir sequuntur suos amicos enim est
naturalis, etsi raro eius sem proprietatis. Et quod quod
sua amata prout multum illius participat, sed
etiam aliquantulum alterius.

Thom.

ARTICULUS LXXXIII.
De differentia quae est inter simplicem Benevolentiam
Amicitiam et Devotionem.

Potes, meo iudicio, meliori cum ratione distingui. Amor, se-
cum sum estimationem in qua sit res amata, ipsiusmet ami-
tis respectu. Nam cum minoris sit a quosiam obiectum ami-
ris se ipso, simplex est Propensio vel Benevolentia, cum a-
mans illud quod ac se existimat, id vocatur Amicitia; et
maioris facit, illa Passio potest nominari Devotio. Ita
Potes amari flos, avis, equus; verum nisi meus plane
va fuerit, Amicitia nemo nisi erga homines fieri potest
qui a se sunt obiecta huius Institoris, ut nemo ita imperfo-
ctus est, quin cum ipso perfectissime amicitia nectat vin-
citi nequeat alio, qui putaverit, se ab ipso amari, et ami-
citi esse nobile et generosa habuerit; iuxta id quod ex-
plicabitur in primis in Art. 154. et 156. Quod acti-
vet devotionem, ipsius principale obiectum Procul dubio
est supremum Numen, erga quod non Potes esse devo-
tus, qui illud ut oportet cognoverit. Sed Potes quoque
Devotio fieri in Principem, in Patriam, in civitatem ubi ha-
bitat, imo in privatum quempiam, quem quis pluris quam se ipse
putat. Differentia autem quae est inter has tres species
Amoris affaret seipsum ex eorum effectibus. Cum enim in singulis
amans se consideret, ut puerum et unum rem amate, se
pro paratis est deserere minimam partem totius
quod cum illa consistit, ad conservanda aliter.

Unde sic ut in simplici Benevolentia semper amans se ipsum
operat rei amate, sed contrarium in devotione a seo semper se
proferat rem amate, ut pro metuat motu eius conservando se
sua. Cuius saepe visa fuerunt exempla in iis qui se se ultro ex-
posuerunt morti certe pro defensione sui Principis aut suo si-
vilitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus se spe-
cialim devoverant.

ARTICULUS LXXXIV.
Non tot esse Odii species quod Amoris.

Accedat quamvis Odium si recte opponatur Amori, tamen non
distinguitur in tot species, eo quod non ita observatur differen-
tia quae est inter mala a quibus voluntate separamur, quae
ea quae inter bona quibus iungimur.

ARTICULUS LXXXV.
De Complacencia et Honore.

Vnicam tantum distinctionem notatu dignam reperio, quae sit
Par in utroque. Consistit autem in eo, quod obiecta sunt Amo-
ris, quam Odij possunt representari anime per sensus exter-
naos, aut per internos, et propria sua rationem. Nam Vulgo
vocamus bonum aut malum, quod sensus nostri interni, aut ratio
cum conveniens nobis esse indicat, vel contrarium nosse natu-
rae; sed vocamus Pulchrum aut deformem, quod ita nobis re-
praesentatur per sensus externos, quae per Visum,
qui solum haec in se habet ceteris. Unde videntur duas spe-
cies Amoris, is nesci qui fit in res bonas, et is qui fit
in Pulchras, cui nomen Complacencia cari potest, et

cum alio confundatur, vel etiam cum cupiditate, cui nomen Amoris saepe tribuitur. Et inde magis dicitur esse duo genera Odii; quorum alterum refertur ad mala; alter ad deformia: Et hoc distinctionis loco potest appellari Horror, aut Aversio. Verum hic in primis notandum, has Passiones complacentiae et Horroris solere Violentiores esse ceteris speciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per sensus, et magis afficit quam quod illi representatur a ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut haec ex omnibus Passionibus magis fallant, et diligentius cavenda sint.

ARTICULUS LXXXVI.

Definitio cupiditatis.

Passio cupiditatis est agitatio animae producta a spiritibus, per quam disponitur ad volendum in futurum res quas sibi representat convenientes. Ita non solum appetit praesentia boni absentis, sed etiam conservatio praesentis: Quia imo absentia mali, tam ejus quod iam habet, quam illius quod exspectat posse in futurum committere.

ARTICULUS LXXXVII.

Cupiditatem esse Passionem, quae non habet contrariam.

Sciō Equidem, vulgo in Scholis offendi Passionem, quae tenet sit in bonum, et quae sola nominatur cupiditas, vel Desiderium, et quae tenet sit ad fugam mali, quae vocatur Aversio. Sed cum nulli sit bonum cuius privatio malum non sit, nec ullum malum, cui privatio sit bonum, cuius privatio non sit bonum; et cum quod sit possibile consistere, cuius privatio non sit bonum; et cum quod tenet sit, exempli gratia, diluvas, necessario fugiatur pauperes, et fugiatur.

935
ad fugiendum morbos, quod dicitur sanitas, et sic de alijs. mihi videtur, eandem semper esse motum, qui simul fert ad prosecutionem boni et ad fugam mali quod ipsi contrarium est. Observo solummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cum tendit ad aliquod bonum, committitur Amor, tunc Spes et Laetitia: Sed cum eadem cupiditas intendit fugam mali huius bono contrarii, illam committitur Odium, Merus et Tristitia; unde fit ut eadem nobis contrariam esse iudicemus. Sed si consideretur cum aequaliter referatur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quod dicitur, et ad malum oppositum ut illud videtur, evidenter apparere poterit unam esse Passionem quae praesentat utrumque.

ARTICULUS LXXXVIII.

Quae sint ejus diversae species.

Præstaret potius distinguere Cupiditatem in tot diversas species, quot varia sunt objecta quae quærentur. Nam exempli gratia Curiositas, quae nihil aliud est quam cupiditas cognoscendi, differt multum a cupiditate gloriae, et haec a vindicta appetitu, et sic de alijs. Sed sufficit hic scire, tot illius esse species, quot sunt Amoris aut Odii; et notari digniores ac validiores eas esse quae nascuntur ex Complacentia et Horrore.

ARTICULUS LXXXIX.

Qualis sit Cupiditas quae ex Horrore nascitur.

Et si autem una tantum sit cupiditas quae tendit ad prosecutionem boni, et fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quae nascitur ex Complacentia, minus differt ab illa quae oritur ex Horrore. Nam haec Complacentia et hic Horror, quae revera contraria sunt, non sunt illud bonum et malum quae praesentat sunt his cupiditatibus, sed solummodo duae commotiones animae, quae cum disponunt ad quaerendum duas res valde differentes. Scilicet Horror a natura institutus est ad representandam animae mortem subitam et inopinabilem; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus alijs tremuli, aut umbra nostra Horrorem inexcitaret, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, ac si quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subito agitationem, quae efficit ut anima explicet omnes vires ad vitandam eam praesentem perniciem: haec species est cupiditas quae vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICULUS XC.

Qualis sit illa quae nascitur ex Complacentia.

Contra Complacentia est specialiter instituta a Natura ad representandam fructualem

fruitionem eius quod arripit, ut summum bonorum quod ad hominem pertinet quod efficit ea fructio emere cupiatur. Verum est dari varias Complacentias, nec cupiditates omnes quae ex illis nascuntur esse aequaliter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos solummodo ad eos inveniendos incitat, et fructuum vel eos comedendos; sed praecipua est quae provenit a perfectionibus quae quis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum se ipsum; nam cum discrimine ferus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, eadem etiam collocavit impressiones in cerebro, quae faciunt ut certa quadam deate, et in to quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, et eum non nisi mediam partem constituentes unius totius, cuius persona alterius sexus debeat esse altera pars, ita ut acquisitio huius mediae partis confusi representetur a Natura ut maximum omnium quod ergo excogitari possunt bonorum. et quamvis conspiciantur plures aliae personae illius alterius sexus; non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore quia natura non facit imaginari, plus una media parte opus esse; sed ubi observatur quid in una, quod magis arripit quam quod deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quarendum bonum illud quod ipsi representat ut maximum quod frui possit. Et haec inclinatio aut haec cupiditas quae sic nascitur ex Complacentia, nominatim Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipse Affectus Amoris, qui supra fuit scriptus: habet etiam insolentiores effectus; et ipse est qui suppeditat praecipuam naturam Tabalonibus et Poetis.

ART. XCI.

De finitio Lætitia

Lætitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio boni quod impressiones cerebri ei representant ut suum. Dico, in hac commotione consistere possessionem boni nam revera anima nullum aliud fructum percipit omnium bonorum quod possidet, et nullam ex illis capit Lætitiam, dum potest quod illis non magis fruatur quam si non possideret. Adde etiam, esse bonum quod impressiones cerebri ipsi representant ut suum: ne confundatur haec Lætitia quae passiva est, cum Lætitia pure intellectiva, quae animam subit per solam actionem animæ, et quam possumus dicere esse eandem commotionem excitatam in illa a seipso ipsa, in qua consistit boni quod intellectus ipsi ut suum representat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri quin haec Lætitia intellectualis eam comitem habeat quod est Lætitia sensiva. Nam quam primum intellectus nosse observat nos possidere aliquid bonum, et si illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino generabile non

inabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impressionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat Lætitia affectum.

ART. XCII

Definitio Tristitia

Tristitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas quae obvenit cum malo aut defectu quem impressiones cerebri ipsi representant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quae non est Affectus, sed cum semper feri sibi adjunctum habet.

ART. XCIII

Quae sint causa harum duarum Passionum.

Utrum autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quae Passio est, eorum causa satis evidens est. Quia constat ex definitionibus earum, Lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni, et Tristitiam ex opinione adhesionis alicujus mali vel defectus. Sed saepe evenit ut quis vel lacum vel visum se sentiat, et si eam distinet nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ; quandoque quod non nisi ad corpus pertineat, et quandoque etiam quod nec spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua forma, cuius impressio in cerebro cum boni vel mali impressione juncta est.

ART. XCIV

Quomodo hi affectus excitentur a bonis et malis quae nil nisi corpus spectant, et in quo consistat Tristitia et dolor.

Utrum cum plenâ fruimur Sanitate, et cum eorum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quae a nullo intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habeat, quamvis nesciamus id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo probe distinguitur Lætitia, et dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Atamen tunc tempore differant, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, et titillationes excitari quae displicent. Verum causa, propter quam ut plurimum Lætitia ex titillatione sequitur, est, quod omnis dura titillatio, aut jucunda sensatio, consistit in eo quod objecta sensuum excitant aliquem motum in nervis, qui possit ipsis nocere, nisi satis virtutum haberent ad resistendum illi, aut nisi convenienter bene dispositum esset quod efficit in cerebro impressionem, quae cum insidiosa sit a Natura ad resistendam hanc bonam dispositionem et robur, eam animæ exhibet, ut bonum quod ad ipsam pertinet, quatenus cum corpore juncta est, et ut in ea excitat Lætitiam. Eadem fere ratio est de Odiis, quae quam naturaliter volupe est sentire se commoveri ad omnes species Passionum, imo ad Tristitiam et Odium, quando non aliunde orti sunt illi Affectus, quam a variis eventibus qui in nobis exhibentur, aut ab alijs similibus Subjectis, quae cum nobis nullo modo nocere possint,

videntur

videtur anillare nosram animam, eam tangendo. Ideo vero dolor ordinario producit Tristitiam, quod sensus qui dolor dicitur, oriatur semper ab aliqua actione tam violenta ut laedat nervos; adeo ut, cum a Natura institutus sit ad significandum animam datum quod patitur corpus per hanc actionem, et eius imbecillitatem, in eo quod resistere illi quod non poterit, ipsi representet utrumque eum mala sibi semper ingrata, nisi cum ea producant bona quod plures faciunt.

ART. XCV

Quomodo etiam possint excitari a bonis et malis quae anima non observat, etiam si ad ipsam pertineant, ut voluptas, quod oritur ex eo quod quis se in periculum coniecit, aut mali praesentis meminere.

Qui voluptas quam saepe capiunt juvenes difficulta quaedam aggrediendo, et se in multis periculis obiciendo, etsi nullam inde vel utilitatem vel gloriam sperent, oriuntur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur sit difficilis. Id enim fuit impressio in eodem cerebro. Quae juncta illi quam formare possent, si cogitarent bonum esse se sentire satis animosus, satis felices, satis industrius aut satis fortes ad talia pericula ad eunda, in causa est in illis delectentur. Et voluptas quae fruuntur senes, cum recordantur malorum quae passi sunt, inde procedit, quod sibi representent bonum aliquid esse, per cuius nihilominus in illis subsistere.

ART. XCVI

Quinque sunt motus sanguinis et spirituum qui produciunt quinque quae praecedentes Passiones.

Quinque Passiones quas capi hic explicare, adeo vel juncta sunt vel opposita sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis separatim disserere, prout de Admiracione seorsim tractatum fuit. Earum vero causa non est ut in miracionis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, et in omnibus alijs partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, et deinde spirituum. Etsi enim omnes vena deducant sanguinem quem continent a se, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eo majori cum vi propellatur reliquarum; et accidit etiam ut omnia per quae cor subit, aut per quae ex illis egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quam alias.

ART. XCVII

Præcipua experimenta quae inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

Considerando autem varios motus quos experientia praebeat in nostro corpore cum anima nostra varijs Passionibus agitatur, observo, in Amore eam solam

id est

id est eam cum non comitatur quaedam vehementis Leticia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsus aequalem esse, et intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, et concoctionem ciborum promptam fieri in stomacho, adeo ut huiusmodi affectus sit utilis valetudini.

ART. XCVIII. In Odio.

Contra observo, in Odio pulsus esse inequalem et debilem, et saepe frequentioris ac vermiculantiorem; sentiri frigora mixta nescio quo calore asperso et pungente in pectore; stomachum cessare ab officio, et prolixem esse ad nauseam et vomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos et convertendos in prava humores.

ART. XCIX. In Leticia.

In Leticia pulsus esse aequalem et solito frequentioris, nec tamen aequi incensum et fortem ut in Amore, et sentiri calorem gratum, qui non solum in pectore est, sed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum sanguine qui eo affluere copiose fertur; et interea postquam quandoque appetitum esse, qui digestio minus bene procedit quam alias.

ART. XC. In Tristitia.

In Tristitia pulsus esse debilem et lentum, et quasi vincula sentiri circa cor quae illud coarctant, ac simas quae illud congelant, et suam communicant frigiditatem reliquis corporis; et nihilominus quandoque vigere appetitum, et sentiri stomachum cessare ab officio, modo nihil odii cum Tristitia mixtum sit.

ART. CI. In Cupiditate.

Denique observo hoc speciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Passio, et suppeditet cerebro plures spiritus, qui inde transeuntes in musculos, omnes sensus reddunt subtiliores, et omnes partes corporis mobiliiores.

ART. CII

Motus sanguinis et spirituum in Amore. Haec observationes ac plures aliae, quas scribere prolixum foret, occasionem mihi dederunt iudicandi, quod cum intellectus sibi representat aliquod objectum amoris, impressio quam haec cogitatio facit in cerebro, deducat spiritus animae per nervos sextae conjugationis ad musculos qui circa intestina et stomachum sunt, modo convenienti ad efficiendum ut succus ciborum qui convertitur in sanguinem, transeat celerissime ad cor, nec subsistat in jecore, et eo propulsus majori vi, quam qui est in alijs corporis partibus, illud ingrediatur copiosus, ibique erigatur fortis.

videntur anillare nostram animam, eam tangendo. Ideo vero dolor ordinarius producit Tristitiam, quod sensus qui dolor dicitur, oriatur semper ab aliqua actione tum violentia ut laedat nervos; adeo ut, cum a Natura institutus sit ad significandum animal ducum quod patitur corpus per hanc actionem, et eius imbecillitatem, in eo quod resistere illi quod non poterit, ipsi representet utrumque eam mala sibi semper ingrata, nisi cum ea producant bona quae plura facit.

ART. XCV

Quomodo etiam possit excitari a bonis et malis quae anima non observat, etiamsi ad ipsam pertineant, ut voluptas, quae oritur ex eo quod quis se in periculum coniecit, aut mali praeteriti meminerit.

Qui voluptas quam saepe capiunt juvenes difficilius quaedam aggrediendo, et se in extremis periculis objiciendo, etsi nullam inde vel utilitatem vel gloriam sperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur sit difficilis. Ad enim sunt impressiones in eodem cerebro. Quae junctura illi quam formare possent, si cogitarent bonum esse se sentire satis animosus, satis felices, satis industrios aut satis fortes ad talia pericula ad eunda, in causa est in illis delectentur. Et voluptas quae fruuntur senes, cum recordantur malorum quae passi sunt, inde procedit, quod sibi representent bonum aliquid esse, potuisse nihilominus in illis subsistere.

ART. XCVI

Quinam sit motus sanguinis et spirituum qui producant quinque praecedentes Passiones.

Quinque Passiones quas capi hic explicare, adeo vel junctura sunt vel opposita sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis singillatim disserere prout de Admiracione seorsim tractatum fuit. Earum vero causa non est ut Admiracionis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, et in omnibus alijs partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, et deinde spirituum. Etsi enim omnes vena deducant sanguinem quem continent a deo venient tamen aliquando ut quarundam sanguis eo majori cum in propellatur quae reliquarum; et audivit etiam ut omnia per quae cor subit, aut per quae ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quam alias.

ART. XCVII

Principia experimenta quae inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

Considerando autem varios motus quos experientia praebeat in nostro corpore, etiam anima nostra varijs Passionibus agitatur, observo, in Amore cum solus est

id est

id est cum non comitatur quaedam vehementis Laetitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsus aequalem esse, et intensiorem robustioraque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, et concoctionem ciborum promptam fieri in stomacho, adeo ut huiusmodi affectus sit utilis valetudini.

ART. XCVIII. In Odio.

Contra observo, in Odio pulsus esse inequalem et debilem, et saepe frequentiorem ac vermiculantem; sentiri frigora mixta nescio quo calore asperso et pungente in pectore, stomachum cessare ab officio, et proclivem esse ad nauseam et eromendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos et convertendos in pravos humores.

ART. XCIX. In Laetitia.

In Laetitia pulsus esse aequalem et solito frequentiorem, nec tamen aequum incensum ac fortem ut in Amore, et sentiri calorem gratum, qui non solum in pectore est, sed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum sanguine qui eo affluere copiose videtur; et interea praestantur quandoque appetitum esse, qui digestio minus bene procedit quam alias.

ART. XC. In Tristitia.

In Tristitia pulsus esse debilem et lentum, et quasi vincula sentiri circa cor quae illud coarctant, ac siniss quae illud congelant, et suam communicant frigiditatem reliquo corpori; et nihilominus quandoque videri appetitum, et sentiri stomachum non cessare ab officio, modo nihil odii cum Tristitia mixtum sit.

ART. CI. In Cupiditate.

Denique observo hoc speciale in Cupiditate, quod agitat cor violentius quam ulla alia Passio, et suppeditet cerebro plures spiritus, qui inde transcurrentes in musculos, omnes sensus redeunt subtiliores, et omnes partes corporis mobiliores.

ART. CII.

Motus sanguinis et spirituum in Amore. Haec observationes ac plures aliae, quos sustinere probabilis foret, occasionem mihi dederunt iudicandi, quod cum intellectus sibi representat aliquod obiectum Amoris, impressio quam haec cogitatio facit in cerebro, deducat spiritus animales per nervos sexta conjugationis ad musculos qui circa intestina et stomachum sunt, modo convenienti ad efficiendum ut succus ciborum qui convertitur in novum sanguinem, transeat caeterum ad cor, nec subsistat in jecore, et eo propulsus majori vi, quam qui est in alijs corporis partibus, illud ingredatur copiosus, ibique eraret forti-

te fortiore calorem, quia crassior est eo qui iam saepius rarefactus fuit circulando
cor: Unde fit ut mittat quoque ad cerebrum spiritus quorum partes crassiores ac agitato-
res solito sunt: et hi spiritus corroborantes impressionem quam fecit prima cogitatio obje-
cti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione, atque in eo consistit Affectus
Amoris.

ART. CIII. In Odio

Contra in Odio, prima cogitatio objecti quod aversamus, ita deducit spiritus qui sunt in
cerebro ad musculos stomachi et intestinorum, ut impediatur ne succus ciborum secum san-
guine miscetur, coarctando omnia vascula per quae solet eo fluere; et ita quoque deducit
eos ad parvas nervos lienis et infime partis jecoris ubi est receptaculum bilis ut partes
sanguinis qui versas illam regionem sunt rejecti, inde exeant et fluant, cum illo qui
est in raris vena cava, ad cor: quod efficit multum in aequalitatis in eius calore; quia
sanguis qui ex liene venit non nisi agere calefit et rarefit; et e contrario is qui venit
ex parte inferiore jecoris, ubi semper fel est, ardet et se dilatat atque inflat. Quocirca spiri-
tus qui adveniunt cerebrum, habent quoque partes valde inaequales, et motus valde extror-
dinarios. Unde fit ut ibi corroborent Ideas Odii, quas jam impressas reperiunt,
et disponant animam ad cogitationes plenas aversitatis et amaroris.

ART. CIV. In Lætitia

In Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Jecoris, Stomachi, aut Intestinorum, quod
qui sunt in reliquo corpore, et specialiter ille qui circa orificium cordis est, qui ea
aperiens et dilatans, facilitatem suppeditat sanguini quem alij nervi ex venis pro-
pellunt ad cor, illud subeundi et ex illo egrediendi majori copia solito. Et quia
sanguis qui tum cor subit jam saepius illud pertransiit, veniendo ex alteris in ve-
nas, ideo se facile dilatat, et producit spiritus, quorum partes cum sint valde æqui-
les et subiles, aptæ sunt formandis et firmandis impressionibus cerebri, quod dant
animæ cogitationes lætæ et tranquillæ.

ART. CV. In Tristitia

Contra in Tristitia orificium cordis valde contrahuntur per nervulum quo cir-
cumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitur. Quod efficit ut ex eo pa-
rum admodum cor adeat, et incertum videtur per quas succus ciborum fluit et stoma-
chi et ex intestinis ad jecur, aperta manent, unde appetitus manet imminutus, nisi
cum Odium, quod saepe Tristitia junctum est, eas claudat.

ART. CVI. In Cupiditate

Denique

Denique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquid
bonum, aut fugiendi aliquid malum, transmittat celerrime spiritus cerebri ad omnes
partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eo requisitis, et specialiter ad
cor, et partes quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quo ejus majorem solito copiam
resipiendo, emittat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad confir-
mandam et confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quam ad transeundum
inde in omnia organa sensuum, et omnes musculos qui possunt adhiberi ad obtinendum
quod desideratur.

ART. CVII

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

Deducuntur autem rationes horum omnium ex ijs quæ superius dicta sunt, nempe da-
ri talem nexum inter animam et corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem
corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat quin alia se pariter
exhibeat. Ut videmus in ijs qui æni pharmacum aliquid hauserunt magna cum
aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem ferè aversione,
saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aver-
sione, haberi solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videtur
enim mihi, primas Passiones quas anima noscitur sensu, cum corpore nostro corpori junxi,
inde ortas esse, quod aliquando vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum
solito convenientius conservando ibi calori qui principium est vite: quod in causa erat
ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est illud amare; et simul spiri-
tus fluebant ex cerebro ad musculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex
quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Ista vero par-
tes erant stomachus et intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur et
pulmo, quem muscoli diaphragmatis premere possunt. Ideo huiusmodi motus spirituum
semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

ART. CVIII. In Odio

Aliquando e contrario veniebat quidam peregrinus succus ad cor, qui nec erat
aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut spi-
ritus ascendentes ex corde ad cerebrum existerent in Anima affectum Odii. Et simul
etiam hi spiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant repellere hunc cum
dem succum ad intestina, et ad stomachum, aut etiam aliquando cogere stomachum et
intestina ad repellendum hunc succum. Unde fit ut spiritus illi qui ad cerebrum
ascendunt, non possint ad cerebrum perire, sed ad cor redeant, et ibi
poterant repellere hunc succum.

evomere. Unde fit ut iidem motus soleant comitari. Affectum odii. Et videtur
est ad oculum, dari in iecore plurimas venas aut canales satis largos, per quos
succus ciborum transferre potest ex vena porta in venam cavam, et inde in
cor. nullatenus immorando in iecore; sed et dari quoque infinitas alias minores
in quibus subsistere potest, et quae semper continent aliquod residuum sanguinis, ut
etiam lien, qui sanguis cum crassior sit eo qui in aliis corporis partibus est,
potest commodius cedere in alimentum ignis qui in corde est, quando stomachus
et intestina illud non suppediant. ^{suppediant} ^{quod in corde est quod}

illud **ART. CIX. In Lætitia.**
Contingit quoque aliquando sub initium nostrae vitae, ut sanguis contentus in
venis esset alimentum satis conveniens ad conservandum cordis calorem, et tali
quantitate dum ibi contineri, ut in calor aliunde alimentum suum accipere opus
non haberet: Quod excitavit in Anima affectum Lætitiae et efficit simul ut officia
o cordis sese solvo magis aperirent, et ut spiritus aliunde fluerent ex cerebro, o
solum in nervis qui inserviunt agendis his officiis, sed etiam in genere in omni
aliis qui propellunt sanguinem venarum ad cor, et impediunt ne eo relictus veniat
ex iecore, liene, intestinis et stomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ART. CX. In Tristitia.
Aliquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento, atque id est
quod primam Anima Tristitiam sentiendam præbere potuit, saltem eam quae ^{non} iuncta
fuit Odio. Id ipsum etiam efficit ut officia cordis sese contraxerint, quia par-
tem sanguinis recipiant, et ut pars magna huius sanguinis venerit ex liene,
quod est in stomacho ultima cella ex qua cordi suppeditari potest, cum aliunde non
satis copiose illuc commeat. Idem motus spirituum et nervorum qui inservi-
unt ita contrahendis officiis cordis, et ad eo deducendum sanguinem lienis
comitantur semper Tristitiam.

ART. CXI. In Cupiditate.
Tandem primae Cupiditatis quae animam potuerunt subire; cum re-
cens iuncta est corpori, fieri recipiendi res sibi convenientes, et repe-
lendi noxias. In hunc autem finem spiritus ceperunt exinde movere oculos
musculos, et omnia organa sensus, omnibus modis quibus movere
possunt. Quod in causa est ut nunc, cum anima aliquando cupit,
totum cor

143
totum corpus fiat agilius et magis dispositum ad se movendum,
quam alias solet: Et cum accidit in superius, corpus sic dispo-
situm esse, id repperit animae cupiditates validiores et ferventiores.

ART. CXII. Quae sint signa externa harum Passionum.
Quod hic posui, satis aperit causam dif-
ferentiarum vultus, et quid aliarum proprietatum quas supra videri dicitur
his Passionibus, ut o si opus ultra immorari in illis magis
explicandis. sed quia solus observari in singulis quod obser-
vari potest, ubi unaquodque illarum sola est, et inferri cognoscere
his notibus sanguinis et spirituum qui eas prosequuntur, suffici-
at adhuc ut sic de plurimis signis externis, quae eas comitari
solerit, et quae melius observantur ad plures simul et mixta, ubi
vulgo obtinet, quae ad separatam sunt. Praecipua sunt signa
sunt actiones oculorum, et vultus, mutationes coloris, tremores, la-
grymae, leprothymia, et gemitus, suspiria.

ART. CXIII. De actionibus oculorum et vultus.
Nulla est Passio quae o specialis quaedam actio oculorum
in se habet. Et hoc tam patet in quibusdam, ut etiam gemitus, et leprothymia
sunt propriae ex oculis sui huius observare, num in se viatus sit
nec ne. Verum et si percipiamus facile has oculorum actiones,
et sciamus quid significent, non ideo facile est eas describere, quia
unaquodque composita est ex plurimis mutationibus quae accidunt
motui et figurae oculi, quae adeo particulae et partes sunt ut
eadem unaquodque separatim describere non possit, et si in quod re-
sultat ex earum conjunctione observare sit facillimum. Idem se-
re sic potest de actionibus vultus, quae Passiones quoque com-
itantur, et si enim majores sunt oculorum actionibus, et ipse
tamen est eas distingere. Et tam patet differunt, ut dicitur
homines qui ludum spectant vultum cum gaudent ac alij cum timore

dent. Verum est aliquas esse satis notabiles, ut sunt rugae frontis
in Ira, certi quidam motus, nasi & labiorum in Indignatione &
Irisione; sed non videtur esse tam naturales quam voluntariae. Et
in genere omnes actiones tum sulcus tum oculorum possunt ab anima muta-
ri, cum volens occultare suam passionem, sibi fortiter imaginatur con-
trarium, ita ut possint equi adhiberi ad simulandos affectus,
ac ad illos delectandos.

ART. XIV. De mutationibus coloris.
Non ita facile potest imperari Embescencia aut Pallor, cum que-
dam Passio disponit ad alterutrum; quia haec mutationes non pendunt
a nervis et musculis, ut praecedentes, sed procedunt magis recta &
immediate a corde, quod pars Passionum dicitur potest, quatenus prepa-
rat sanguinem & spiritus ad eas ponendas. Certum autem est colorem
sulcus non nisi ex sanguine venise, qui continuo fluit ex corde per
arterias in omnes Venas, & ex omnibus Venis in cor, plus minuste fan-
ciem colorat, prout plus vel minus replet partes Venas quae se
versus superficiem ipsius.

ART. XV. Quomodo Laetitia inducat ruborem.
Ita Laetitia reddet colorem magis rubeum & conspurcatum, quia aperi-
ens cordis catenactas efficit ut sanguis citius fluat in omnes Ve-
nas, & calidior subtiliorque factus inflet in ceteris omnes Vultus partes,
quo facies serener & laetior redditur.

ART. XVI. Quomodo Tristitia pallescere faciat.
Tristitia contra contrahendo orificia cordis efficit ut sanguis fluat
at lentius in Venas, & frigidior & crassior factus minus loci debeat
occupare, ita ut se se recipiens ad latiores quae sunt coram Proximio-
res, deferat magis remotas, quae visibiliores aut sunt in Vultu, ea
ratione apparet pallidus et emaciatius, praecipue aut Tristitia magna
est, aut cum subito advenit, ut in consternatione videmus, cuius in-
venatus adventus auget actionem quae cor contrahit.

ART. XVII. Quomodo Tristes saepe rubescunt.
Saepe est ut tristes non pallescant: sed contra rubescunt.
Quod

145
Quod tribui debet alijs Affectibus qui se Tristitia iungunt, nimirum
Amori, aut Cupiditate, & quandoque etiam Odio. Nam haec Passiones cale-
facientes aut agitantur sanguinem qui venit ex jecore, intestinis alijsque
partibus interioribus, cum propellunt ad cor, & inde per magnam arte-
riam ad Venas facili, Tristitia, quae contrahit ab omni parte orifi-
cia cordis, id recipit quod infertur, nisi ad profundissima est: sed
quantumvis sit duntaxat mediocri, ea impedit facile ne sanguis
qui ita ad Venas vultus descendat, descendat versus cor, dum Au-
mor, Cupiditas, aut Odium eo alio ex partibus interioribus impellunt.
Siquis hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddat.
Imo rubicundiorum quae in Laetitia, quia color sanguinis eo magis
apparet quominus celeriter fluit, & quonia in supra maiori copia con-
gregari sic potest in Venis faciei, quae ad orificia cordis & magis a-
perita. Ad Patet in Furor, qui componit partem ex sui ipsius amore
& desiderio urgente utandi presentis in famam; qua ratione apponit
sanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem
em; partim ex meliori Tristitia, quae impedit ne idem ille sanguis ad cor
redeat. Idem apparet etiam originatio cum ploratu; nam, ut postea
dicam, amor iunctus Tristitiae producit lacrymarum maximam par-
tem. Et idem apparet in Ira, in qua saepe subita vindicta Cupido
miscet Amori, Odio, & Tristitiae.

ART. XVIII. De Tremoribus.
Tremores duas diversas causas habent. Quaedam altera est, quod ali-
quando nimis pauci spiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera
quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda ostiola mu-
sculorum; quae iuxta id quod dicitur in articulo XI. debent esse clausa, ut
occluderent motus membrorum. Prima causa apparet in Tristitia &
in Metu, ut etiam ad frigus horem inquit. Nam haec Passiones
aque ac frigus aëris, sic possunt condensare sanguinem, ut cerebro non
suppediet sal spirituum quos inde in nervos immittere queat. Al-
tera causa apparet saepe in iis qui aliquis feride cupiunt, aut ex-
tra valde etuant, ut in illis qui ebrj sunt. Nam de quae Pas-
siones aque ac vinum aliquando tot spiritus ad cerebrum mittunt,
ut inde

ut inde ordine non possint deduci in musculos

ART. XIX. De Langvore

Langvor est dispositio ad relaxationem & cessationem vis motus, que sentitur in omnibus membris. Præterit sicut humor ex eo quod non sicut multi spiritus nervos ingrediuntur, sed modo crasso, nam causa præmotus est, quod o satis sit spiritus in cerebro ad præcedendum determinatum, quos glans cum eos propellit ad aliquem musculum, ac langvor præterit ex eo, quos glans eos non determinat ad inflatum potius in hoc causa sentitur quod in illos.

ARTICULUS XX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate

Passio autem que constantius progreditur hinc effectus est Amor, junctus cupiditati, cuius acquisitio o concipitur ut possibilis in præteriti, ut adhibeat oes spiritus qui sunt in cerebro, ad ejus imaginem sibi representandam, & existat oes motus glans qui non inserunt hinc effectus de objecto, quod de cupiditate, proprietatem que ei attribuitur, reddendū totū corpus mobilius, ipsi o continere nisi ad desideratū objectū tale concipitur ut illo ipso tempore possit aliquid fieri, quod si acquiritur inferat. Nam si e contrahit concipiat, impossibile hinc e quicquid fieri quod eo conferat, ois agitatio cupit hinc manet in cerebro, nullo modo transiens in nervos, & fluitus occupata in confirmanda idea objecti desiderati, respiciunt corpus langvorem relinquit.

ARTICULUS XXI.

Eum posse etiam proficisci ab alijs Passionibus.

Verum quod e, Odium, Tristitia ac ipsa nec lætitia etiam posse aliquem langvorem inducere, cum admodum violente e, quia occupant spiritus animæ in consideratione sibi objecti, præsertim ubi rei ab eis cupiditas, cui acquiritur e nihil contribuit nihil potest in præsentia

præsentia illis adiungit. Sed quoniam magis attrahit ad ea objecta que quisque sibi voluntate coniungit, quod ad illa que a se separant aut ulla alia, nec langvor pendet ex inopinato occursu, sed eger aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quod in alijs omnibus Affectionibus.

ART. XXII. De Lipothymia.

Lipothymia sive animi deliquium o multum distat a morte: motum enim ad ignis qui in corde e plane extinguatur, sed in lipothymia incipimus eadē suffocari ut adhuc aliquid respiciat calor is maneat quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectiones corporis que efficere possunt ut ita in lipothymiam incidat. Verum inter Passiones observat non nisi lætitia extrema id posse. Modus vero quo credo eadē hinc effectus produci, est, quod aperiens extrordinarie orificia cordis, sanguis venat illud subit tanto impetu & ea quantitate ut ibi o possit rarefieri sat cito a calore, ad remanendas pelliculas sive valvulas que claudunt orificia hanc venam, qua rase suffocat ignem, quod observare solet eadē modo subit nisi ad mensuram.

ARTICULUS XXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur?

Videtur quidem magna Tristitia, que ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere, tamen o observamus id accidere, aut si accidat raro, simul est: cuius rei hanc credo e rationem, quod non possit tam parum sanguinis in e cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

ART. XXIV. De Risu.

Risus consistit in eo quod sanguis qui venit ex calthe dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito Pulmones & iteratis

libris

Vicibus, efficiat ut aer qualem continent cogatur exire cum impetu per arteriam, in qua formalis vox articulata & sonora; & tunc pulmones se se inflando, quam hic aer exlundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quia raris movent musculos Vultus qui aliquam cum illis connectionem habent. Atque haec sola Vultus actio, cum illa voce articulata & sonora, Risus nuncupatur.

ARTICULUS XXV

Cur non comitetur maximas Letitias.

Et si autem Risus videatur unum ex praecipuis signis Letitiae, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocri, et aliquid sabulrit ad admirationis vel odij admixtum. Nam ex experientia constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat ut in caudimos protumpatur, imo neque tam facile eo tunc inhiatit prosumus ab aliqua alia causa, quod ubi tristis sumus; Cujus rei ratio est, quod in maximis letitijs pulmo adeo semper plenus sit sanguine ut amplius per vices intratas inflari nequeat.

ART. XXVI. Quae sint eius praecipuae causae

Commissi autem duas observare possunt causas quae ita subito inflent pulmonem. Prima est inopinatus occurus admirationis, qui junctus letitiae tam cito aperire potest ostia cordis, ut magna copia sanguinis ingre- diens simul ejus dextro latere per venam cavaem ibi rarefiat, & transiens inde per venam arterialem inflet pulmonem. Altera est commixtio cujusdam liquoris quae auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidorem partem illius qui ex liene venit; quae pars sanguinis ubi ad cor impulsus fuerit ab aliqua leti- in commotione odij, quam juvat inopinatus admirationis occurus, et se se in eo miscerit cum sanguine qui venit ex alijs corporis partibus, quem letitia abunde introducit, potest efficiere ut ille sanguis ibi dilata- retur multo magis solito. Eodem modo quo videmus multos alios liquoris igni impositos inflari subito, cum vase in quo sunt parva aceti in- fundit. Nam fluidior pars sanguinis, qui ex liene venit, natura similis est aceto. Experientia quoque nobis ostendit, in multis occasionibus, quae possunt provenire hunc risum solutum qui ex pulmone venit, semper sub-

aliqua

149
aliquam leviolem causam odij, aut saltem admirationis. Ac illi quorum liene non admodum sanus est, obnoxij sunt o solido majori tristitia quae caeteri, sed etiam per os. Ita in ventalla majori Letitia & Risu: quoniam liene emittit duplicem sanguinem ad cor, unum valde crassum & densum, qui procreat tristitia, alter valde fluidum & subtilem qui letitia excreat. Et sepe post multum risum naturaliter prodeunt ad tristitia, quia ad fluidior pars sanguinis ex liene exhausta est, altera crassior eam vasus cor subsequitur.

ARTICULUS XXVII

Quae sit illius causa in Indignatione.

Quoad Risum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plerumque est artificialis & fictus; sed ubi naturalis est, videtur oriri ex letitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non posse offendi, et insuper quod nos occupatos sentiamus noxitate inopinata illius mali; Adeo ut Letitia, Odium & Admiratio ad eum pro- ducendum concurrant. Aramen credere volo, posse etiam procreari ab odij aliqua Letitia, a solo motu Arteriosus, qui mittit sanguinem ex liene ad cor, ubi rarefit, et pellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id quod subito potest inflare pulmonem hoc modo, efficiat actionem extera Risus, nisi cum tristitia eam mutat in actionem gemituum & sibilatum qui lacrymas comitantur. Quam ad rem de sibi- Virres scripsit Lib. 3. de Anima, Cap. de Risu, ubi dicitur jejunus fuisset, prima su- ta quae in os ingerebat sibi risum exsuffisse: cujus rei causa poterat esse quod ejus pulmo vacuum sanguine, propter defectum nutrimenti, celesit et abatur primo succo qui transibat ex stomacho ad cor, et quem sola comedendi Imaginatio eo poterat seducere, antequam succus ciborum quos comedebat eo perveniret.

ART. XXVIII. De Origine Lacrymarum.

Sicut Risus nunquam oritur ex maximis Gaudijs, ita nec lacry- me emanant ab extrema Tristitia, sed solum a mediocri, et quam comitantur.

comitari vel sequitur aliquis genus Amotis, aut etiam Lachrye. Ut vero bene intelligatur earum origo, observandum est, quod et si continuo multi vapores procedant ex omnibus partibus corporis, nulla tamen ex illis ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem neruorum ophico, et multitudinem partium arteriarum per quas egressiuntur: Ac sicuti sudor solis consistit in vaporibus, qui cum egrediuntur ex alijs partibus, convertuntur in aquam in illa superficie, ita lachrye fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

ARTICULUS CXXIX.

Quomodo vapores in aqua mutantur.

Sicut autem scripsi in Meteoris, explicando quomodo vapores aëris mutantur in pluvia, id inde evenire, quod sunt minus agitati, aut solito copiosiores, ita credo, eos qui ex corpore, cum solito minus agitati, et si tam copiosi non sint, tamen converti in aquam, unde fiunt sudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur, cum deprobramus. Ex primo igitur, eos cum multo copiosiores sunt, modo in fune plus magis agitati, pariter etiam in aqua converti, id quod cum progrederentur sudorem qui exeratui comitatur. Ac tunc oculi sudant, quia inter corporis extrahita, maxima parte spirituum nigrescenti, quia inter corporis extrahita, minus ex illis per nervum opticum ite sculos qui ei indergo insensunt, minus ex illis per nervum opticum ite ad oculos. Denique eadem est omnino materia ex qua fit sanguis, dum est in venis aut in arterijs, et spiritus cum est in cerebro, in nervis, aut in musculis, et vapores, cum inde perit in partem aëris, et plerumque sudor aut lachryma, cum in aqua condensatur in superficie corporis vel oculorum.

ARTICULUS CXXX.

Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

Potest non nisi duas causas observare possum, quae faciunt ut vapores qui ex oculis procedunt mutantur in lachrymas; Prima est cum figura pororum per quos transeunt immutatur ex quocumque accidente: hoc enim retardans motum vaporum

Vaporum, et ordinem eorum mutant, efficiere potest ut in aqua abeant. Sic vel per se quae in oculum incidit sufficit quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis, partes vaporum partes, per eas minus cito transeant, et pro eo quod antea exibat equaliter a se invicem obstantes, et ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, quae ratione se una jungunt, et ita in lachrymas convertuntur.

ARTICULUS CXXXI.

Quomodo pro Tristitia lachrymemur.

Altera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Lachrya, vel in genere quolibet causa quae efficiat ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans vena sanguinem contrahit oculos poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit quantitate vaporum quibus transitu dare debent, id non sufficit ad efficiendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem tempore augetur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis auget quam sanguis qui emittitur versus cor, in passione Amotis. Sic videmus eos qui tristes sunt o jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam notam reflexionem patiuntur versus objecta quae colunt.

ARTICULUS CXXXII.

De gemitibus qui comitantur lachrymas.

Tunc vero pulmones quandoque momento inflantur, copia sanguinis qui eos subit, et qui inde expellit aërem quem continebant; qui per guttur egrediens gignit gemitus, et clamores qui solent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinatio acutioris sunt illis qui comitantur lachrymas, et si fieri eodem modo producantur, quoniam nervi qui in se sunt dilatandi aut contrahendi organa sunt, ad eam magis gratiam vel acuta sive graeviora, juncti cum illis qui aperiunt

qui aperit ut officia corporis in letitia, et ea contrahunt in Tristitia, efficiunt
ut haec organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ART. XXXIII

Cur infantes et Senes facile lacrymentur.

Infantes et Senes ad lacrymandum magis propendunt quam qui sunt mediae aetatis, sed
diversis de causis. Senes saepe lacrymantur ex Amore et Gaudio, nam si duo Affectus
multum juncti multum sanguinis impellunt ad cor, et inde multos vapores ad oculos, et agunt
hinc hinc hinc vapor frigidius illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lacrymas con-
vertatur, et sic nulla Tristitia sufficit. Quod si quidem status etiam facile lacrymantur
propter tardum Uterum, quod est tam temperamento corporis sui quam animi dispositione.
Et id accidit iis solis qui sunt debiles, ut se patienter patienter patienter patienter patienter
doloris causis, metus, aut commiserationis. Item etiam infantes, qui raro
ex letitia lacrymantur, sed ex Tristitia, etiam quod Amor et commiseratio, semper
enim sanguinis hinc ad propellendos multos vapores, qui in eodem motu Tris-
tia remoratur, abeunt in lacrymas.

ART. XXXIV

Cur aliqui infantes potius pallescant quam lacrymentur.

Sunt tamen nonnulli qui potius pallent quam lacrymantur, cum irati sunt, quod in di-
scio in iis esse potest iudicij et animositate extraneae, sed cum id inde oritur
quod confidant magnitudinem mali, et se ad ferendam resistendam parant, eodem mo-
do quo etate proveciores. Unde frequentior nota est ira in dolis, nimis cum id in
de sit quod ad Odium pertinet, aut ad Metum. Nam isti affectus immittunt malum
etiam lacrymas. Et contra videtur eos qui facile plorant, propensos esse ad Amorem
ad commiserationem.

ART. XXXV De Suspirijs.

Causa suspiriorum a causa lacrymarum valde differt, etiam si praesupponant ut haec Tris-
tiam. Nam pro quod impellunt homines ad lacrymandum cum pulmones pleni san-
guine, ad suspiria ducenda incitantur cum se eo destituerint, et quaedam imaginatio
Spasmi aut letitiae aperit officium arteriae Venosae, quod Tristitia contraxerat. Tum
cum paululum illud sanguinis quod restabat in pulmonibus, decidens momento in la-
tum corporis latus per hanc arteriam Venosam, eoque impulsus cupiditate perveniendi ad
illam letitiam, quae eodem tempore agit per musculos diaphragmatis et pectoris, ac
celebrissime per os propellit in pulmones, ad replendum locum quem deserit ille sanguis;
Et id est quod dicitur suspirare.

ART. XXXVI. Unde veniant effectus Passionum
quae quibusdam hominibus peculiares sunt.

Ceterum ut suppleam, hic paucis de id quod postea addi circa varios effectus aut
diversas causas Affectuum, mihi sufficit repetere Principium cui omnia quae de
illis scripti imitantur, nimirum talem nexum inter Animam et corpus esse, ut ad
semel iungimus quaedam actionem corporalem cuiusdam cogitationi, ultra eorum
unquam se postea offerat, quin altera se quoque exhibeat, nec semper easdem esse
actiones quae ipsidem cogitationibus junguntur. Non sufficit reddende ratio omnium
quae unusquisque potest observare specialia vel in se vel in aliis, circa hanc materiam,
quae hic explicata est, ut. Item et Angli graecae, facile est cogitare, miras quorundam
deserptiones, per quas nequeunt sentire odorem rosae aut praesentiam felis, aut
similia, non aliunde percipiunt quod ab imitio sua vita valde fuerint laesi a
similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensui mali suavitatis, quae grati-
tatis cum essent, a talibus laesa fuerint. Tertium vero est relationem dicitur inter Ma-
tris motus, et motus Infantis quem gestat in utero, ita ut quodum contrarium est
alteri. Quam nocet. Et odor rosae potuit Infanti magni capitis odorem at-
tulisse cum adhuc in curis esset, aut plis potuit eum valde pertere fecisse, ut mi-
ne advertente, ac ipso nullam eius rei memoriam postea conservante, quibus idea
ambrosionis quae in pillis rosae aut in illo fele conceperat, impressa manserit in
cerebro usque ad ultimum diem.

ART. XXXVII De Usu quinque Passionum
hic explicatas, prout ad corpus referuntur.

Propositis definitionibus Amoris, Odij, Cupiditatis, Letitiae, Tristitiae, et explicatis
omnibus motibus corporis qui hos Affectus concitant, aut comitantur, solus eorum usus fa-
per est considerandus; De quo observandum est, quod secundum institutum Naturae
re refrantur omnes ad corpus, nec animae impudentur nisi quatenus corpori juncta est.
adeo ut eorum usus naturalis sit in utraque anima, ad consentiendum et contraveniendum
ipsi actionibus quae inferuntur possunt conservando corpori aut illi aliquatenus
perfectius reddendo. Et vero sensu Tristitia et Letitia prima adhibentur: Ani-
ma etiam si aliter immediate moveatur de rebus quae corpori nocent, quam sen-
su doloris, quem producit in ipsa, primum Passio Tristitia, et tum Odium et
quod hunc dolorem excitat, et tertio loco Cupiditas se ab illo liberandi; quae
etiam anima si immediate moveatur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie qua-
dam irritationis, quae in ea excitans letitiam, et hinc primum Amorem illius rei,
quae ejus esse causa creditur, et demum Cupiditatem ipsam acquirere quod efficere potest
in hac letitia continetur, aut adhuc postea simili fuerit. Unde constat illas o-
mnes quinque utilissimas esse respectu corporis, imo Tristitiam quaedam hanc priorem
magis necessariam esse Letitiae, et Odium Amore; quia magis refert repellere quae
nocent et deservire possunt, quam ea acquirere quae aliquam perfectionem addunt,
qua tam late possunt.

ART. XXXVIII De eorum

De eor' defectibus, & medijs quibus corrigantur.
Sed quamlibet hinc usque Tassionum sit maxime naturalis, nec oia aalia bona dirigit
quod istam suam alibi quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi,
& ad quibus consentientem nostram animam incitant: o' semper tunc bonum est, cum multa sint eorum
potius noxia, quae nullam ab imito p'prietatem Tristitiam, imo quae aliqua letitia sunt; & alia
sunt ipsi utilia, quibus primo obtutu incommoda & tristitia sunt. Praeterea sepe semper ostendunt
sunt tam bona quam mala quae representant multo maiora & maiori momenti quam
revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quae laeda & haec fugienda maiori cum ferore
& cura quam par est; sed etiam videmus, bestias saepe decipi per escam, & ad vitam
oia minora mala praecipites ferri in maiora. Hinc experientia ubi debent & moe,
ad distinguendum bonum a malo, et eorum iustum valorem cognoscendum, ne unum pro
alio sumamus, aut quidquam cum exceptis sectemur.

ART. XXXIX. De usu earundem Tassionum
quatenus pertinent ad animam. Ex primo de Amore.
Quod id sufficeret, si nihil praeter corpus haberemus, aut ipsum melius. In nostri parte
constitueret: sed quoniam nostri pars minima est, debemus praecipue considerare Tassio-
nes quatenus ad animam pertinent, respectu cuius Amor & Odium oriuntur ex noti-
tia, & procedunt Letitia ac Tristitia, nisi ad haec duo ultima tenent locum cognitionis
cujus est species. Et cum illa cognitio vera est, id est, cum res ad quas amandas
nos incitat revera bona sunt, & revera ille mala ad quas Odium nos incitat. Amor
est multo melior Odio, neque minus est potius, & semper progreditur Letitiam. Dico, hunc
Amorem valde bonum esse; quia nobis vera bona jungit nos tanto perfectiores reddit.
Dico quia minus est o' posse: ad summum enim incensibilis Amor nihil amplius est
scire potius, quam ut nos in affectu his bonis jungat, ut Amor quo specialiter in nos
ipsos ferimus nulla in eo ponat distinctionem: quod credo nunquam malum esse posse.
Cum respectu est Letitia, quia nobis representat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ART. XL. De Odio.
Odium est contratio tam remota esse nequit qui nocet, & nunquam sine Tristitia est.
Dico minus potius aut remota esse o' posse, quia ad nullam actionem incitamus ex Odio
malum, ad quod longe melius o' possimus incitari ab Amore boni cui contratio est, sal-
tem ubi hoc bonum & hoc malum satis nota sunt. Concedo enim odium mali quod solo
colore imolescit respectum esse respectu corporis; sed hic solum loquor de eo quod
ex datione cognitione procedit, quod ad solam animam refertur. Dico quoque nunquam
illud sine Tristitia esse, quia cum malum nil nisi privatio sit, concipi o' potest
absque aliquo subiecto reali cui infertur, & nihil reale est quod in se o' habeat aliqua
bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos simul remo-
vet a bono cui junctum est; & cum privatio huius boni representat animam in-
tar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Tristitiam. Ex gratia, Odium quod
nos abducit a cuiusdam malis motibus, nos simul ab eius conversate remota
in qua aliud possidemus referre aliquod bonum, quo privatio nos male habet.

Et

Et sic in alijs omnibus Odio observare possumus aliquam Tristitia causam.
ART. XLII. De cupiditate, Letitia, & Tristitia.

Quod ad cupiditatem, liquet eam cum reddat ex vera notitia mala esse nec
quire, si modo o' excedat: & ab eadem notitia d'ingatur. Evidens quoque est Leti-
tia o' posse o' bonam esse, & Tristitia malam, respectu animae; quoniam in Tristitia
consistit ois incommoditas quae anima patitur a malo, & in Letitia ois possessio
boni quod ad ipsam pertinet: Ita ut, nisi corpus haberemus, auderem dicere, nos
non posse minus in vulgare Amore & Letitia, vel minus vitare Odium & Tristitiam.
Verum motus corporei qui hos Affectus comitantur, possunt ois nocere valetudi-
ni cum valde violenti sunt & contra ipsi utiles esse si moderati fuerint.

ARTICULUS XLII.
De Letitia, & Amore; comparatis cum Tristitia & Odio.
Ceterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum a
vera notitia procedunt, debent ipsi multo magis rejici cum ab aliqua falsa opi-
one procedunt. Verum dubitanti potius num Amor & Letitia sint Affectus boni
vel ne, cum ista malum sunt fundamentum: mihi videtur, eas ubi praesente tantum confi-
derantur in se ipsis, respectu animae, posse dici quod, etsi Letitia sit minus solida,
& Amor minus utilis, quam ubi melius fundamentum habent, nihilominus tam esse de-
beant Tristitia & Odio male fundatis. Adeo ut in eorum huius vitae in
quibus vitare nequimus periculumceptionis, semper praesertim inclinare versus
Affectus qui tendunt ad bonum, quia verus est qui respiciunt malum, etsi solig illig
vitandi gratia id faciamus: Imo saepe falsa Letitia, melior est Tristitia, cuius
causa vera est. Sed idem de Amore dicere o' amsim respectu Oij, cum in
Odium justum est, nos solum remota a subiecto, quod continet malum; a
quo separati, bonum est: al' Amor qui injustus est nos jungit rebus quae nocere
possunt, aut saltem quae o' n'erentur adeo a nobis tantopere estimati: qua
ratione vilesimur & deprimimur.

ARTICULUS XLIII.
De iisdem Affectibus quatenus referuntur ad cupiditatem.
Propter vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affe-
ctibus non sine loco nisi cum considerantur praesente in se ipsis, neque nos ferunt
ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupis d'itatem, cuius interde-
tu d'ingunt nos bonos mores, certum est ois eos quod causa falsa est posse nocere et
contra omnes eos quod causa justa est posse nocere. Imo cum aequaliter malum
sunt fundamentum, Letitia ordinatio nocentior est Tristitia; quia haec in-
glans

Hic adhuc unca considerationem adiciam, quia mihi multum infertur. Videtur
 ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus nostris incommodi patiatur
 sed non bonum & malum. Unde proinde a commotionibus interius, quae in ani-
 ma nominis ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus
 quae semper pendunt a quodam motu spirituum. Quamvis autem haec com-
 motiones animae saepe jungantur Passionibus quibus similes sunt, saepe etiam
 possunt repetiri cum alijs, imo nasci ex plane contrarijs. Ex gratia, cum
 maritus deflet uxorem suam mortuam, quam fuit quandoq; filius. Vide-
 ret restituta. Vnde, post, fieri ut ejus cor ea tristitia contrahatur quam
 apparatus exequiarum absentia personae cujus conversatione astringebatur
 in ipso excitant. Quia fieri post ut reliquiae quaedam Amoris vel Commu-
 nicationis ejus imaginari obversantes eliciant ex ipsis oculis varias lac-
 rymas; quibus nihilominus sentiat letitiam occultam in animo, cujus co-
 munitio tantum virtutem habet, ut tristitia & lacrymae quae eam comitantur
 nihil ex viribus ejus imminuere possint. Unde legimus tragicos aut
 invidiosos casus, vel eum eos representari. Videmus in Theatro, id ipsum in
 nobis quandoq; excitat Tristitiam, quandoq; letitiam, aut Amorem, aut O-
 dium, & in genere oēs Affectus, prout diversa objecta se nostrae imaginari
 offerunt, sed in super clanculo gaudemus quod eos in nobis excitat: sentiamus.
 Et haec ipsa voluptas letitia intellectualis, quae digne parit ex tristitia omni-
 bus ac ex ceteris oib; Affectibus.

ARTICULVS XLVIII.

Exercitium virtutis summum est remedium contra Passiones.

Quoniam autem haec interius commotiones nos proprijs tangunt, & per consequens am-
 plius in nos possunt quae Affectus a quibus differunt, quia cum illis repetuntur,
 certum est oēs tumultus qui aliunde veniunt nulla vim habere nocendi animae no-
 strae, modo satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed solius augere leti-
 tiam, eo quod observans se ab illis laedi non posse, id est ad suam perfectionem
 cognoscendam inseruat. Ut autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud de-
 bet quam virtutem exacte sectari. Quicunq; enim ita vixit ut conscientia sua
 ei exprobrare ei nequeat ipsum unquam neglexisse ea facere quae meliora esse ju-
 dicabit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipit satisfactionem, quae
 tam potens est ad eum felicem reddendum, ut volentiores motus Affectuum
 iniqua sat deant virtutem ad turbandam tranquillitatem animae ipsius.

Pass. Animae

Tertia
 Pars

PASSIONES ANIMAE

Tertia pars.

De Passionibus particularibus.

ART. CXLIX.

De Estimatione & Despectu.

Explicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent in tan-
 gulum quod ceteri sunt species, hic succincte observabo quid insit
 singulare in uno quoq; istorum, servato eo ordine juxta quem eis supra e-
 numeravi. Duo primi sunt Estimatio & Despectus. Nam est
 haec nominis ordinatio solas notent operationes, quae circa passionem habentur
 de unius cujusq; rei pretio, attamen quia saepe ex his opinionibus nascuntur
 Affectus, quibus nomina specialia innotant, haec ipsa illis attribui
 possunt. Estimatio vero quatuor Passio, est inclinatio ani-
 mae ad rem representantem valorem rei estimatae, quae inclinatio per-
 tinet ad motum specialem spirituum, ita deductum in eorum ut in eo confirmet
 impressiones quae hinc rei inferuntur. Ut est contrariis. Despectus est in-
 clinatio quae anima habet ad consideranda vilitatem aut humilitatem e-
 jus quod contemnit. Pro ducta motu spirituum qui confirmat. Ideam
 inquit humilitatis.

ART. CL.

Haec duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.
 Atque sic haec duas Passiones nihil sunt admodum quae Admirationis species.
 unum enim o admiramur magnitudinem aut puritatem cujusda objecti,
 nos illud nec plura nec minus facimus, quod ratio dicit debere fi-
 eri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absq; Passione: &
 quando saepe Estimatio in nobis excitetur ab amore, et Despectus ab

odio, illud universale est, nec aliunde provenit, quam ex eo quod plus vel minus propinquamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem cuiusvis objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

ART. CL.

Etiam posse quem seipsum existimare vel despicere.

Quamvis autem haec duae Passiones possint in genere referri ad quolibet objecta, tamen praecipue observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est ad praesentem nosmetipsum vel existimamus vel despicimus. Atque tunc motus spirituum a quo sunt, adeo est in operatulo, ut videtur ipsum hulum, gestus, incepsum, et in genere omnes actiones eorum qui vel sublimius vel sequius solito de seipsis sentiunt.

ART. CL.

Propter quam causam nos existimare possimus.

Quoniam vero ex sapientia partibus haec una est prudentia est, nosse quomodo de qua de caa quisque se existimare aut despicere debeat, conator de deo mentem hinc aperire. Unum duntaxat in nobis observo quod iustam causam nobis possit suppedicare nosmet ipsos existimandi nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, et imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam praeter solas actiones prudentes ex ipso arbitrio, nihil est unde possimus cum ratione laudari aut vituperari, illudque nos quodam modo recordari Deo similes, nos nostri dominos salubro, modo per ignaviam non amittamus iura quae nobis conferunt.

ART. CLIII.

In quo consistat Generositas.

Sic credo veram Generositatem, quae efficitur homo se existimare quantum potest legitime, in eo solum consistere, partim quod videtur nihil reverentiam esse, excepta hac libera dispositione sua voluntate, nec cui debet laudari, vel vituperari nisi quod illa bene vel male utitur, partim quod generositas in seipso firmum et constantem propositum ea bene utendi, id est nunquam carere voluntate suscipiendi et exequendi omnia quae in officio meliora esse: quod est perfectio sequi virtutem.

ART. CLIV.

Cam

Cam impedire, ne contemnantur alij.

Qui hoc de se notant et sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de seipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnant, et quibus sepe videntur, alios ea admittere sphaerata quae ostendunt ipsos imbecillitatem, sunt tamen promoves ad eos exultandos quam carpendos, et ad credendum eos potius ex nobilitate quam bona voluntatis defectu peccare. At prout nos se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formae praesentent, vel alias ceteros superant in alijs quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similitudo praecellunt, quod haec omnia ipsi videntur haec magna fiducia digna, praeter bona illa voluntate ex qua sola se existimant, et quae supponunt quod esse aut ad minimum posse esse in singulis alijs hominibus.

ART. CLV.

In quo consistat humilitas honesta.

Atque sic Generosiores solent quae humiliores esse, et humilitas honesta solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostrae naturae, et errores quos olim committimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores deo qui ab alijs committi possunt, est sicut ut nos ultimi aestimamus, reputantes, partim ceteros qui polleant nobis cum suo libero Arbitrio, aequi bene ac nos illo posse uti.

ART. CLVI.

Quae sint proprietates Generositatis, et quomodo medentur exorbitationibus omnium Passionum.

Qui hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patrandam fontem, sic tamen ut nihil suscipiant cuius non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere alijs hominibus, et proprium commodum ideo contemere, semper perfectae humani, affabiles et ociosi erga unumquemque sunt. Ac praeterita absolute dominantur suis affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypia, et Invidia: quod reputent nihil cuius acquisitio a se non pendeat tantum valere ut multum debeat exceptari et alio erga homines quia eos homines omnes existimant et Meum, quod

quod fiducia propria virtutis fiant secum; et denique, Iros, quod parvi pendentes quodcumque pendunt ex alijs, nunquam tantum condescunt suis aduersarijs ut se ab illis letos agnoscant.

ART. CLVII De Superbia.

Quotquot vero bonam opinionem de se ipsis concipiunt quacumque alia de causa, non possunt vera Generositate, sed tantum aurgido fastu, qui semper valde inrosus est, etsi eo magis quo causa propriae existimationis inferior fuerit. Omnis vero inrosissima est, Superbia absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia mentum non magnificat, sibi imaginando, gloriam nihil aliud esse quam uos partem, credit eos qui eius sibi plus amant, eos quoque plus hinc. Et hoc est inrositas ita inrationale & absurdum, ut vix credendum datur homines qui illi se prostituunt, si nemo unquam iniuste laudaret. Sed absentia tam late dominari, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat saepe laudari propter res quae nullam laudem merentur, imo quae vituperatio sunt dignissima, quod occasionem praebet supicionibus in hanc superbiae speciem incidendi.

ART. CLVIII

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis. Sed quacumque sit causa propriae existimationis, si diversa fuerit, si voluntate que sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde de se fieri manare Generositatem, producit semper fastum valde inrosum, et qui adeo differt ab hac vera Generositate ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, virtus, honores, etc. eo magis soleant estimari, quo in paucioribus extant, imo sunt, tamen omnia ejus natura ut plurimum communicantur, & suis cupiditatibus mancipari habeant animam in seipsum agitantem ab Odio, Invidia, Zelotypia aut Ira.

ART. CLIX

De Humilitate vitiosa
Quoad Abiectionem aut Humilitatem vitiosam, ea consistit

praecipue in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, et quasi desitutus usu iudicij liberi qui arbitrij nequeat ea non facile quod se debet postea ipsum polliceri, tum etiam in eo quod credit se posse per semetipsum subsistere aut carere pluribus rebus quae adquisitio pendet ab alio. Atque sic directo opposita Generositati. Et saepe evenit ut illi qui ingenium abiectionis sunt, sint arrogantiores & superbiores: ut generosiores, sunt modestiores et humiliores. Sed ad illi qui mente forti & generosa praediti sunt, animum mutant ob prospera vel adversa quae ipsis accidunt, qui est contrarietas abiectionis et infirmitatis sunt animo, cum sola fortuna contingunt, nec eos prosperitas minus inflat quam depressit adversitas. Imo saepe videas ut se demittant turpiter apud eos a quibus aliquid vel boni expectant vel mali metunt, ac simul insolenter se efferant supra eos a quibus nihil sperant vel timeant.

ART. CLX

Qualis sit motus spirituum in his passionibus. Ceterum inde facile cognoscitur, Superbiam & Abiectionem esse solum vitia esse, sed etiam passiones, quod eorum commotio valde se perit extrinsecus in illis qui subito vel inflanti vel periculi exorta quadam occasione. Sed dubitari potest, num Generositas & Humilitas, quae virtutes sunt, possint etiam esse passiones, quia eorum motus minus confusivi sunt, nec videntur ita vitiosi cum passionibus convenire ac vitiosi. Quamvis videretur quod idem motus spirituum, qui inserunt confirmanda, quidam cogitationum cuius fundamentum malum est, nequeat similiter ea confirmare cum iusto in bono fundamento. Et quoniam Superbia et Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea qui existimatio vel injusta sit vel iusta, nisi videntur posse referri ad unam eandem passionem, quae excitat motum compositum ex motibus Admiracionis, Laetitia & Amotis, tam ejus quo quis se ipsum amat, quam illius qui deum pro re ea quae efficiunt ut gloriosum existimetur; sicut est contrarius motus qui excitat Humilitatem, sive bonam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admiracionis, Tristitia & Amotis proprii mixti cum odio despectu qui efficiunt ut aliquis se despectat. Nihilque observatur in his motibus observato,

nisi quod motus admirationis duas habet proprietates, primo quod inopinata occupatio
cam reddat vehementiorem ab initio, deinde quod sit equalis in suo progressu, id est
spiritus continerent se movere eodem errore effraetibus, Quorum proprietatum prima
magis reperitur in Superbia et Abiectione, quam in Generositate et Humilitate honesta,
et contra ultima melius observatur in his quam in illis, Cujus ratio est, Quod vitium
vulgo ex ignorantia nascatur, et illi qui minus se norunt facilius superbiunt aut se
demittant plus quam decet, quia quicquid ipsis recentior accidit, eos offendit inopinato
et efficit ut dum id sibi tribuunt se ipsos admirantur, et de se bene judicent, vel
sequitur, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cadere vel secus.
Verum quoniam saepe post rem ex qua superbiunt sequitur alia quae eos depri-
mit, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est, Sed e contrario nihil est in Ge-
nerositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quinquam alibi
cas immutare possit, Unde eorum motus sunt firmi, constantes et semper sibi ipsi
valde similes: Sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, Et quod qui se
ita existimant satis novit causas, propter quas se existimant. Attamen
ut esse dicat, has causas ad admirandum et nempe facultatem sustentendi libere
Arbitrio, ex qua quis seipsum existimat, et infirmitates subjecti, cuius merito haec fa-
cultas, quae efficiunt ut non nimis se existimant ut quoties de novo menti occurr-
unt, semper novam Admirandem excitant.

ART. LXI. Quomodo Generositas acquiri possit.

Quia notandum est, Virtutes vulgo sic dicitur solitas esse habitus in anima, qui
eum ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab aliis cogita-
tionibus, ut tamen et eas producant et recipiant ab illis, quod non est. Obscuro
autem quod his cogitationes producant, postquam ab anima sola, non sepe evadit et
in seipsum aliquis motus spiritus eas confirmat, atque hinc simul sunt actiones
virtutis, et Passiones animae: Sic et si nulla sit virtus cui magis Praeclarum
habitu confere videtur, quam ea quae nihil se ultra suum justum valorem ex-
trat, atque incredibile est omnibus animas virtutes, quas Deus in die corporibus suis, non
equae nobilitas et fortis est, (qua propter hanc virtutem nominantur Generositate
etiam usum sine lingua Gallice, sicut quae Magnanimittem etiam usum Scholae
si qua Praeclarum cognoscit) etiam esse tamen bonam institutionem multum infra se
ad corrigendum natalium defectus, et tamen qui sepe se occupant in attenta confid-
ratione liberi arbitrii, et quantum emolumentum sit sibi in firmo proposito eo-
dem utendi, et ab alia parte quae vana et multas sunt omnes curae, quae ambu-
los exulant, posse excitare et se Passione, et exinde acquirere virtutem Gene-
rositatis: quae cum sit quasi claris omnium Virtutum aliam, et remanens generalis
omnibus affectibus virtus, et tamen hanc confidant esse dignam qua ostendatur.

Art. LXII. De

ART. LXII. De Veneratione.

Veneratio sive cultus est inclinatio animae, non solum ad existimandum
objectum quod veneratur, sed etiam ad sibi subjiciendum cum aliquo timore, ejus
favoris committendi gratia. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quae possunt
nobis vel bene vel male facere iudicamus, etiam si vestiamus utrum sint facturae.
Amore et Devotione Propinquamus Quibus, quam simpliciter Veneratione eos a
quibus nihil nisi bonum expectamus. Odimus vero eos a quibus nihil nisi malum
Expectamus: Et nisi iudicemus causam huius mali vel boni liberam esse illi
quosmetipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic enim est
vera Veneratio Propinquandi, Sylvas, Fontes, aut montes, non proprie illas ma-
jores res venerabatur, sed quoniam quae illis Prae esse putabant. Et motus spiritus
hinc qui excitat hunc affectum, confertur cum eo qui Admirationem excitat, aut
ex eo qui excitat Timorem, de quo Postea loquar.

ART. LXIII. De Dedignatione.

Ita quod vulgo dicitur Dedignationem, est inclinatio animae ad sperandam
causam liberam iudicando eam, et si non sit sua capax bene vel male agn-
di, facienda, tamen ad se infra nos esse ut nobis evadere facere possit. Et motus
spiritus, qui eam excitat, confertur ex illis qui excitant Admirationem et
Securitatem, sive Audaciam.

ART. LXIV. De usu harum duarum Passionum.

Generositas vero et humilitas animae sive Abiectione determinant bonum et
malum usum harum duarum Passionum. Quo enim anima nobilior et generosior hu-
nit, eo major est in se inclinatio reddendi cuiusque quod sibi est: Atque si non solum
Propriissima ad se Humilitas respectu Dei, sed etiam, absque repugnantia Prae-
statur omnis Honor et Cultus qui hominibus debetur, unquam secundum ordinem et au-
thoritatem quae in mundo obtinet, et nihil Prae se vitis contemnit. Contra vero qui
sunt animae abjecti et imbecillissimi, sicut qui excessum Prae se, quandoque cum re-
verentia et timore res solo contemptu dignas, et quandoque cum indignatione
insultant eas quae Deus reverentiae meretur. Et saepe a levitate transiunt
ab extrema insipientia ad superbitionem, et ita a superbitione ad contemptum
ita ut nullum sit vitium nullaque inordinatio animae cuius casus o sunt.

ART. LXV. De Spe et Metu.

Spes est dispositio animae, ad sibi persuadendum, id evadendum quod appetit, quae
Proquar

De Animositate & Audacia.

Animositas cum Affectu est, non habitus vel inclinatio naturalis, est certus quidam calor sive agitatio quae disponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscumque naturae sint. Estque Audacia Animositatis species, quae disponit animam ad res eas exequendas quae plerumque periculi habuerint.

ART. LXXXII. De Emulatione.

Estque Emulatio pariter eius quadam species, sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod dividitur in tot species quot extant diversa objecta, et tot alias quot causas habet: Terti modo Audacia eius species est, posteriori Emulatio. Haec vero nihil aliud est, quam calor qui disponit animam ad suscipiendas res quas sibi successuras sperat, quia alijs eas bene succedere videt, atque sic est species Animositatis, cuius causa externa exemplum est. Dico causam externam, quia infra debet semper alia quaedam interna subesse, quae in eo sita est quod corpus ita sit dispositum, ut cupiditas et spes majorem vim habeant in sanguine copioso ac compellendo, quam Metus aut Desperatio in eo impediendo.

ART. LXXXIII. Quomodo Audacia a Spe pendeat.

Notandum enim, quod licet objectum Audaciae sit difficultas quae vulgo sequitur Metus aut etiam Desperatio, ita ut in rebus periculosis et desperantibus plus Audacia et Animositatis adhibeant, debeat tamen spe rari vel certo cregi finem qui intenditur successum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus resistatur. At hic finis efficitur ab illo objecto: nec enim simul potest dari certitudo et Desperatio ejusdem rei eodem tempore. Sic autem decem in confertos hostes inuebant, et cunebant ad mortem certam, objectum Audaciae ipsorum erat difficultas conservanda vita in hac actione, pro qua certitudo vel nisi Desperationem habebant, non certissimi: Sed certissimi finis erat animare milites suo exemplo, et ipsis consequi Victoriā quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cui certissimi erant.

ART. LXXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

Pusillanimitas directe Animositati opponitur, estque languor sive frig-

quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quae fieri et certo Affectu careat. Et Consternatio, quae contraria est Audacia, non solum frigus est, sed etiam Perturbatio et Stupor animae, qui ipsi auferit facultatem resistendi malis quae proxima esse putat.

ART. LXXXV. De Usu Pusillanimitatis.

Quamvis autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum et laudabilem deat, tamen vix coniecere possum cui bono si digne queant inferre. Mihi solummodo videtur Pusillanimitate quendam usum habere, cum homines eximit a suscipiendis laboribus ad quos ferendas incitati possent. Verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliae certiores rationes ex quibus inutiliter judicantur, excitarent hunc Affectum. Nam quidquid quod eximit animam ab his laboribus, inferunt quoque corpori in eo, quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo dicitur pusillanimitas quodammodo nociva est, quia ab omni voluntate ab actionibus utilibus. Quamvis vero ovis aliunde quam ex eo quod satis bene sperant in periculis, illi corrigendo sufficiat, hoc duos Affectus in seipso mitigare et auferre.

ART. LXXXVI. De Usu Consternationis.

Quod attinet Consternationem, non video qui unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillanimitatis, Stuporis et Metus, qui semper vitiosus est, sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus est, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia praecipua causa Consternationis est inopinatus incursus nihil melius est illi praecavendo quam uti per meditationem, sed ad omnes eos eventus preparare quorum metus cum puelle potest.

ART. LXXXVII. De Morsu Conscientiae.

Morsus Conscientiae est species Tristitiae orta ex subitanea sive scrupulo qui inquitur in eo quod sit vel factum est bonum sit, nec ne. Et insatiatio et supponit dubitationem: Nam si plane constaret, id quod sit, malum esse, ab eo faciendo abstinere, quoniam voluntas non potest

non fertur nisi in ea quae aliquam bonitatis speciem pra se ferunt. Et si con-
sparet, id quod iam factum est malum est, eius poenitentia qui fecit tan-
gore dicitur simplici morbo. Usus autem huius Affectus est, quod efficiat
ut expendat, num res de qua dubitatur sit bona vel re, et impediat ne fiat
alia vice, quam in se constat bona esse: sed quia malum praesupponit,
praesertim magis eius sunt in causa dicitur: ac praesertim potest
ipsam modis quibus fluctuat potest exenti.

ART. LXXVIII. De Irisione.

Irision est species Lethitiae mixtae cum Odio, quae in se oritur, quod deprehendat
levit aliquod malum in Persona quae eo digna sit: odio habet illud ma-
lum, et gaudet in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex improposito id accidit,
repentina occupatio Admirantis causa est caudimor, iuxta ea quae dicta fu-
erunt supra de natura Risus. Verum illud malum lethitiam et debet,
si enim magnum fuerit, magis est pro eo qui illud patitur eo dignum esse, nisi sint
pravae admodum indolis, aut ipsum maximo Odio prosequamur.

ARTICULVS LXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irisores esse.

Quia videmus, eos qui defectus sunt plurimique, exempli gratia qui clau-
di sunt, monoculi, et alii, aut qui aliquam contumeliam vel infamiam publicam
affecti sunt, specialiter zelantes ad irisionem esse. Cum enim cupiant ceteros omnes
in parte gradu habere, letantur ob mala quae ipsis eveniunt, et eos illis dignos esse
stimulant.

ART. LXXX. De Usu Joci.

Quod attinet Jocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula
representando, jocantibus ipsis in se nec videntibus nec ullum Odium
testantibus in personas; Affectus est, sed qualitas honesti Viri, quae in do-
lis ovis alacritate tenet et animae tranquillitate, quae notae Virtutis sunt,
et saepe quoque ex parte ingenij, in eo quod possit dare speciem aliqua
jocandam rebus quas videt.

ART. LXXXI. De Usurifus in Joco.

Nec turpe est videre cum jocos audimus alios: imo tales esse possunt,
ut motu sibi nimis foret, de illis videri. Verum cum ipsi jocantur,
magis

magis decet abstinere risu, ne videantur decepte et improposito occupare res
nas dicimus. Vel nos ipsi videamur mirari delectari nostram in illis iri-
sionibus. Quia ita fit, ut eo magis ex improposito occupent Auditores.

ART. LXXXII. De Invidia.

Quae vulgo dicitur Invidia, est vitium fitum in persequendo invidios, quae
fit ut qui tam soleant de bono quod evenire vident alijs hominibus.
At sic uter illa voce ad sciendam Passionem quae simpliciter Invidia non est.
Invidia igitur quatenus Affectus, species est Invidia mixtae Odio, quod
inde creditur quod videmus bonum accidere ijs quos eo in dignos arbitramur.
Quod de solis fortunae bonis cum ratione fit: Nam quod attinet
bona vel amice, vel diam corporis, quatenus ea a naturae sunt, satis
satis sunt ad illa dignitas, qui ea accepit a Deo antequam ullius mali per-
petrandi capax esset.

ART. LXXXIII.

Quomodo Iusta vel Injusta esse possit.

Sed cum fortuna alicui bona submittit quibus revera indignus est, nec
deus Invidia in nobis exacerbat, nisi quod maliter amantes Justitiam, in cri-
quamur, eam o observati in distributione boni boni, zelus est excusabilis;
praesertim cum bonum quod alijs invidetur, eius est naturae ut in malum abire
possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquos munus vel officium in cuius ex-
eratio male versari possint. Imo cum quis sibi ipsi appetit idem bonum,
nec potest illud consequi quod ab alijs qui illo indigniores se possideant
ita recipit haec Passio violentia, nec tamen ideo desinit excusabilis
esse modo dignum quod continet solum respiciat prava distributionem
boni quod invidetur, et o personas quae illud possident aut distribuunt. Sed
quasi admodum adeo iusti et grati sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, a qui-
bus praesertim in acquisitione boni quod pluribus communicabile est, et
quod sibi exoptaverant, et qui illud acquiescunt illo sicut acquiescunt
vel diam digniores. Quod vero frequentius invidetur gloria est, quod
enim aliorum gloria o imperat quomodo ad eam possimus adferre, eius
tamen accessum digniore reddat, et intendit pretium.

ARTICULVS LXXXIV.

unde fiat

Unde fiat ut Indidi plerumq; sint colore livido.
 Ceterum nullum est Vitium quod eque ab eis solliciti sumant ac Indidici.
 Nam proteritum quod qui ea laborant se ipsos exornant, confutunt infir-
 per quantum possunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris de li. Vidi, id
 est pallidi, mixti flavo & nigro, et quasi confuso sanguine; in se fit ut
 Vicia latine vocat. Quod optime conuenit cum ijs que supra dicta
 sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava
 bilis que venit ex parte inferiori iecoris, & atra que venit ex liene, se se
 diffundant ex corde per arterias in oes venas. Illa facit ut sanguis ve-
 narum minus habeat caloris et lenius fluat solito; quod sufficit facien-
 do colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra per quosq; submittit
 in Venas ab alijs plurimis causis, nec Invidia illas expellit satis copio-
 se ad mutandum vultus, colorem, nisi fuerit intermixta & ciniserna, non
 censetur si oes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives sint.

ART. LXXXV. De Commiseratione.
 Commiseratio est species Tristitie, Amoris mixtae aut benevolentie ex-
 ceptis illis quos aliquis mali pati videmus, quo eos indignos procarum
 Atque sic strata e Indidie, ratione sui obiecti, et Invidia, quia illud alio modo
 considerat.

ART. LXXXVI.
 Qui sint maxime Misericordes.
 Illi qui se valde debiles sentiunt & obnoxios aduersa fortune, videntur alijs
 propensionem ad hunc Affectum; quia sibi representant alienum malum
 cui quos sibi quosque queat exterrere, & sic ad Misericordiam mouentur magis ex
 amore sui quam aliorum.

ART. LXXXVII.
 Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.
 At tamen Generosiores & qui ad animo fortiori, ita ut nihil mali sibi me-
 tuant, & se supra fortune imperium statuant, o carent Commiseratione: cum
 vident infirmitate aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars n. est
 hospitalis, bene velle unicuique. Ceterum huius Commiserationis Tristitia
 amara o est, sed instar ejus quod mouent casus tragici qui in Theatro
 representati videntur, magis est in exteriori & in sensu, quam in ipsa
 anima

anima, que interim fructu satisfactione cogitandi se defungi suo officio dum
 compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum Indidus miseratur eorum
 qui queruntur, quia putat, mala que patiuntur valde gravia esse, proci-
 pium contra obiecti Commiserationis maximam virorum sibi imbecillitas
 eorum quos queri vident, quia censent, nullum accidens posse dari quod
 tam grave sibi malum ac Pugillanimitas eorum est qui id sepe o possunt
 constanter; & quibus odio hanc vicia, non ideo tamen odant eos quos il-
 lis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

ARTICULVS LXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.
 Solum demum homines maligni & Indidii, quiq; naturaliter odio hanc oes
 alios, aut qui adeo superbi snt, vel ita execrati prosperitate fortune, aut
 desperabundi ex aduersitate, ut o putent, aliquid amplius mali sibi eve-
 nire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICULVS LXXXIX.

Cui hoc Passio ad lachrymandum excitet.
 Ceterum facile in hoc Affectu lachrymose emittunt, quod Amor expellens mul-
 tum sanguinis ad cor, efficit ut ex oculis multi vapores exeat, & frigus Tri-
 stitie retardans agitationem hunc vaporum, faciat ut in lachrymas mutantur,
 iuxta id quod supra dictum fuit.

ARTICULVS XC.

De Satisfactione sive Acquiescentia in se ipso.
 Satisfactio sive Acquiescentia in se ipsis, qua semper illi consequuntur qui
 constantiter insistant virtuti, est habitus in eorum anima qui vocatur Tranquil-
 litas et Quies Conscientie: sed ea que de nobis comparatur ubi recenter ali-
 quid factum est quod bonum putatur, est Passio, nempe species letitie, quod
 o e dulcissima arbitror, quia ejus causa o aliunde quod a nobis pendet
 At tamen ubi illa causa iusta o est, id est, cum actiones ex quibus multum
 satisfactionis obtinetur o magni momenti, vel diuina virtuose snt, & ridicula
 est, & non nisi superbia & absurda arrogantia procedente in se snt. Quod
 specialiter obseruari potest in ijs qui, cum se religiofos putent, hypocrisis
 demum & superstitiosi sunt, id est, qui eo quod sepe frequentent templa,
 multas reli-

multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejinent, elemosinas largiantur, se glorie perfectos putant, & sibi imaginantur se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant quod ipsi Deo placeat, et de quibus ipsi sua Passio fingit, bonum velum esse; et si quandoque suggestat, maxima crimina quae in hoies cadere possint, ut prodere Urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id solum quod suas opiniones non sequantur.

ART. XC. De Poenitentia.

Poenitentia est virtus contraria Satisfactioni sive Aequiescentia in seipso, estque species Tristitia, quae procedit ex eo quod credimus aliquis malum nos perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus est aliunde quam a nobis. Quod tamen est imperit quominus utilissima sit, quando actio cuius nos poenitet vera mala est, cuius certam habemus notitiam, quia ad aliam melius agendum nos incitat. Sed saepe estent ut imbecilliores animi Poenitentiam concitant eorum quae fecerunt, etiam si ea mala esse certo nesciant, ac solummodo ita sibi persuadent quia metuant; & si contrarium fecissent, ejus similiter ipsos poeniteret, quod in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quae in se habent fluctuantem tollende.

ART. XCII. De Favo.

Favor proprie est cupiditas videndi bonum et venire ei erga quod bona proimus volumus. Sed sic utroque vocabulo ad hanc secundam voluntatem quis in nobis excitat bonam quaedam actione illius cui bene volumus. Prope est enim n. n. n. in amorem eorum qui res parant quas existimamus bonas, etiam si ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa seone est species Amoris, non cupiditatis, etiam si cupiditas videndi bene esse ei cui favet eum semper comitetur. Ordinatio jungitur commiserationi, quia adversa quae miseris evenire videntur efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ART. XCIII. De Gratitudine.

Gratus quoque animus est Amoris species excitata in nobis aliqua actione ipsius in quem fertur, quae credimus eum nobis benefuisse, aut saltem bene facere in animo habuisse. Ita contrinet idem quod Favor, & id amplius, quod imitatur actioni quae nos tangit, & de qua etiam gratias referre desideramus; quod longe majorem vim habet, praesertim in animis vel tantillum nobilibus & generosis.

ART. XCIV. Quod

ART. XCIV. De Ingratitudine.

Quod attinet Ingratitudinem, ea Passio est, natura enim nullum in nobis posuit spiritum motum quo excitemur, sed nolum est virtutem, directe oppositum Gratitudinem, quatenus hoc semper honesta est, & ex se ipsa vinculis societatis humanae. Idcirco hoc virtutem propriam est hominum brutorum & stolidi superiorum, qui putant, omnia sibi debere, aut perfidiam, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quae accipiunt, aut imbecillorum & abjectotum, qui ubi sentiunt infirmitatem & egrotant suam, demerere quaerunt auxilium aliorum, quod ubi sunt consequuntur, eos odio persequuntur, quia dicitur voluntate patia referendi, aut se id posse desperantes, & sibi frugentes omnes omnino secundum venales & mercenarios esse, nihil boni fieri nisi cum remunerationis spe, eos se deceptos arbitrarentur.

ART. XCV. De Indignatione.

Indignatio est species Odij aut Aversionis, quae videtur potius in eos qui aliquis malum faciunt, qualescumque illud sit. Saepem quidem Indignatio committitur aut Misericordiae, sed tamen objectum habet utalge dicitur. Illis enim solis indignamur qui bene vel male faciunt indignis, sed in hiis genus est qui illud bonum consequuntur, & miseret nos eorum qui illud malum faciunt. Revertitur potius ad bonum quo indignus peccat, est quaedam tenus malefacere. Quae causa est solum Aristoteli ejusque sequacibus, supponentibus Indignatio solum videtur; eam quae videtur esse, Indignatio nomine dicitur.

ARTICULVS XCVI. Cur quandoque

Indignatio committitur Indignationi, & quandoque Indignationi committitur Indignationem, & quidem Indignationem, prout formaliter bona vel mala voluntate erga illos quos evare volunt. Atque sic visus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

ARTICULVS XCVII. Quod saepe eam

comitetur Admiratio, neque incompatibilis sit cum Laetitia. Saepem quoque Indignationem comitatur Admiratio, sollemus enim supponere, omnes res futuras eo modo quae judicamus debere fieri, id est, eo modo qualem bonum censemus, idcirco cum quid aliis evenit, id nobis inopinabile est, & admiratio nem ciet. Nec etiam cum Laetitia incompatibilis est, et si frequenter conjungatur Tristitia. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere potest & cum confideramus, nos nihil simile velle designare, id nobis aliquando

Grabel

Præbet Delectationem: Estque forte una ex causis rufus; qui quandoque comitem
tur hunc Affectum.

ART. XCVIII. De eius usu.

Catrum indignatio magis observatur in illis qui malant videri agri-
ori virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant
Virtutem nequeant videri atque aliqua aversione aliorum vitia, tamen non
nisi à gradibus & extraordinariis commoveantur. Morosus est & offensus,
indignati multum ob res parvi momenti; Injusti, indignati ob res que
vituperati o' possunt; & inepti absurdi, non respingit hunc Affe-
ctum ad actiones humanas, et cum extendere usque ad opera Deique Na-
turæ, ut faciunt illi qui nunquam suam conditionem suamque fortunam contenti,
audent capere directionem eorum & arcana Providentiæ.

ARTICULVS CXCIX. De Ira.

Ira est etiam species O' aut Aversionis, quam semper erga eos
qui aliquod malum fecerunt, aut qui conati s' nocere, non indiffe-
renter quibusdam, sed specialim nobis. Atque sic idem continet quod Indig-
natio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione que nos spe-
ctat, & cuius ulciscende cupiditate tenemur. Hæc n. cupiditas illam
semper comitatur, ac directe opponit Gratitudinem, ut Indignatio
favori. Verum incomparabiliter vehementior est alijs hinc tribus
Affectibus, quia cupiditas repellens res noxias & se se ulciscendi est o'ium
urgentissimus. Hæcque cupiditas iuncta Amori sui ipsius, Ira suppedi-
tat o'ium sanguinis agitationem quam Animofitas & Audacia officere possunt,
& o'ium officit ut hanc agitationem suscipiat precipue sanguis biliosus
qui ex liene venit, & ex furtis venis jecoris, & ingreditur in cor in quo pro-
pter ipsius copiam et naturam bilis quam admixtam semper excitat calo-
rem longe asperiores & ferventiores eo qui potest excitari ab Amore aut
letitia.

ARTICULVS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubescunt quam qui pallent.
Sunt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundum Varietatem
Personarum, & varietatem aliarum Passionum ex quibus componitur
aut quæ illi iungatur, sic nonnulli videntur pallere aut tremere ad
irascendum, alij erubescere vel o'iam lacrymanti. Et vulgo censetur
Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubescunt.

Cujus

Cujus rei ratio est, quod ubi volumus aut o'possumus nos aliter ulcisci, ut
quidem quam vultu d'arbitrio, explicamus o'ium nostri calorem o'ingue
nostram hinc ab initio ipsius commotionis; unde labor: & quandoque de-
siderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus,
in causa est ut lacrymemus. At qui e' contratio se sentant et deter-
minant majori ultioni, tristes sunt, eo quod putant, ad id se tenet.
e' actione ob quam irascuntur; quandoque etiam metunt mala que
sequi possunt ex consilio suscepto; quod primo obtutu eos reddunt
pallidos, frigidos, & trementes. At ubi postea sua ultionem
exequuntur, eo magis incalescunt quo frigidiores ab initio pulvant;
sicut videmus, febres que à frigore incipiunt ut plurimum ve-
hementiores esse.

ARTICULVS CCI.

Dari duas Iræ species, & optimos quosque prior magis esse obnoxios.
Inde monemus duas species Iræ posse distingui, quarum promptissima
est, & valde se prohil foris, sed t' parum potest, & facile sedari potest; alte-
ra que o' ita ab initio apparet, sed magis commotil, & que affectus pericu-
losiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habet, prior magis
obnoxios. Non enim oritur ex profundo odio, sed ex subitanea Aversione
que eos repente occupat, quia ad e' o'pendeant ut in agnendo o'ia debe-
re e' modo quæere quem o'ptimum judicant, quamprimum aliter venit, id mirantur,
& inde offenduntur, sepe etiam eorum res eos specialim o' spectat, quia ad mul-
tum o'ligant, causam eorum que amant eo animo suscipiunt ac si sua foret;
& sic quod n' dicit nisi materia indignationis in alijs o'let, ipsis ablit in causam eorum.
Et quia inclinatio qua propendit ad amandum officit ut semper seant
multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit avulsio que eos repente
occupat tam parum bilis e' spellere, quia statim id excutit magna commo-
tionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia hinc in-
opinatè aversiois o'continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob
quam irati sunt o' debuisse eos tantum commovere, illius sollicitudine
quæantur.

ARTICULVS CCII.

Animas imbecilles & abjectas altera magis abripit.
Alteri Iræ species, in qua prædominantur Odium & Invidia, non ita
primo obtutu apparet, nisi fersa in eo quod pallorem in ducit facili:
sed ejus hinc paulatim angustis agitatione quam plures vindictæ
cupiditas

Cupiditas exacerbat in sanguine, qui permixtus bili quæ appellatur ad cor ex parte inferiori jecoris dicitur, in eo exacerbat calorem asperum admodum & fragentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illa quæ plus gratitudinis habent, ita illa sunt superiores et virtuosiores infirmioresque quæ se magis ab ipsi patiuntur ab hac specie fræ: Et enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis se ipsum magis estimet, quin etiam quo plures sunt bona quæ conferunt, quæ eo magis estimantur quo anima imbecillior et abjectior fuerit, quoniam ab alijs pendunt.

ARTICULVS CCIII.

Generositate esse pro remedio contra fræ excessus.
Alterum, et si hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis Vigorem necessarium Propulsandis injurijs, nulli tamen excessus majori una vitandi vitium; quod perturbantes ipsi aium sepe in ea in ducant evata quod postea politerere oportet, imo quandoq; impediant ne tam bene repellantur ha injuriæ quam alias fieri posset, si minus aderet commotionis. Verum sicut nihil est quod fræ magis intendant quam superbia, ita credo Gualtero sit optimè remedium contra illius excessus; quia dum facit ut parhi pendant omnia bona quæ possunt auferri, et contra maximè fiat libertas et imperium absolutum in semetipsum, quod ferit ubi ab alio laedi possimus, et sicut ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias ex quibus alij solet offendi.

ARTICULVS CCIV. De Gloria.

Quod sui nomine gloria indigit, est species Lætitie fundata super Amorem sui ipsius, et quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinende: Atq; sic differit à satisfactione interiori, quæ nascitur ex opinione quod aliqua bona actionem fecerimus: quandoq; enim boines laudantur propter res quas ipsi credunt bonas, et hincuprants ob eas quas meliores arbitrantur, sed amba æque id species specie estimationis ac Lætitie. Causa n. est se fræ estimandi ubi dicitur se estimari ab alijs.

ARTICULVS CCV. De Pudore.

Pudor est contrarietas est species Tristitie, fundata quoque super Amorem sui ipsius, et qui procedit ab opinione vel metu vituperij. Et in super species Modestie aut Humilitatis, et specie Offenditæ.

Cum in

Cum enim quis eo se ipse estimat ut requirat imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore sustineri.

ARTICULVS CCVI.

De Usu Sarum duarum Passionum.

Gloria autem et Pudor eundem usum habent, in quo nos ad virtutem educunt, illa spe, hæc metu; solummodo in se debet judicium de ipsi quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat et bene factis, aut gloria ex vitijs; ut Plutibus evenit. At non contenti Gloriam exultare nos Affectus, ut olim faciebant Lycia: Et si enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso non vivere possimus, et nostra referat ab illo estimari, sepe volumus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad eterna nostras actionum.

ARTICULVS CCVII. De Impudentia.

Impudentia sive Inverecundia quæ Pudoris contemptus est, et sepe etiam Gloria, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atq; etiam Gloria, quatenus utraq; bona est: sicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, et Cruelitas Commiserationi. Træque vero Impudentia causa oritur ex gradibus contumelijs quibus aliquis sepe affectus fuerit. Nemo enim cum juvenis est non sperat laudem bonorum esse, et infamiam malum, majoris momenti ad vitam quam postea experientia liquet nonnullis, ubi post factis insignes quasdam contumelias honore se habent feritis et vitiosos et speratos ab omnibus. quare illi impudentes sunt et Inverecundi, qui bonum et malum ex commutationibus corporis natiuntur, vident se illas æque possidere post has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat, et quos si jactura bonorum suo infortunio jactura sit, etiam gloria quæ a quibus in eo subleventur.

ARTICULVS CCVIII. De Fastidio.

Fastidium est species Tristitie, et eadem causa oritur ex qua ante Lætitia procedit. Ita n. consueti sumus, ut plerumq; res res quas possideamus, bonæ, et sicut nostri respectu nisi ad hunc, et postea fiat incommoda. Quod ostendit apparet in equo et Gole, qui est utilis nisi quando viget appetitus; sed sunt noxij ubi cessat, et quia tum cessant gustus gratia est hæc Passio Gallice dicitur Desgoust.

ARTICULVS CCIX.

ART. CCIX. De Desiderio.
 Desiderium est quoque species tristitia, quae specialem amorem in
 eo habet quod semper iuncta sit cum Desperatione, & Recordatione
 Delectationis quam nobis attulerat primum. Numquam enim Desiderio affi-
 cimus nisi ex bonis quae quondam possedimus, et quae ita perierunt ut
 nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa de-
 sideramus. ART. CCX. De Hilaritate.

Demum quoque cum Hilaritas, species est Leticiae, quae dicitur habere
 speciale, quod eius dulcedo augeatur recordatione malorum praeteritorum,
 ex quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus
 quod cum bajularent ex suis humeris remota sentirent. Nihil autem
 video in his tribus Passionibus observatione valde dignum, nec diu alia de
 causa eas hic posui, quam ut sequeretur ordinem enumerationis supra factae.
 Sed mihi videtur hanc enumerationem fuisse utilem ad ostendendum nos
 nullam ex his omisitisse quae digna foret speciali aliqua consideratione.

ART. CCXVS. CCXI.
 Remedium Generale contra Passiones.

Quae autem postquam eas ois nos habet, multo minus metuende sunt quam
 antea. Videmus enim, eas ois naturam suam bonas esse, nihilque nobis
 vitiosum ex illis praeter eorum praeteritum usum aut excessum: contra quos reme-
 dia quae proferri possunt, si quis sit cura deesse illa usurpandi. Sed
 quomodo inter illa remedia posui praemeditationem, & instructionem quam quis corrigere
 posse defectus suae molis, se se excludendo in separandis motibus sanguini-
 bus & spirituum in se, a cogitationibus quibus iungi solent: fallor, quia quos
 qui se satis praeparaverint eo modo adversus ois impetus, & hos motus in
 sanguine excitatos ab objectis affectuum, sequi tam prompte ex solis impres-
 sionibus quae in cerebro sunt, et dispositione organorum, ut si eo anima nihil plu-
 re conferat, et nulla sit sapientia humana quae possit illis resistere, cum
 quis ois satis se ad id praeparaverit. Ita plures nequeunt se a seipso continere in
 tranquillitate, et si tranquillitate ois delectantur. Nam impressio laetitia & subita-
 nea occupationis quae aliis illis usum movet eandem ob causam, exi-
 ta in eorum phantasia efficiunt ut ipsorum pulmo quantumvis in illis inflectitur
 subito a sanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturam suam valde pro-
 ceident ad commotiones Leticiae, aut Commiserationis, aut Terrores, aut Irae,
 abstinere

abstinere illa possunt a Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commo-
 tione sanguinis, ac si laborarent, cum eorum phantasia vehementer pulsatur
 ab objecto alieno ex his Passionibus. Sed quos eo casu semper fieri potest, quod
 eodem hic posse poni ut remedium, generalius & observatum facilius contra ois
 excessus Affectuum est; quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, praemoneri
 nemine oporteat, oia quae se imaginationi offerunt o alio spectare quam ad
 animae deceptionem, ligis persuadendum, rationes quae infirmis concludendo ob-
 iecto, Passionis suae longe firmiores esse quam verita sunt, & contrariis debili-
 ores quae eadem improbando sedunt. Et cum Passio ea semper persuadet
 quod excaecatio aliqua dilationem patitur, abstinendum a ferendo de illis extem-
 plo iudicio; & aliis advertenda sunt cogitationes, donec tempus & quietas plane sedar-
 verint commotionem quae est in sanguine. Et demum cum incitat ad actiones in-
 quibus consilium est consilium sumi in aeterna, debet praecipue voluntas pro-
 ce in considerandis & sectandis rationibus quae contraria sunt illis quae Pas-
 sio profert, etiam si animus validae appareant. Ita cum ex inopinato in sur-
 git & impetitur aliquis ad hostes, occasio ea o se mittit tempus in sumi
 deliberationi. Sed id mihi videtur sic semper posse qui solent ani-
 mum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sen-
 tiunt contentur advertere cogitationem suam a periculi consideratione, atten-
 tendo rationibus propter quas multo major est securitas & honor in resi-
 stentia, quam in fuga: Et e contrario ubi sentiunt iniquitatem cupi-
 tate & Ira se incitari, ad incurrendum praecipitantes in illos a quibus im-
 petuntur, meminerint cogitare, impudentiam esse, se se perdere, cum salu-
 absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, pro-
 stare honeste canere receptui, aut in secessionem consentire, quam se no-
 re belluino exponere certa morti.

ART. CCXVS. CCXII.

Quibus illis solis pendere omne bonum & malum huius vitae
 Ceterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed
 quod attinet eas quae ipsi cum corpore communes sunt, illae pendunt plane
 ab Affectibus, adeo ut si quos magis movere possunt, magis gustare possint
 huius vitae dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara
 quaeque expriri, cum illis recte uti nesciant, & ubi ipsis fortuna adversatur.
 Sed sapientia desiderat huc confert quos nos doceat sic illis in servare
 & tam de se eas dispensare ut tolerabilia sint mala quae progredient,
 & ex omnibus Leticia percipiatur.
 Finis.

~~Handwritten text, heavily crossed out with multiple dark ink strokes.~~

Præcipua frequensq; via est per omnia fallere
Aliena nobis semper plus nostris placet
Præcipua placuisse vidis non ultima laus est,
Nemo sapiens, nisi patiens
Diversis diversa placent si foreverit alter alter am
Cunctis placere nemo potest
Pone gula metas, ut sit tibi longior ætas
Multis nocuit contraria virtus
Fide sed cui vide:

Quo simul est imbuta recens servabit odorem. Festa diu:
Fertior segetis est alienis semper si agris
viciniorq; pecus gradibus uber habet
Quæ bona nemini quæ non saltem mala

Handwritten flourish

Nemo sapiens nisi patiens
Nemo stultus nisi sapiens
Nemo stultus nisi sapiens

Handwritten flourish

Nullum simulatum diuicium
Parate mædalis dapi bus temerari
Carpe hunc fructus
Pone gula metas et longior tibi ætas

ACADEMIA R.S.R.
Nr. Ms. 439/D. 975.

Omnia sunt hominum
In meo cum respiciat